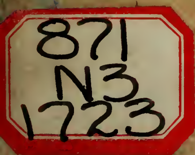
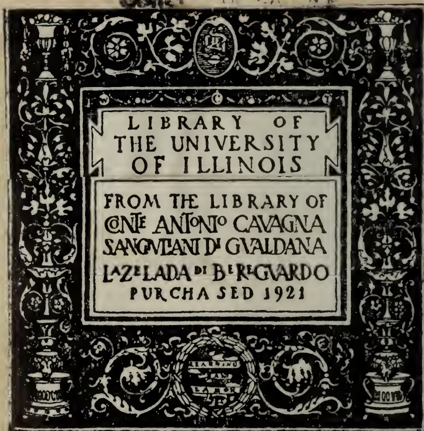
Cornelio il Nipote



Che non fosse mai altro più dalle-
fate
Che rimarità ci possi la guerra



CORNELII NEPOTIS

QUÆ EXTANT

OMNIA

AD USUM

SCHOLARUM.



BASSANI, MDCCLXXIII.

SED PROSTANT VENETIIS

APUD REMONDINI.

SUPERIORUM PERMISSU.

CORNELII NEPOTIS

VITÆ EXCELLENTIUM IMPERATORUM.

AUCTORIS PRÆFATIO.

NON dubito fore plerofque, Attice, qui hoc genus fcripturæ leve, & non fatis dignum fummorum virorum perfonis judicent, cum relatum legent, quis muficam docuerit Epaminondam, aut in ejus virtutibus commemorari, faltaffe eum commode, fcienterque tibiis cantaffe. Sed hi erunt fere, qui expertes literarum Græcarum, nihil rectum, nifi quod ipforum moribus conveniat, putabunt. Hi, fi didicerint, non eadem omnibus effe honefta atque turpia, fed omnia majorum inftitutis judicari, non admirabuntur, nos in Grajorum virtutibus exponendis mores eorum fecutos. Neque enim Cimoni fuit turpe, Athenienfium fummo viro, fororem germanam habere in matrimonio, quippe cum cives ejus eodem uterentur inftituto; at id quidem noftris moribus nefas habetur. Laudi in Græcia ducitur adolefcentulis quam plurimos habere amatores. Nulla Lacedæmoni tam eft nobilis

A 2 vidua,

vidua, quæ non ad ſcenam eat mercede conducta. Magnis in laudibus tota fuit Græcia, victorem Olympiæ citari; in ſcenam vero prodire, & populo eſſe ſpectaculo, nemini eiſdem gentibus fuit turpitudini; quæ omnia apud nos partim infamia, partim humilia, atque ab honeſtate remota ponuntur. Contra ea pleraque noſtris moribus ſunt decora, quæ apud illos turpia putantur; quem enim Romanorum pudet uxorem ducere in convivium? aut cujus materfamilias non primum locum tenet ædium, atque in celebritate verſatur? Quod multo fit aliter in Græcia, nam neque in convivium adhibetur, niſi propinquorum, neque ſedet, niſi in interiore parte ædium, quæ gynæconitis appellatur, quo nemo accedit, niſi propinqua cognatione conjunctus. Sed plura perſequi tum magnitudo voluminis prohibet, tum feſtinatio, ut ea explicem quæ exorſus ſum. Quare ad propoſitum veniemus, & in hoc libro exponemus Vitas excellentium Imperatorum.

M I L T I A D E S.

I. MILTIADES Cimonis filius Athenienſis, cum & antiquitate generis, & gloria majorum, & ſua modeſtia, unus omnium maxime floreret, eaque eſſet ætate, ut non jam ſolum de eo bene ſperare, ſed etiam confidere cives poſſent ſui, talem futurum, qualem cognitum judicarunt, accidit, ut Athenienſes Cherſoneſum colonos vellent mittere. Cujus generis cum magnus numerus eſſet, & multi ejus demigrationis peterent ſocietatem, ex his delecti Delphos deliberatum miſſi ſunt, qui conſulerent Apollinem, quo potiſſimum duce uterentur; nam tum Thraces eas regiones tenebant, cum quibus armis erat dimicandum. His conſulentibus nominatim Pythia præcepit, ut Miltiadem ſibi imperatorem ſumerent; id ſi feciſſent, incepta proſpera futura. Hoc oraculi reſponſo Miltiades cum delecta manu claſſe Cherſoneſum profectus, cum acceſſiſſet Lemnum,

mnum, & incolas ejus insulæ sub potestatem redigere vellet Atheniensium, idque ut Lemnii sua sponte facerent, postulasset, illi irridentes responderunt, tum id se facturos, cum ille domo navibus proficiscens vento Aquilone venisset Lemnum; hic enim ventus a septentrionibus oriens adversum tenet Athenis proficiscentibus. Miltiades morandi tempus non habens, cursum direxit quo tendebat: pervenitque Chersonesum.

II. Ibi brevi tempore barbarorum copiis disjectis, tota regione quam petierat, potitus, loca castellis idonea communivit: multitudinem quam secum duxerat, in agris collocavit, crebrisque excursionibus locupletavit. Neque minus in ea re prudentia, quam felicitate, adjutus est, nam cum virtute militum devicisset hostium exercitus, summa æquitate res constituit, atque ipse ibidem manere decrevit; erat enim inter eos dignitate regia, quamvis carebat nomine: neque id magis imperio, quam justitia, consecutus. Neque eo secius Atheniensibus, a quibus erat profectus, officia præstabat. Quibus rebus fiebat, ut non minus eorum voluntate perpetuo imperium obtineret, qui miserant, quam illorum, cum quibus erat profectus. Chersoneso tali modo constituta Lemnum revertitur, & ex pacto postulat, ut sibi urbem tradant: illi enim dixerant, cum vento Borea domo profectus eo pervenisset, sese dedituros: se autem domum Chersonesi habere. Cares, qui tum Lemnum incolebant, etsi præter opinionem res ciderat, tamen non dicto, sed secunda fortuna adversariorum capti, resistere ausi non sunt, atque ex insula demigrarunt. Pari felicitate ceteras insulas, quæ Cyclades nominantur, sub Atheniensium redegit potestatem.

III. Eisdem temporibus Persarum rex Darius, ex Asia in Europa exercitum trajecto, Scythis bellum inferre decrevit: pontem fecit in Histro flumine, qua copias traduceret. Ejus pontis dum ipse abesset, custodes reliquit principes,

quos secum ex Ionia & Æolide duxerat; quibus singulis ipsarum urbium perpetua dederat imperia: sic enim putavit, facillime se græca lingua loquentes qui Asiam incolerent, sub sua retenturum potestate, si amicis suis oppida tuenda tradidisset, quibus, se oppresso, nulla spes salutis relinqueretur. In hoc fuit tum numero Miltiades, cui illa custodia crederetur. Hic, cum crebri afferrent nuntii, male rem gerere Darium, premique ab Scythis, Miltiades hortatus est pontis custodes, ne a fortuna datam occasionem liberandæ Græciæ dimitterent; nam si cum his copiis quas secum transportaverat, interiisset Darius, non solum Europam fore tutam, sed etiam eos qui Asiam incolerent Græci genere, liberos a Persarum futuros dominatione & periculo. Id & facile effici posse; ponte enim rescisso regem vel hostium ferro vel inopia, paucis diebus interiturum. Ad hoc consilium cum plerique accederent, Histiæus Milesius, ne res conficeretur, obstitit, dicens, non idem ipsis, qui summas imperii tenerent, expedire, & multitudini, quod Darii regno ipsorum niteretur dominatio; quo estincto ipsos potestate expulsos civibus suis pœnas daturos. Itaque adeo se abhorrere a ceterorum consilio, ut nihil putet ipsis utilius, quam confirmari regnum Persarum. Hujus cum sententiam plurimi essent secuti, Miltiades non dubitans, tam multis consciis ad regis aures consilia sua perventura, Chersonesum reliquit, ac rursus Athenas demigravit. Cujus ratio etsi non valuit, tamen magnopere est laudanda, cum amicior omnium libertati, quam suæ fuerit dominationi.

IV. Darius autem cum ex Europa in Asiam rediisset, hortantibus amicis, ut Græciam redigeret in suam potestatem, classem quingentarum navium comparavit, eique Datim præfecit & Artaphernem, hisque ducenta peditum millia, & decem equitum dedit, caussam interferens se hostem esse Atheniensibus, quod eorum auxilio Iones Sardes expugnassent, suaque præsidia interfecissent. Illi præfecti regii classe ad Eubœam appulsa

cele-

celeriter Eretriam ceperunt, omnesque ejus gentis cives abreptos in Asiam ad regem miserunt. Inde ad Atticam accesserunt, ac suas copias in campum Marathona deduxerunt. Is abest ab oppido circiter millia passuum decem. Hoc tumultu Athenienses tam propinquo, tamque magno permoti, auxilium nusquam nisi a Lacedæmoniis petiverunt, Philippidemque cursorem ejus generis qui hemerodromi vocantur, Lacedæmonem miserunt, ut nuntiaret, quam celeri opus esset auxilio. Domi autem creati decem prætores, qui exercitui præessent: in eis Miltiades; inter quos magna fuit contentio, utrum mœnibus se defenderent, an obviam irent hostibus, acieque contenderent. Unus Miltiades maxime nitebatur, ut primo quoque tempore castra fierent; id si factum esset, & civibus animum accessurum, cum viderent, de eorum virtute non desperari, & hostes eadem re fore tardiores, si animadverterent, auderi adversus se tam exiguis copiis dimicare.

V. Hoc in tempore nulla civitas Atheniensibus auxilio fuit præter Platæenses: ea mille misit militum. Itaque horum adventu decem millia armatorum completa sunt: quæ manus mirabili flagrabat pugnandi cupiditate. Quo factum est, ut plus quam collegæ, Miltiades valuerit; ejus enim auctoritate impulsi Athenienses, copias ex urbe eduxerunt, locoque idoneo castra fecerunt: deinde postero die, sub montis radicibus acie e regione instructa, nova arte, vi summa prælium commiserunt. Namque arbores multis locis erant raræ, hoc consilio, ut & montium tegerentur altitudine, & arborum tractu equitatus hostium impediretur, ne multitudine clauderentur. Datis etsi non locum æquum videbat suis, tamen fretus numero copiarum suarum confligere cupiebat, eoque magis, quod prius quam Lacedæmonii subsidio venirent, dimicare utile arbitrabatur; itaque in aciem peditum centum, equitum decem millia produxit, præliumque commisit. In quo tanto plus virtute valuerunt Athenienses,

ut decemplicem numerum hoſtium profligarent: adeoque perterruerunt, ut Perſæ non caſtra, ſed naves peterent. Qua pugna nihil adhuc eſt nobilius; nulla enim unquam tam exigua manus tantas opes proſtravit.

VI. Cujus victoriæ non alienum videtur, quale præmium Miltiadi ſit tributum, docere; quo facilius intelligi poſſit, eamdem omnium civitatum eſſe naturam. Ut populi noſtri honores quondam fuerunt rari & tenues, ob eamque cauſam glorioſi, nunc autem effuſi atque obſoleti: ſic olim apud Athenienſes fuiſſe reperimus. Namque huic Miltiadi, qui Athenas totamque Græciam liberavit, talis honos tributus eſt in porticu, quæ Pœcile vocatur, cum pugna depingeretur Marathonia, ut in decem prætorum numero prima ejus imago poneretur, iſque hortaretur milites, præliumque committeret. Idem ille populus, poſtea quam majus imperium eſt nactus, & largitione magiſtratuum corruptus eſt, trecentas ſtatuas Demetrio Phalereo decrevit.

VII. Poſt hoc prælium claſſem ſeptuaginta navium Athenienſes eidem Miltiadi dederunt, ut inſulas quæ barbaros adjuverant, bello perſequeretur; quo imperio pleraſque ad officium redire coegit, nonnullas vi expugnavit. Ex his Parum inſulam opibus elatam cum oratione reconciliare non poſſet, copias e navibus eduxit, urbem operibus clauſit, omnique commeatu privavit: deinde vineis ac teſtudinibus conſtitutis, propius muros acceſſit. Cum jam in eo eſſet ut oppido potiretur, procul in continenti lucus, qui ex inſula conſpiciebatur, neſcio quo caſu, nocturno tempore incenſus eſt; cujus flamma ut ab oppidanis & oppugnatoribus eſt viſa, utriſque venit in opinionem, ſignum a claſſiariis regiis datum. Quo factum eſt, ut Parii a deditione deterrerentur, & Miltiades, timens ne claſſis regia adventaret, incenſis operibus quæ ſtatuerat, cum totidem navibus atque erat profectus, Athenas magna cum offenſione civium ſuorum rediret. Accuſatus ergo proditionis,

quod,

quod, cum Parum expugnare posset, a rege corruptus infectis rebus a pugna discessisset. Eo tempore æger erat vulneribus, quæ in oppugnando oppido acceperat. Itaque quoniam ipse pro se dicere non posset, verba pro eo fecit frater ejus Tisagoras. Caussa cognita, capitis absolutus, pecunia multatus est, eaque lis quinquaginta talentis æstimata est, quantus in classem sumtus factus erat. Hanc pecuniam quod solvere non poterat, in vincula publica conjectus est, ibique diem obiit supremum.

VIII. Hic etsi crimine Pario est accusatus, tamen alia fuit caussa damnationis. Namque Athenienses propter Pisistrati tyrannidem, quæ paucis annis ante fuerat, omnium suorum civium potentiam extimescebant. Miltiades multum in imperiis magistratibusque versatus, non videbatur posse esse privatus, præsertim cum consuetudine ad imperii cupiditatem trahi videretur. Nam Chersonesi omnes illos quos habitarat annos, perpetuam obtinuerat dominationem, tyrannusque fuerat appellatus, sed justus; non erat enim vi consecutus, sed suorum voluntate, eamque potestatem bonitate retinuerat. Omnes autem & habentur & dicuntur tyranni, qui potestate sunt perpetua in ea civitate quæ libertate usa est. Sed in Miltiade erat cum summa humanitas, tum mira comitas, ut nemo tam humilis esset, cui non ad eum aditus pateret; magna auctoritas apud omnes civitates, nobile nomen, laus rei militaris maxima. Hæc populus respiciens, maluit eum innoxium plecti, quam se diutius esse in timore.

THEMISTOCLES.

I. THEMISTOCLES Neocli filius Atheniensis. Hujus vitia ineuntis adolescentiæ magnis sunt emendata virtutibus; adeo ut anteferatur huic nemo, pauci pares putentur. Sed ab initio est ordiendum. Pater ejus Neoclus generosus fuit: is uxorem Acarnanam civem duxit, ex qua natus est Themistocles. Qui cum

minus esset probatus parentibus, quod & liberius justo vivebat, & rem familiarem negligebat, a patre exheredatus est. Quæ contumelia non fregit eum, sed erexit. Nam cum judicasset, sine summa industria non posse eam exstingui, totum se dedidit reipublicæ, diligentius amicis, famæque serviens. Multum in judiciis privatis versabatur, sæpe in concionem populi prodibat, nulla res major sine eo gerebatur, celeriterque quæ opus erant, reperiebat, facile eadem oratione explicabat. Neque minus in rebus gerendis promtus, quam excogitandis, erat, quod *& de instantibus* (ut ait Thucydides) *verissime judicabat*, *& de futuris callidissime conjiciebat*. Quo factum est, ut brevi tempore illustraretur.

II. Primus autem gradus fuit capessendæ reipublicæ bello Corcyræo: ad quod gerendum prætor a populo factus, non solum præsenti bello, sed etiam reliquo tempore ferociorem reddidit civitatem. Nam cum pecunia publica, quæ ex metallis redibat, largitione magistratuum quotannis interiret, ille persuasit populo, ut ea pecunia classis centum navium ædificaretur. Qua celeriter effecta, primum Corcyræos fregit, deinde maritimos prædones consectando mare tutum reddidit. In quo cum divitiis ornavit, tum etiam peritissimos belli navalis fecit Athenienses. Id quantæ saluti fuerit universæ Græciæ, bello cognitum est Persico. Nam cum Xerxes & mari & terra bellum universæ inferret Europæ, cum tantis eam copiis invasit, quantas neque ante, neque postea habuit quisquam. Hujus enim classis mille & ducentarum navium longarum fuit, quam duo millia onerariarum sequebantur: terrestres autem exercitus septingentorum millium peditum, equitum quadringentorum millium fuerunt. Cujus de adventu cum fama in Græciam esset perlata, & maxime Athenienses peti dicerentur propter pugnam Marathoniam, miserunt Delphos consultum, quidnam facerent de rebus suis. Deliberantibus Pythia respondit, ut mœnibus

nibus

nibus ligneis se munirent. Id responsum quo valeret, cum intelligeret nemo, Themistocles persuasit consilium esse Apollinis, ut in naves se suaque conferrent; eum enim a Deo significari murum ligneum. Tali consilio probato, addunt ad superiores totidem naves triremes: suaque omnia quæ moveri poterant, partim Salaminem, partim Trœzenem asportant: arcem sacerdotibus paucisque majoribus natu, ac sacra procuranda tradunt: reliquum oppidum relinquunt.

III. Hujus consilium plerisque civitatibus displicebat, & in terra dimicari magis placebat. Itaque missi sunt delecti cum Leonida Lacedæmoniorum rege, qui Termopylas occuparent, longiusque barbaros progredi non paterentur. Hi vim hostium non sustinuerunt, eoque loco omnes interierunt. At classis communis Græciæ trecentarum navium, in qua ducentæ erant Atheniensium, primum apud Artemisium inter Eubœam continentemque terram cum classiariis regis conflixit; angustias enim Themistocles quærebat, ne multitudine circumiretur. Hinc etsi pari prælio discesserant, tamen eodem loco non sunt ausi manere, quod erat periculum, ne, si pars navium adversariorum Eubœam superasset, ancipiti premerentur periculo. Quo factum est, ut ab Artemisio discederent, & ex adversum Athenas apud Salamina classem suam constituerent.

IV. At Xerxes, Thermopylis expugnatis, protinus accessit Astu; idque nullis defendentibus, interfectis sacerdotibus, quos in arce invenerat, incendio delevit. Cujus fama perterriti classiarii, cum manere non auderent, & plurimi hortarentur ut domos suas discederent, mœnibusque se defenderent, Themistocles unus restitit, & universos esse pares ajebat, dispersos testabatur perituros. Idque Eurybiadi regi Lacedæmoniorum, qui tum summæ imperii præerat, fore affirmabat. Quem cum minus quam vellet, moveret, noctu de servis suis quem habuit fidelissimum, ad regem misit, ut ei nuntiaret suis ver-

bis, adversarios ejus in fuga esse: qui si discessissent, majore cum labore, & longinquiore tempore bellum confecturum, cum singulos consectari cogeretur: quos si statim aggrederetur, brevi universos oppressurum. Hoc eo valebat, ut ingratiis ad depugnandum omnes cogerentur. Hac re audita barbarus, nihil doli subesse credens, postridie alienissimo sibi loco, contra opportunissimo hostibus, adeo angusto mari conflixit, ut ejus multitudo navium explicari non potuerit. Victus ergo est magis consilio Themistoclis, quam armis Græciæ.

V. Hic barbarus etsi male rem gesserat, tamen tantas habebat reliquias copiarum, ut etiam cum his opprimere posset hostes. Interim tamen ab eodem gradu depulsus est. Nam Themistocles, verens ne bellare perseveraret, certiorem eum fecit id agi, ut pons quem ille in Hellesponto fecerat, dissolveretur, ac reditu in Asiam excluderetur: idque ei persuasit. Itaque, qua sex mensibus iter fecerat, eadem minus diebus triginta in Asiam reversus est, seque a Themistocle non superatum, sed conservatum judicavit. Sic unius viri prudentia Græcia liberata est, Europæque succubuit Asia. Hæc altera victoria quæ cum Marathonio possit comparari tropæo; nam pari modo apud Salamina parvo numero navium maxima post hominum memoriam classis est devicta.

VI. Magnus hoc bello Themistocles fuit, nec minor in pace. Cum enim Phalereo portu, neque magno, neque bono, Athenienses uterentur, hujus consilio triplex Piræei portus constitutus est: isque mœnibus circumdatus, ut ipsam urbem dignitatem æquipararet, utilitate superaret. Idemque muros Atheniensium restituit præcipuo periculo suo; namque Lacedæmonii, causam idoneam nacti propter barbarorum excursiones, qua negarent oportere extra Peloponnesum ullam urbem haberi, ne essent loca munita, quæ hostes possiderent, Athenienses ædificantes prohibere sunt conati. Hoc longe alio spectabat atque

atque videri volebant. Athenienses enim duabus victoriis, Marathonia & Salaminia, tantam gloriam apud omnes gentes erant consecuti, ut intelligerent Lacedæmonii de principatu sibi cum his certamen fore; quare eos quam infirmissimos esse volebant. Postquam autem audierunt muros instrui, legatos Athenas miserunt, qui id fieri vetarent. His præsentibus desierunt, ac se de ea re legatos ad eos missuros dixerunt. Hanc legationem suscepit Themistocles, & solus primo profectus est: reliqui legati ut tum exirent, cum satis altitudo muri exstructa videretur, præcepit: interim omnes servi atque liberi opus facerent, neque ulli loco parcerent, sive sacer esset, sive profanus, sive privatus, sive publicus: sed undique quod idoneum ad muniendum putarent, congererent. Quo factum est, ut Atheniensium muri ex sacellis sepulcrisque constarent.

VII. Themistocles autem ut Lacedæmonem venit, adire ad magistratus noluit, & dedit operam, ut quam longissime tempus duceretur, caussam interponens se collegas expectare. Cum Lacedæmonii quererentur opus nihilominus fieri, eumque ea re conari fallere, interim reliqui legati sunt consecuti. A quibus cum audisset non multum superesse munitionis, ad Ephoros Lacedæmoniorum accessit, penes quos summum imperium erat: atque apud eos contendit falsa his esse delata; quare æquum esse, illos, bonos viros nobilesque mittere, quibus fides haberetur, qui rem explorarent; interea se obsidem retinerent. Gestus est ei mos, tresque legati, functi summis honoribus, Athenas missi sunt. Cum his collegas suos Themistocles jussit proficisci: eisque prædixit, ut ne prius Lacedæmoniorum legatos dimitterent, quam ipse esset remissus. Hos postquam Athenas pervenisse est ratus, ad magistratum senatumque Lacedæmoniorum adiit, & apud eos liberrime professus est, Athenienses suo consilio, quod communi jure gentium facere possent, Deos publicos, suosque patrios ac penates, quo facilius

ab

ab hoste possent defendere, muris sepsisse; neque eo, quod inutile esset Græciæ, fecisse; nam illorum urbem ut propugnaculum oppositam esse barbaris, apud quam jam bis classem regiam fecisse naufragium. Lacedæmonios autem male & injuste facere, qui id potius intuerentur quod ipsorum dominationi, quam quod universæ Græciæ utile esset. Quare si suos legatos recipere vellent, quos Athenas miserant, se remitterent: aliter illos numquam in patriam essent recepturi.

VIII. Hic tamen non effugit civium suorum invidiam; namque ob eumdem timorem, quo damnatus erat Miltiades, testarum suffragiis e civitate ejectus, Argos habitatum concessit. Hic cum propter multas ejus virtutes magna cum dignitate viveret, Lacedæmonii legatos Athenas miserunt, qui eum absentem accusarent, quod societatem cum rege Persarum ad Græciam opprimendam fecisset; hoc crimine absens proditionis est damnatus. Id ut audivit, quod non satis tutum se Argis videbat, Corcyram demigravit. Ibi cum ejus principes civitatis animadvertisset timere, ne propter se bellum his Lacedæmonii & Athenienses indicerent, ad Admetum Molossorum regem, cum quo ei hospitium fuerat, confugit. Huc cum venisset, & in præsentia rex abesset, quo majore religione se receptum tueretur, filiam ejus parvulam arripuit, & cum ea se in sacrarium, quod summa colebatur cæremonia, conjecit; inde non prius egressus est, quam rex eum data dextera in fidem reciperet, quam præstitit. Nam cum ab Atheniensibus & Lacedæmoniis exposceretur publice, supplicem non prodidit, monuitque, ut consuleret sibi; difficile enim esse, in tam propinquo loco tuto eum versari. Itaque Pydnam eum deduci jussit, & quod satis esset præsidii, dedit. Hac re audita hic in navem omnibus ignotus ascendit: quæ cum tempestate maxima Naxum ferretur, ubi tum Atheniensium erat exercitus, sensit Themistocles, si eo pervenisset, sibi esse pereundum; hac neces-

necessitate coactus, domino navis, quis sit aperit, multa pollicens, si se conservasset. At ille clarissimi viri captus misericordia, diem noctemque procul ab insula in salo navem tenuit in anchoris, neque quemquam ex ea exire passus est. Inde Ephesum pervenit, ibique Themistoclem exponit: cui ille pro meritis gratiam postea retulit.

IX. Scio plerosque ita scripsisse, Themistoclem Xerxe regnante in Asiam transisse: sed ego potissimum Thucydidi credo, quod ætate proximus erat, qui illorum temporum historiam reliquerunt, & ejusdem civitatis fuit. Is autem ait, ad Artaxerxem eum venisse, atque his verbis epistolam misisse: *Themistocles veni ad te, qui plurima mala omnium Grajorum in domum tuam intuli, cum mihi necesse fuit adversus patrem tuum bellare, patriamque meam defendere. Idem multo plura bona feci postquam in tuto ipse, & ille in periculo esse cœpit. Nam cum in Asiam reverti vellet, prælio apud Salamina facto, literis eum certiorem feci, id agi, ut pons quem in Hellesponto fecerat, dissolveretur, atque ab hostibus circumiretur; quo nuntio ille periculo est liberatus. Nunc autem confugi ad te exagitatus a cuncta Græcia, tuam petens amicitiam: quam si ero adeptus, non minus me bonum amicum habebis, quam fortem inimicum ille expertus est. Ea autem rogo, ut de his rebus quas tecum colloqui volo, annum mihi temporis des, eoque transacto me ad te venire patiaris*

X. Hujus rex animi magnitudinem admirans, cupiensque talem virum sibi conciliari, veniam dedit. Ille omne illud tempus literis sermonique Persarum dedit: quibus adeo eruditus est, ut multo commodius dicatur apud regem verba fecisse, quam hi poterant qui in Perside erant nati. Hic cum multa regi esset pollicitus, gratissimumque illud, si suis uti consiliis vellet, illum Græciam bello oppressurum, magnis muneribus ab Artaxerxe donatus in Asiam rediit: domiciliumque Magnesiæ sibi constituit; nam-

que

que hanc urbem ei rex donaverat, his usus verbis, *quæ ei panem præberet*: ex qua regione quinquaginta talenta quotannis redibant: Lampsacum, *unde vinum sumeret*: Myuntem, *ex qua opsonium haberet*. Hujus ad nostram memoriam monumenta manserunt duo: sepulcrum prope oppidum in quo est sepultus, statuæ in foro Magnesiæ. De cujus morte multis modis apud plerosque scriptum est: sed nos eumdem potissimum Thucydidem auctorem probamus, qui illum ait Magnesiæ morbo mortuum: neque negat fuisse famam, venenum sua sponte sumsisse, cum se quæ regi de Græcia opprimenda pollicitus esset, præstare posse desperaret. Idem, ossa ejus clam in Attica ab amicis sepulta, quoniam legibus non concederetur, quod proditionis esset damnatus, memoriæ prodidit.

ARISTIDES.

I. ARISTIDES Lysimachi filius Atheniensis, æqualis fere fuit Themistocli; itaque cum eo de principatu contendit: namque obtrectarunt inter se. In his autem cognitum est, quanto antistaret eloquentia innocentiæ. Quamquam enim adeo excellebat Aristides abstinentia, ut unus post hominum memoriam, quod quidem nos audiremus, cognomine *Justus* sit appellatus, tamen a Themistocle collabefactus testula illa, exsilio decem annorum multatus est. Qui quidem cum intelligeret reprimi concitatam multitudinem non posse, cedensque animadverteret quemdam scribentem, ut patria pelleretur, quæsisse ab eo dicitur, quare id faceret, aut quid Aristides commisisset, cur tanta pœna dignus duceretur. Cui ille respondit, se ignorare Aristidem, sed sibi non placere, quod cupide elaborasset, ut præter ceteros *Justus* appellaretur. Hic decem annorum legitimam pœnam non pertulit; nam postquam Xerxes in Græciam descendit, sexto fere anno quam erat expulsus, plebiscito in patriam restitutus est.

Interfuit autem pugnæ navali apud Salamina, quæ facta est prius quam pœna liberaretur.

II. Idem prætor fuit Atheniensium apud Platæas in prælio quo Mardonius fusus, barbarorumque exercitus est interfectus. Neque aliud est ullum hujus in re militari illustre factum, quam hujus imperii memoria. Justitiæ vero, & æquitatis, & innocentiæ, multa. In primis, quod ejus æquitate factum est, cum in communi classe esset Græciæ simul cum Pausania, quo duce Mardonius erat fugatus, ut summa imperii maritimi a Lacedæmoniis transferretur ad Athenienses. Namque ante id tempus & mari & terra duces erant Lacedæmonii: tum autem & intemperantia Pausaniæ, & justitia factum est Aristidis, ut omnes fere civitates Græciæ ad Atheniensium societatem se applicarent, & adversus barbaros hos duces deligerent sibi, quo facilius repellerent, si forte bellum renovare conarentur.

III. Ad classes ædificandas, exercitusque comparandos, quantum pecuniæ quæque civitas daret, Aristides delectus est qui constitueret. Ejus arbitrio quadringenta & sexaginta talenta quotannis Delum sunt collata; id enim commune ærarium esse voluerunt. Quæ omnis pecunia postero tempore Athenas translata est. Hic qua fuerit abstinentia, nullum est certius indicium, quam quod, cum tantis rebus præfuisset, in tanta paupertate decessit, ut qui efferretur vix reliquerit. Quo factum est, ut filiæ ejus publice alerentur, & de communi ærario dotibus datis collocarentur. Decessit autem fere post annum quartum quam Themistocles Athenis erat expulsus.

PAUSANIAS.

I. PAUSANIAS Lacedæmonius, magnus homo, sed varius in omni genere vitæ fuit; nam ut virtutibus eluxit, sic vitiis est obrutus. Hujus illustrissimum est prælium apud Platæas; namque illo duce Mardonius satrapes regius,

regius, natione Medus, regis gener, in primis omnium Perfarum & manu fortis, & confilii plenus, cum ducentis millibus peditum, quos viritim legerat, & viginti millibus equitum, haud ita magna manu Græcia fugatus eft: eoque ipfe dux cecidit prælio. Qua victoria elatus plurima mifcere cœpit, & majora concupifcere. Sed primum in eo eft reprehenfus, quod cum ex præda tripodem aureum Delphis pofuiffet, epigrammate fcripto, in quo erat hæc fententia: *Suo ductu barbaros apud Platæas effe deletos, ejufque victoriæ ergo Apollini donum dediffe*: hos verfus Lacedæmonii exfculpferunt; neque aliud fcripferunt, quam nomina earum civitatum, quarum auxilio Perfæ erant victi.

II. Poft id prælium, eumdem Paufaniam cum claffe communi Cyprum atque Hellefpontum miferunt, ut ex his regionibus barbarorum præfidia depelleret. Pari felicitate in ea re ufus elatius fe gerere cœpit, majorefque appetere res. Nam cum Byzantio expugnato cepiffet complures Perfarum nobiles, atque in his nonnullos regis propinquos, hos clam Xerxi remifit, fimulans, ex vinculis publicis effugiffe, & cum his Gongylum Eretrienfem, qui literas regi redderet, in quibus hæc fuiffe fcripta Thucydides memoriæ prodidit: *Paufanias dux Spartæ, quos Byzantii ceperat, poftquam propinquos tuos cognovit, tibi muneri mifit, feque tecum affinitate conjungi cupit; quare, fi tibi videtur, des ei filiam tuam nuptum. Id fi feceris, & Spartam, & ceteram Græciam fub tuam poteftatem fe adjuvante redacturum pollicetur. Horum igitur quid geri volueris, certum hominem ad eum mittas face, cum quo colloquatur.* Rex tot hominum falute tam fibi neceffariorum magnopere gavifus, confeftim cum epiftola Artabazum ad Paufaniam mittit. In qua eum collaudat, ac petit ne cui rei parcat ad ea perficienda quæ pollicetur. Si fecerit, nullius rei a fe repulfam laturum. Hujus Paufanias voluntate cognita alacrior ad rem gerendam factus, in fufpicionem cecidit Lacedæmoniorum. In

quo facto domum revocatus, accusatus capitis, absolvitur: multatur tamen pecunia; quam ob causam ad classem remissus non est.

III. At ille post non multo, sua sponte ad exercitum rediit, & ibi non callida, sed dementi ratione, cogitata patefecit. Non enim mores patrios solum, sed etiam cultum vestitumque mutavit. Apparatu regio utebatur, veste Medica: satellites Medi & Egyptii sequebantur: epulabatur more Persarum luxuriosius quam qui aderant perpeti possent: aditum petentibus conveniendi non dabat: superbe respondebat, & crudeliter imperabat. Spartam redire nolebat. Golonas, qui locus in agro Troade est, se contulerat: ibi consilia cum patriæ, tum sibi inimica capiebat. Id postquam Lacedæmonii resciverunt, legatos ad eum cum scytala miserunt: in qua more illorum erat scriptum, nisi domum reverteretur, se capitis eum damnaturos. Hoc nuntio motus, sperans se etiam pecunia & potentia instans periculum posse depellere, domum rediit. Huc ut venit, ab Ephoris in vincula publica conjectus est; licet enim legibus eorum cuivis Ephoro hoc facere regi. Hic tamen se expedivit: neque eo magis carebat suspicione; nam opinio manebat, eum cum rege habere societatem. Est genus quoddam hominum, quod Helotes vocatur, quorum magna multitudo agros Lacedæmoniorum colit, servorumque munere fungitur; hos quoque sollicitare spe libertatis existimabatur. Sed quod harum rerum nullum erat apertum crimen, quo argui posset, non putabant de tali tamque claro viro suspicionibus oportere judicari: sed exspectandum, dum se ipsa res aperiret.

IV. Interim Argilius quidam, adolescentulus, quem puerum Pausanias amore venereo dilexerat, cum epistolam ab eo ad Artabazum accepisset, eique in suspicionem venisset, aliquid in ea de se esse scriptum, quod nemo eorum rediisset qui super tali caussa eodem missi erant, vincula epistolæ laxavit, signoque detracto cognovit, si pertulisset, sibi esse pereundum. Erant

rant in eadem epistola quæ ad ea pertinebant, quæ inter regem Pausaniamque convenerant. Has ille literas Ephoris tradidit. Non est prætereunda gravitas Lacedæmoniorum hoc loco; nam ne hujus quidem indicio impulsi sunt ut Pausaniam comprehenderent: neque prius vim adhibendam putaverunt quam se ipse indicasset. Itaque huic indici quid fieri vellent, præceperunt. Fanum Neptuni est Tænari, quod violari nefas putant Græci. Eo ille index confugit: in ara consedit. Hanc juxta locum fecerunt sub terra ex quo posset audiri si quis quid loqueretur cum Argilio; huc ex Ephoris quidam descenderunt. Pausanias ut audivit Argilium confugisse in aram, perturbatus eo venit: quem cum supplicem Dei videret in ara sedentem, quærit, caussæ quid sit tam repentini consilii; huic ille, quid ex litteris comperisset, aperit. Tanto magis Pausanias perturbatus orare cœpit, ne enunciaret, nec se, meritum de illo optime, proderet: quod si eam veniam sibi dedisset, tantisque implicitum rebus sublevasset, magno ei præmio futurum.

V. His rebus Ephori cognitis, satius putaverunt in urbe eum comprehendi. Quo cum essent profecti, & Pausanias placato Argilio (ut putabat) Lacedæmonem reverteretur, in itinere, cum jam in eo esset ut comprehenderetur, e vultu cujusdam Ephori, qui eum admonere cupiebat, insidias sibi fieri intellexit. Itaque paucis ante gradibus quam qui sequebantur, in ædem Minervæ quæ Chalciœcus vocatur, confugit. Hinc ne exire posset, statim Ephori valvas ejus ædis obstruxerunt, tectumque sunt demoliti, quo facilius sub divo interiret. Dicitur eo tempore matrem Pausaniæ vixisse: eamque jam magno natu, postquam de scelere filii comperit, in primis ad filium claudendum, lapidem ad introitum ædis attulisse. Sic Pausanias magnam belli gloriam turpi morte maculavit. Hic cum semianimis de templo elatus esset, confestim animam efflavit. Cujus mortui corpus cum eodem nonnulli dicerent inferri oportere, quo

hi

hi qui ad fupplicium effent dati, difplicuit pluribus: & procul ab eo loco infoderunt, in quo erat mortuus. Inde pofterius Dei Delphici refponfo erutus, atque eodem loco fepultus, ubi vitam finierat.

CIMON.

I. CIMON Miltiadis filius, Athenienfis, duro admodum initio ufus eft adolefcentiæ. Nam cum pater ejus litem æftimatam populo folvere non potuiffet, ob eamque cauffam in vinculis publicis deceffiffet, Cimon eadem cuftodia tenebatur; neque legibus Athenienfibus emitti poterat, nifi pecuniam qua pater multatus effet, folviffet. Habebat autem in matrimonio fororem germanam fuam, nomine Elpinicem, non magis amore, quam patrio more ductus: nam Athenienfibus licet eodem patre natas uxores ducere. Hujus conjugii cupidus Callias quidam, non tam generofus, quam pecuniofus, qui magnas pecunias ex metallis fecerat, egit cum Cimone, ut eam fibi uxorem daret; id fi impetraffet, fe pro illo pecuniam foluturum. Is cum talem conditionem afpernaretur, Elpinice negavit fe paffuram, Miltiadis progeniem in vinculis publicis interire: quoniamque prohibere poffet, fe Calliæ nupturam, fi ea quæ polliceretur, præftitiffet.

II. Tali modo cuftodia liberatus Cimon, celeriter ad principatum pervenit. Habebat enim fatis eloquentiæ, fummam liberalitatem, magnam prudentiam cum juris civilis, tum rei militaris, quod cum patre a puero in exercitu fuerat verfatus. Itaque hic & populum urbanum in fua tenuit poteftate, & apud exercitum plurimum valuit auctoritate. Primum imperator apud flumen Strymona magnas copias Thracum fugavit: oppidum Amphipolim conftituit, eoque decem millia Athenienfium in coloniam mifit. Idem iterum apud Mycalen, Cypriorum & Phœnicum ducentarum navium claffem devictam cepit, eodemque die pari fortuna in terra

terra ufus eft : namque hoftium navibus captis, ftatim ex claffe copias fuas eduxit, barbarorum uno concurfu maximam vim proftravit. Qua victoria magna præda potitus cum domum reverteretur, quod jam nonnullæ infulæ, propter acerbitatem imperii, defecerant, bene animatas confirmavit, alienatas ad officium redire coegit. Scyrum, quam eo tempore Dolopes incolebant, quod contumacius fe gefferat, vacuefecit : feffores veteres urbe infulaque ejecit : agros civibus divifit. Thafios opulentia fretos, fuo adventu fregit. His e manubiis Athenarum arx, qua ad meridiem vergit, eft ornata.

III. Quibus rebus cum unus in civitate maxime floreret, incidit in eamdem invidiam quam pater fuus, ceterique Athenienfium principes ; nam teftarum fuffragiis, quod illi oftracifmum vocant, decem annorum exfilio multatus eft. Cujus facti celerius Athenienfes quam ipfum pœnituit ; nam cum ille forti animo invidiæ ingratorum civium ceffiffet, bellumque Lacedæmonii Athenienfibus indixiffent, confeftim notæ ejus virtutis defiderium confecutum eft. Itaque poft annum quintum quo expulfus erat, in patriam revocatus eft. Ille quod hofpitio Lacedæmoniorum utebatur, fatius exiftimans contendere Lacedæmonem, fua fponte eft profectus, pacemque inter duas potentiffimas civitates conciliavit. Poft neque ita multo in Cyprum cum ducentis navibus imperator miffus, cum ejus majorem partem infulæ deviciffet, in morbum implicitus, in oppido Citio eft mortuus.

IV. Hunc Athenienfes non folum in bello, fed in pace diu defideraverunt. Fuit enim tanta liberalitate, cum compluribus locis prædia hortofque haberet, ut numquam eis cuftodem impofuerit fructus fervandi gratia, ne quis impediretur quo minus ejus rebus, quibus vellet, frueretur. Semper eum pediffequi cum nummis funt fecuti, ut fi quis opis ejus indigeret, haberet quod ftatim daret, ne differendo videretur negare. Sæpe cum aliquem offenfum fortuna vi-

na videret minus bene vestitum, suum amiculum dedit. Quotidie sic cœna ei coquebatur, ut quos non vocatos vidisset in foro, omnes devocaret: quod facere nullum diem prætermittebat. Nulli fides ejus, nulli opera, nulli res familiaris defuit: multos locupletavit: complures pauperes mortuos, qui unde efferrentur non reliquissent, suo sumtu extulit. Sic se gerendo, minime est mirandum, si & vita ejus fuit secura, & mors acerba.

LYSANDER.

I. LYSANDER Lacedæmonius magnam reliquit sui famam, magis felicitate quam virtute partam. Athenienses enim in Peloponnesios sexto & vigesimo anno bellum gerentes confecisse apparet. Id qua ratione consecutus sit, latet; non enim virtute sui exercitus sed immodestia factum est adversariorum: qui quod dicto audientes imperatoribus suis non erant, dispalati in agris, relictis navibus in hostium venerunt potestatem: quo facto Athenienses se Lacedæmoniis dediderunt. Hac victoria Lysander elatus, cum antea semper factiosus, audaxque fuisset, sic sibi indulsit, ut ejus opera in maximum odium Græciæ Lacedæmonii pervenerint. Nam cum hanc caussam Lacedæmonii dictitassent sibi esse belli, ut Atheniensium impotentem dominationem refringerent, postquam apud Ægos flumen Lysander classis hostium est potitus, nihil aliud molitus est, quam ut omnes civitates in sua teneret potestate, cum id se Lacedæmoniorum caussa facere simularet. Namque undique qui Atheniensium rebus studuissent, ejectis, decem delegerat in unaquaque civitate, quibus summum imperium, potestatemque omnium rerum committeret. Horum in numerum nemo admittebatur, nisi qui aut ejus hospitio contineretur, aut se illius fore proprium fide confirmaret.

II. Ita decemvirali potestate in omnibus urbibus constituta, ipsius nutu omnia gerebantur; cu-

cujus de crudelitate ac perfidia satis est unam rem exempli gratia proferre, ne de eodem plura enumerando, fatigemus lectores. Victor ex Asia cum reverteretur, Thasumque divertisset, quod ea civitas præcipua fide fuerat erga Athenienses, proinde ac si iidem firmissimi solerent esse amici, qui constantes fuissent inimici, eam pervertere concupivit. Vidit autem, nisi in eo occultasset voluntatem, futurum ut Thasii dilaberentur, consulerentque rebus suis. *

Desideratur hic exemplum Lysandri crudelitatis & perfidiæ in Thasios.

III. Itaque decemviralem suam potestatem sui ab illo constitutam sustulerunt. Quo dolore incensus, iniit consilia, reges Lacedæmoniorum tollere; sed sentiebat id se sine ope Deorum facere non posse, quod Lacedæmonii omnia ad oracula referre consueverant. Primum itaque Delphos corrumpere est conatus. Cum id non potuisset, Dodonam adortus est. Hinc quoque repulsus, dixit se vota suscepisse, quæ Jovi Hammoni solveret, existimans se Afros facilius corrupturum. Hac spe cum profectus esset in Africam, multum eum antistites Jovis fefellerunt; nam non solum corrumpi non potuerunt, sed etiam legatos Lacedæmona miserunt, qui Lysandrum accusarent, quod Sacerdotes fani corrumpere conatus esset. Accusatus hoc crimine, judicumque absolutus sententiis, Orcomeniis missus subsidio, occisus est a Thebanis apud Haliartum. Quam vere de eo foret judicatum, oratio indicio fuit, quæ post mortem in domo ejus reperta est: in qua suadet Lacedæmoniis, ut regia potestate dissoluta, ex omnibus dux deligatur ad bellum gerendum: sed ita scripta, ut Deorum videretur congruere sententiæ, quam ille se habiturum, pecunia fidens, non dubitabat. Hanc ei scripsisse Cleon Halicarnasseus dicitur.

IV. Atque hoc loco non est prætereundum factum Pharnabazi satrapis regii. Nam cum Lysander præfectus classis in bello multa crudeliter, avareque fecisset, deque his rebus suspi-

caretur

caretur ad cives ſuos eſſe perlatum, petiit a Pharnabazo, ut ad Ephoros ſibi teſtimonium daret, quanta ſanctitate bellum geſſiſſet, ſocioſque tractaſſet, de eaque re accurate ſcriberet; magnam enim ejus auctoritatem in ea re futuram. Huic ille liberaliter pollicetur; librum gravem multis verbis conſcripſit, in quo ſummis eum effert laudibus; quem cum legiſſet, probaſſetque, dum obſignatur, alterum pari magnitudine, ut diſcerni non poſſet, ſignatum ſubjecit, in quo accuratiſſime ejus avaritiam, perfidiamque accuſaret. Hinc Lyſander domum cum rediiſſet, poſtquam de ſuis rebus geſtis apud maximum magiſtratum quæ voluerat, dixerat, teſtimonii loco librum a Pharnabazo datum tradidit. Hunc, ſummoto Lyſandro, cum Ephori cognoſcerent, ipſi legendum dederunt. Ita ille imprudens ipſe ſuus fuit accuſator.

ALCIBIADES.

I. ALCIBIADES Cliniæ filius Athenienſis. In hoc natura, quid efficere poſſit, videtur experta. Conſtat enim inter omnes qui de eo memoriæ prodiderunt, nihil illo fuiſſe excellentius vel in vitiis, vel in virtutibus. Natus in ampliſſima civitate, ſummo genere, omnium ætatis ſuæ multo formoſiſſimus, ad omnes res aptus, conſiliique plenus. Namque Imperator fuit ſummus mari & terra, diſertus, ut in primis dicendo valeret: & tanta erat commendatio oris, atque orationis, ut nemo ei dicendo poſſet reſiſtere. Idem, cum tempus poſceret, laborioſus, patiens, liberalis, ſplendidus non minus in vita, quam victu, affabilis, blandus, temporibus callidiſſime inſerviens. Idem ſimul ac ſe remiſerat, nec cauſſa ſuberat, quare animi laborem perferret, luxurioſus, diſſolutus, libidinoſus, intemperans reperiebatur, ut omnes admirarentur in uno homine tantam morum diſſimilitudinem, tamque diverſam naturam.

II. Educatus eſt in domo Periclis (privignus

enim ejus fuisse dicitur) eruditus a Socrate. Socerum habuit Hipponicum, omnium græcæ linguæ eloquentia disertissimum, ut si ipse fingere vellet, neque plura bona reminisci, neque majora posset consequi, quam vel fortuna, vel natura tribuerat. Ineunte adolescentia amatus est a multis, more Græcorum. In eis a Socrate, de quo mentionem facit Plato in Symposio: namque eum induxit commemorantem, se pernoctasse cum Socrate, neque aliter ab eo surrexisse, ac filius a parente debuerit. Postea quam robustior est factus, non minus multos amavit, in quorum amore, quoad licitum est, odiosa multa delicate, jocoseque fecit: quæ referremus, nisi majora potioraque haberemus.

III. Bello Poloponnesiaco hujus consilio, atque auctoritate Athenienses bellum Syracusanis indixerunt; ad quod gerendum ipse dux delectus est: duo præterea collegæ dati, Nicias, & Lamachus. Id cum appararetur, prius quam classis exiret, accidit, ut una nocte omnes Hermæ, qui in oppido erant Athenis, dejicerentur, præter unum, qui ante januam Andocidis erat, Andocidisque Hermes vocatus est. Hoc cum appareret non sine magna multorum consensione esse factum, quod non ad privatam, sed ad publicam rem pertineret, magnus multitudini timor est injectus, ne qua repentina vis in civitate existeret, quæ populi libertatem opprimeret. Hoc maxime convenire in Alcibiadem videbatur, quod & potentior, & major quam privatus existimabatur: multos enim liberalitate devinxerat, plures etiam opera forensi suos reddiderat; quare fiebat, ut omnium oculos, quotiescumque in publicum prodisset, ad se converteret, neque ei par quisquam in civitate poneretur. Itaque non solum spem in eo habebant maximam, sed etiam timorem, quod & obesse plurimum, & prodesse poterat. Adspergebatur etiam infamia, quoad in domo sua facere mysteria dicebatur: quod nefas erat more Atheniensium: idque non ad religionem, sed ad conjurationem pertinere existimabatur.

IV. Hoc

IV. Hoc crimine in contentionem ab inimicis compellebatur. Sed inſtabat tempus ad bellum proficiſcendi. Id ille intuens, neque ignorans civium ſuorum conſuetudinem, poſtulabat, ut, ſi quid de ſe agi vellent, potius de præſenti quæſtio haberetur, quam abſens invidiæ crimine accuſaretur. Inimici vero ejus quieſcendum in præſenti, quia nocere ſe ei non poſſe intelligebant, & illud tempus expectandum decreverunt, quo ſi exiſſet, ut abſentem aggrederentur. Itaque fecerunt; nam poſtquam in Siciliam eum perveniſſe crediderunt, abſentem, quod ſacra violaſſet, reum fecerunt. Qua de re cum ei nuntius a magiſtratu in Siciliam miſſus eſſet, ut domum ad cauſſam dicendam rediret, eſſetque in magna ſpe provinciæ bene adminiſtrandæ, non parere noluit, & in triremem, quæ ad eum deportandum erat miſſa, aſcendit, ac Thurios in Italiam pervectus, multa ſecum reputans de immoderata civium ſuorum licentia, crudelitateque erga nobiles, utiliſſimum ratus impendentem evitare tempeſtatem, clam ſe a cuſtodibus ſubduxit, & inde primum Elidem, deinde Thebas venit. Poſtquam autem ſe capitis damnatum bonis publicatis audivit, & id, quod uſu venerat, Eumolpidas ſacerdotes a populo coactos ut ſe devoverent, ejuſque devotionis, quo teſtatior eſſet memoria, exemplum in pila lapidea inciſum eſſet poſitum in publico, Lacedæmonem demigravit. Ibi, ut ipſe prædicare conſueverat, non adverſus patriam, ſed inimicos ſuos bellum geſſit, quo iidem hoſtes eſſent civitati; nam cum intelligerent, ſe plurimum prodeſſe reipublicæ, ex ea ejeciſſe, pluſque iræ ſuæ, quam utilitati communi paruiſſe. Itaque hujus conſilio Lacedæmonii cum Perſarum rege amicitiam fecerunt: deinde Deceliam in Attica munierunt, præſidioque perpetuo ibi poſito in obſidione Athenas tenuerunt. Ejuſdem opera Joniam a ſocietate averterunt Athenienſium, quo facto, multo ſuperiores bello eſſe cœperunt.

V. Neque vero his rebus tam amici Alcibiadi

funt facti, quam timore ab eo alienati. Nam cum acerrimi viri præftantem prudentiam in omnibus rebus cognofcerent, pertimuerunt, ne caritate patriæ ductus aliquando ab ipfis defcifceret, & cum fuis in gratiam rediret. Itaque tempus ejus interficiendi quærere inftituerunt. Id Alcibiadi diutius celari non potuit; erat enim ea fagacitate, ut decipi non poffet, præfertim cum animum attendiffet ad cavendum. Itaque ad Tiffaphernem præfectum regis Darii fe contulit: cujus cum in intimam amicitiam perveniffet, & Athenienfium, male geftis in Sicilia rebus, opes fenefcere, contra Lacedæmoniorum crefcere videret, initio cum Pifandro prætore, qui apud Samum exercitum habebat, per internuntios colloquitur, & de reditu fuo facit mentionem. Erat enim eodem, quo Alcibiades, fenfu, populi potentiæ non amicus, & optimatum fautor. Ab hoc deftitutus, primum per Thrafybulum Lyci filium ab exercitu recipitur, prætorque fit apud Samum: poft fuffragante Theramene, plebifcito reftituitur, parique abfens imperio præficitur fimul cum Thrafybulo & Theramene. Horum imperio tanta commutatio rerum facta eft, ut Lacedæmonii, qui paullo ante victores viguerant, perterriti pacem peterent: victi enim erant quinque præliis terreftribus, tribus navalibus: in quibus ducentas naves triremes amiferant, quæ captæ in hoftium venerant poteftatem. Alcibiades fimul cum collegis receperat Ioniam, Hellefpontum, multas præterea urbes Græcas, quæ in ora fitæ funt Afiæ: quarum expugnaverant complures, in his Byzantium; neque minus multas confilio ad amicitiam adjunxerant, quod in captos clementia fuerant ufi. Inde præda onufti, locupletato exercitu, maximis rebus geftis, Athenas venerunt.

VI. His cum obviam univerfa civitas in Piræeum defcendiffet, tanta fuit omnium exfpectatio vifendi Alcibiadis, ut ad ejus triremem vulgus conflueret, perinde ac fi folus adveniffet;

fic

ſic enim populo erat perſuaſum, & adverſas ſuperiores, & præſentes ſecundas res accidiſſe ejus opera. Itaque & Siciliæ amiſſum, & Lacedæmoniorum victorias culpæ ſuæ tribuebant, quod talem virum ex civitate expuliſſent. Neque id ſine cauſſa arbitrari videbantur; nam poſtquam exercitui præeſſe cœperat, neque terra, neque mari hoſtes pares eſſe potuerant. Hic ut navi egreſſus eſt, quamquam Theramenes & Thraſybulus eiſdem rebus præfuerant, ſimulque venerant in Piræeum, tamen illum unum omnes proſequebantur, & id quod numquam antea uſuvenerat, niſi Olympiæ victoribus coronis aureis, æneiſque vulgo donabatur. Ille lacrymans talem benevolentiam civium ſuorum accipiebat, reminiſcens priſtini temporis acerbitatem. Poſtquam Aſtu venit, concione advocata, ſic verba fecit, ut nemo tam ferus fuerit, quin ejus caſum lacrymarit, inimicumque his ſe oſtenderit, quorum opera patria pulſus fuerat: perinde ac ſi alius populus, non ille ipſe, qui tum flebat, eum ſacrilegii damnaſſet. Reſtituta ergo huic ſunt publice bona: iidemque illi Eumolpidæ ſacerdotes rurſus reſacrare ſunt coacti, qui eum devoverant: pilæque illæ, in quibus devotio fuerat ſcripta, in mare præcipitatæ.

VII. Hæc Alcibiadi lætitia minus fuit diuturna; nam cum ei eſſent omnes honores decreti, totaque reſpublica domi bellique tradita, ut unius arbitrio gereretur, & ipſe poſtulaſſet, ut duo ſibi collegæ darentur, Thraſybulus, & Adimantus, neque id negatum eſſet; claſſe in Aſiam profectus, quod apud Cymen minus ex ſententia rem geſſerat, in invidiam recidit. Nihil enim eum non efficere poſſe ducebant; ex quo fiebat, ut omnia minus proſpere geſta ejus culpæ tribuerent, cum eum aut negligenter, aut malitioſe feciſſe loquerentur, ſicut accidit; nam corruptum a rege, capere Cymen noluiſſe arguebant. Itaque huic maxime imputamus malo cauſſam fuiſſe nimiam opinionem ingenii atque virtutis; timebatur enim non minus quam dilige-

gebatur, ne secunda fortuna, magnisque elatus opibus, tyrannidem concupisceret. Quibus rebus factum est, ut absenti magistratum abrogaret, & alium in ejus locum substituerent. Id ille ut audivit, domum reverti noluit, & se Perinthum contulit, ibique tria castella communivit, Bornos, Byziam, Macrontichos: manuque collecta, primus Græciæ in Thraciam introiit, gloriosius existimans barbarorum præda locupletari, quam Grajorum.

VIII. Qua ex re creverat cum fama, tum opibus, magnamque amicitiam sibi cum quibusdam regibus Thraciæ pepererat. Neque tamen a caritate patriæ potuit recedere. Nam cum apud Ægos flumen Philocles prætor Atheniensium classem constituisset suam; neque longe abesset Lysander prætor Lacedæmoniorum, qui in eo erat occupatus, ut bellum quam diutissime duceret, quod ipsis pecunia a rege suppeditabatur: contra Atheniensibus exhaustis, præter arma & naves, nihil erat super: Alcibiades ad Atheniensium venit exercitum, ibique præsente vulgo agere cœpit, si vellent, se coactūrum Lysandrum, aut dimicare, aut pacem petere: Lacedæmonios eo nolle confligere classe, quod pedestribus copiis plus quam navibus, valerent: sibi autem esse facile Seuthem Regem Thracum deducere, ut eos terra depelleret: quo facto necessario aut classe conflicturos, aut bellum compositūros. Id etsi vere dictum Philocles animadvertebat, tamen postulata facere noluit, quod sentiebat, se, Alcibiade recepto, nullius momenti apud exercitum futurum, &, si quid secundi evenisset, nullam in ea re suam partem fore: contra ea, si quid adversi accidisset, se unum ejus delicti futurum reum. Ab hoc discedens Alcibiades, *Quoniam*, inquit, *victoriæ patriæ repugnas, illud moneo, juxta hostes castra habeas nautica; periculum est enim, ne immodestia militum nostrorum occasio detur Lysandro nostri opprimendi exercitus.* Neque ea res illum fefellit; nam Lysander cum per speculatores comperisset, vulgum Atheniensium in

terram

terram prædatum exisse, navesque pene inanes relictas, tempus rei gerendæ non dimisit, eoque impetu totum bellum delevit.

IX. At Alcibiades victis Atheniensibus, non satis tuta eadem loca sibi arbitrans, penitus in Thraciam se supra Propontidem abdidit, sperans ibi facillime suam fortunam occuli posse. Falso; nam Thraces postquam eum cum magna pecunia venisse senserunt, insidias ei fecerunt; qui ea quæ apportavit, abstulerunt: ipsum capere non potuerunt. Ille cernens, nullum locum sibi tutum in Græcia, propter potentiam Lacedæmoniorum, ad Pharnabazum in Asiam transiit; quem quidem adeo sua cepit humanitate, ut eum nemo in amicitia antecederet; namque ei Grunium dederat in Phrygia castrum, ex quo quinquaginta talenta vectigalis habebat. Qua fortuna Alcibiades non erat contentus, neque Athenas victas Lacedæmoniis servire poterat pati. Itaque ad patriam liberandam omni ferebatur cogitatione; sed videbat, id sine rege Persarum non posse fieri; ideoque eum amicum sibi cupiebat adjungi. Neque dubitabat facile se consecuturum, si modo ejus conveniendi habuisset potestatem. Nam Cyrum fratrem ei bellum clam parare Lacedæmoniis adjuvantibus sciebat, id si ei aperuisset, magnam se ab eo initurum gratiam videbat.

X. Hæc cum moliretur, peteretque a Pharnabazo, ut ad regem mitteretur, eodem tempore Critias, ceterique tyranni Atheniensium, certos homines ad Lysandrum in Asiam miserunt, qui eum certiorem facerent, nisi Alcibiadem sustulisset, nihil earum rerum fore ratum quas ipse Athenis constituisset; quare si suas res gestas manere vellet, illum persequeretur. His Lacon rebus commotus: statuit accuratius sibi agendum cum Pharnabazo. Huic ergo renuntiat, quæ regi cum Lacedæmoniis essent, irrita futura, nisi Alcibiadem vivum aut mortuum tradidisset. Non tulit hoc satrapes, & violare clementiam, quam regis opes minui, maluit. Itaque misit Sysamithren & Bagoam ad Alcibiadem interfi-

ciendum, cum ille esset in Phrigia, iterque ad regem compararet. Missi, clam vicinitati, in qua tum Alcibiades erat, dant negotium, ut eum interficiant. Illi cum eum ferro aggredi non auderent, noctu ligna contulerunt circa stramineam casam, in qua quiescebat, eamque succenderunt, ut incendio conficerent quem manu superari posse diffidebant. Ille autem sonitu flammæ excitatus, quod gladius ei erat subductus, familiaris sui subalare telum eripuit. Namque erat cum eo quidam ex Arcadia hospes, qui numquam discedere voluerat: hunc sequi se jubet, & id quod in præsentia vestimentorum fuit, arripuit. His in ignem ejectis flammæ vim transiit. Quem ut barbari incendium effugisse eminus viderunt, telis missis interfecerunt; caputque ejus ad Pharnabazum retulerunt. At mulier quæ cum eo vivere consueverat, muliebri sua veste contectum, edificii incendio mortuum cremavit, quod ad vivum interimendum erat comparatum. Sic Alcibiades annos circiter quadraginta natu, diem obiit supremum.

XI. Hunc infamatum a plerisque tres gravissimi historici summis laudibus extulerunt: Thucydides, qui ejusdem ætatis fuit: Theopompus, qui fuit post aliquanto natus: & Timæus. Qui quidem duo maledicentissimi, nescio quo modo, in illo uno laudando consenserunt; namque ea, quæ supra diximus, de eo prædicarunt, atque hoc amplius: cum Athenis splendidissima civitate natus esset, omnes splendore ac dignitate vitæ superasse. Postquam inde expulsus Thebas venerit, adeo studiis eorum inservisse, ut nemo eum labore, corporisque viribus posset æquiparare: omnes enim Bœotii magis firmitati corporis, quam ingenii acumini inserviunt. Eumdem apud Lacedæmonios, quorum moribus summa virtus in patientia ponebatur, sic duritiei se dedisse, ut parsimonia victus atque cultus omnes Lacedæmonios vinceret. Fuisse apud Thracas, homines vinolentos, rebusque venereis deditos; hos quoque in his rebus ante-

anteceſſiſſe. Veniſſe ad Perſas, apud quos ſumma laus eſſet fortiter venari, luxurioſe vivere: horum ſic imitatum conſuetudinem, ut illi ipſi eum in his maxime admirarentur. Quibus rebus effeciſſe, ut apud quoſcumque eſſet, poneretur princeps, haberetur que cariſſimus. Sed ſatis de hoc: reliquos ordiamur.

THRASYBULUS.

I. THRASYBULUS Lyci filius Athenienſis. Si per ſe virtus ſine fortuna ponderanda ſit, dubito an hunc primum omnium ponam. Illi ſine dubio neminem præfero fide, conſtantia, magnitudine animi, in patriam amore. Nam quod multi voluerunt, pauci potuerunt, ab uno tyranno patriam liberare, huic contigit, ut a triginta oppreſſam tyrannis ex ſervitute in libertatem vindicaret. Sed neſcio quo modo, cum eum nemo anteiret his virtutibus, multi nobilitate præcucurrerunt. Primum Peloponneſio bello multa hic ſine Alcibiade geſſit, ille nullam rem ſine hoc: quæ ille univerſa naturali quodam bono fecit lucri. Sed illa tamen omnia communia imperatoribus cum militibus & fortuna, quod in prælii concurſu abit res a conſilio ad vires, vimque pugnantium. Itaque jure ſuo nonnulla ab imperatore miles, plurima vero fortuna vindicat, ſeque hic plus valuiſſe, quam ducis prudentiam, vere poteſt prædicare. Quare illud magnificentiſſimum factum proprium eſt Thraſybuli. Nam cum triginta tyranni præpoſiti a Lacedæmoniis, ſervitute oppreſſas tenerent Athenas, plurimos cives, quibus in bello pepercerat fortuna, partim patria expuliſſent, partim interfeciſſent, plurimorum bona publicata inter ſe diviſiſſent, non ſolum princeps, ſed & ſolus initio bellum his indixit.

II. Hic enim cum Phylen confugiſſet, quod eſt caſtellum in Athica munitiſſimum, non plus habuit ſecum quam triginta de ſuis. Hoc initium fuit ſalutis Atticorum, hoc robur libertatis clariſſimæ civitatis. Neque vero hic non con-

contemtus eſt primo a tyrannis, atque ejus ſolitudo; quæ quidem res & illis contemnentibus perniciei, & huic deſpecto ſaluti fuit; hæc enim illos ad perſequendum ſegnes, hos autem, tempore ad comparandum dato, fecit robuſtiores. Quo magis præceptum illud omnium in animis eſſe debet; NIHIL IN BELLO OPORTERE CONTEMNI, nec ſine cauſſa dici: MATREM TIMIDI FLERE NON SOLERE. Neque tamen pro opinione Thraſybuli auctæ ſunt opes; nam jam tum illis temporibus fortius boni pro libertate loquebantur quam pugnabant. Hinc in Piræeum tranſiit, Munychiamque munivit. Hanc bis tyranni oppugnare ſunt adorti, ab eaque turpiter repulſi, protinus in urbem, armis impedimentiſque amiſſis, refugerunt. Uſus eſt Thraſybulus non minus prudentia quam fortitudine; nam cedentes violari vetuit; cives enim civibus parcere æquum cenſebat; neque quiſquam eſt vulneratus, niſi qui prior impugnare voluit. Neminem jacentem veſte ſpoliavit: nil attigit, niſi arma quorum indigebat, & quæ ad victum pertinebant. In ſecundo prælio cecidit Critias, dux tyrannorum, cum quidem adverſus Thraſybulum fortiſſime pugnaret.

III. Hoc dejecto, Pauſanias venit Atticis auxilio, rex Lacedæmoniorum. Is inter Thraſybulum, & eos qui urbem tenebant, fecit pacem his conditionibus, *Ne qui, præter triginta tyrannos, & decem qui poſtea prætores creati, ſuperioris more crudelitatis erant uſi, afficerentur exilio, neve bona publicarentur: reipublicæ procuratio populo redderetur*. Præclarum hoc quoque Thraſybuli; quod reconciliata pace, cum plurimum in civitate poſſet, legem tulit, *Ne quis anteactarum rerum accuſaretur, neve multaretur:* eamque illi *legem oblivionis* appellarunt. Neque vero hanc tantum ferendam curavit, ſed etiam ut valeret, effecit. Nam cum quidam ex iis qui ſimul cum eo in exilio fuerant, cædem facere eorum vellent, cum quibus in gratiam reditum erat, publice prohibuit:

buit: & id quod pollicitus erat, præstitit.

IV. Huic pro tantis meritis honoris corona a populo data est, facta e duabus virgulis oleaginis: quæ, quod amor civium, non vis expresserat, nullam habuit invidiam, magnaque fuit gloria. Bene ergo Pittacus ille qui septem sapientum numero est habitus, cum ei Mitylenæi multa millia jugerum agri muneri darent, *Nolite, rogo vos*, inquit, *mihi dare quod multi invideant, plures etiam concupiscant. Quare ex istis nolo amplius quam centum jugera, quæ & meam animi æquitatem, & vestram voluntatem indicent. Nam parva munera, diutina, locupletia, non propria esse consueverunt*. Illa igitur corona contentus Thrasybulus, neque amplius requisivit, neque quemquam honore se antecessisse existimavit. Hic sequenti tempore cum prætor classem ad Ciliciam adpulisset, neque satis diligenter in castris ejus agerentur vigiliæ, a barbaris ex oppido noctu eruptione facta, in tabernaculo interfectus est.

CONON.

I. CONON Atheniensis Peloponnesio bello accessit ad rempublicam, in eoque ejus opera magni fuit; nam & prætor pedestribus exercitibus præfuit, & præfectus classis res magnas mari gessit. Quas ob caussas præcipuus ei honos habitus est. Namque omnibus unus insulis præfuit; in qua potestate Pharas cœpit coloniam Lacedæmoniorum. Fuit etiam extremo Peloponnesio bello prætor, cum apud Ægos flumen copiæ Atheniensium a Lysandro sunt devictæ. Sed tum abfuit, eoque pejus res administrata est; nam & prudens rei militaris, & diligens erat imperii. Itaque nemini erat his temporibus dubium, si adfuisset, illam Athenienses calamitatem accepturos non fuisse.

II. Rebus autem adflictis cum patriam obsideri audisset, non quæsivit ubi ipse tuto viveret, sed unde præsidio posset esse civibus suis. Itaque contulit se ad Pharnabazum satrapen Joniæ

& Lydiæ, eumdemque generum regis & propinquum, apud quem ut multum gratia valeret, multo labore multisque effecit periculis. Nam cum Lacedæmonii Athenienfibus devictis in focietate non manerent quam cum Artaxerxe fecerant, Agefilaumque bellatum mififfent in Afiam, maxime impulfi a Tiffapherne, qui ex intimis regis ab amicitia ejus defecerat, & cum Lacedæmoniis coierat focietatem; hunc adverfus Pharnabazus habitus eft imperator; re quidem vera exercitui præfuit Conon, ejufque omnia arbitrio gefta funt. Hic militum ducem fummum Agefilaum impedivit, fæpeque ejus confiliis obftitit. Neque vero non fuit apertum, fi ille non fuiffet, Agefilaum Afiam Tauro tenus regi fuiffe erepturum. Qui poftea quam domum a fuis civibus revocatus eft, quod Bœotii & Athenienfes Lacedæmoniis bellum indixerant, Conon nihilo fecius apud præfectos regis verfabatur, iifque omnibus magno erat ufui.

III. Defecerat a rege Tiffaphernes; neque id tam Artaxerxi quam ceteris erat apertum, multis enim magnifque meritis apud regem, etiam cum in officio non maneret, valebat; neque admirandum, fi non facile ad credendum inducebatur, reminifcens, ejus fe opera Cyrum fratrem fuperaffe. Hujus accufandi gratia Conon a Pharnabazo ad regem miffus: poftquam venit, primum ex more Perfarum ad Chiliarchum, qui fecundum gradum imperii tenebat, Tithrauftem acceffit, feque oftendit cum rege colloqui velle; nemo enim fine hoc admittitur. Huic ille inquit, *Nulla mora eft; fed tu delibera utrum colloqui malis, an per literas edere quæ cogitas; neceffe eft enim, fi in confpectum veneris, venerari te regem*, quod *προσκυνεῖν* illi vocant; *hoc fi tibi grave eft, per me nihilo fecius editis mandatis conficies quod ftudes*. Tum Conon: *Mihi vero*, inquit, *non eft grave quemvis honorem habere regi; fed vereor ne civitati meæ fit opprobrio, fi, cum ex ea fim profectus quæ ceteris gentibus imperare confueverit, potius barbarorum quam illius* *more*

more fungar. Itaque quæ volebat, huic ſcripta tradidit.

IV. Quibus cognitis rex tantum auctoritate ejus motus eſt, ut Tiſſaphernem hoſtem judicarit, & Lacedæmonios bello perſequi juſſerit, & ei permiſerit, quem vellet eligere ad diſpenſandam pecuniam. Id arbitrium Conon negavit ſui eſſe conſilii, ſed ipſius, qui optime ſuos noſſe deberet: ſed ſe ſuadere, Pharnabazo id negotii daret. Hinc magnis muneribus donatus, ad mare eſt miſſus, ut Cypriis & Phœnicibus, ceteriſque civitatibus maritimis naves longas imperaret, claſſemque, qua proxima æſtate mare tueri poſſet, compararet, dato adjutore Pharnabazo, ſicut ipſe voluerat. Id ut Lacedæmoniis eſt nuntiatum, non ſine cura rem adminiſtrarunt, quod majus bellum imminere arbitrabantur, quam ſi cum barbaro ſolum contenderent; nam ducem fortem & prudentem regis opibus præfuturum, ac ſecum dimicaturum videbant: quem neque conſilio, neque copiis ſuperare poſſent. Hac mente magnam contrahunt claſſem, proficiſcuntur Piſandro duce. Hos Conon apud Cnidum adortus magno prælio fugat, multas naves capit, complures deprimit. Qua victoria non ſolum Athenæ, ſed etiam cuncta Græcia, quæ ſub Lacedæmoniorum fuerat imperio, liberata eſt. Conon cum parte navium in patriam venit, muros dirutos a Lyſandro utroſque, & Piræei, & Athenarum, reficiendos curat: pecuniæque quinquaginta talenta, quæ a Pharnabazo acceperat, civibus ſuis donat.

V. Accidit huic quod ceteris mortalibus, ut inconſideratior in ſecunda quam in adverſa eſſet fortuna. Nam claſſe Peloponneſiorum devicta, cum ultum ſe injurias patriæ putaret, plura concupivit quam efficere potuit. Neque tamen ea non pia & probanda fuerunt, quod potius patriæ opes augeri quam regis, maluit. Nam cum magnam auctoritatem ſibi pugna illa navali, quam apud Cnidum fecerat, conſtituiſſet, non ſolum inter barbaros, ſed etiam inter omnes

mnes

mnes Græciæ civitates; clam dare operam cœpit, ut Ioniam & Æoliam reſtitueret Athenienſibus. Id cum minus diligenter eſſet celatum, Tiribazus, qui Sardibus præerat, Cononem evocavit, ſimulans ad regem eum ſe mittere velle. Magna feſtinatione hujus nuntio parens cum veniſſet, in vincula conjectus eſt: in quibus aliquandiu fuit. Nonnulli eum ad regem abductum, ibique periiſſe ſcriptum reliquerunt. Contra ea Dinon hiſtoricus, cui nos plurimum de Perſicis rebus credimus, effugiſſe ſcripſit. Illud addubitat, utrum Tiribazo ſciente, an imprudente ſit factum.

D I O N.

I. DION Hipparini filius Syracuſanus, nobili genere natus, utraque implicatus tyrannide Dionyſiorum; namque ille ſuperior Ariſtomachen, ſororem Dionis, habuit in matrimonio, ex qua duos filios Hipparinum, & Nyſæum procreavit, totidemque filias, Sophroſynen, & Areten; quarum priorem Dionyſio filio, eidem cui regnum reliquit, nuptum dedit, alteram Areten Dioni. Dion autem præter nobilem propinquitatem, generoſamque majorum famam, multa alia ab natura habuit bona: in his ingenium docile, come, aptum ad artes optimas: magnam corporis dignitatem, quæ non min imum commendat: magnas præterea divitias a patre relictas, quas ipſe tyranni muneribus auxerat. Erat intimus Dionyſio priori, neque minus propter mores quam affinitatem; nam etſi Dionyſii crudelitas ei diſplicebat, tamen ſalvum illum propter neceſſitudinem, magis etiam ſuorum cauſſa eſſe ſtudebat. Aderat in magnis rebus: ejuſque conſilio multum movebatur tyrannus, niſi qua in re major ipſius cupiditas interceſſerat. Legationes vero omnes quæ eſſent illuſtriores, per Dionem adminiſtrabantur: quas quidem ille diligenter obeundo, fideliter adminiſtrando, crudeliſſimum nomen tyranni ſua humanitate tegebat.

II. Hunc

II. Hunc a Dionyſio miſſum Carthaginienſes ſuſpexerunt, ut neminem umquam græca lingua loquentem magis ſint admirati. Neque vero hæc Dionyſium fugiebant; nam quanto eſſet ſibi ornamento ſentiebat: quo fiebat ut uni huic maxime indulgeret, neque eum ſecus diligeret ac filium. Qui quidem, cum Platonem Tarentum veniſſe fama in Siciliam eſſet perlata, adoleſcenti negare non potuit quin eum arceſſeret, cum Dion ejus audiendi cupiditate flagraret. Dedit ergo huic veniam, magnaque eum ambitione Syracuſas perduxit. Quem Dion adeo admiratus eſt, atque adamavit, ut ſe totum ei traderet: neque vero minus Plato delectatus eſt Dione. Itaque cum a Dionyſio tyranno crudeliter violatus eſſet, quippe quem venumdari juſſiſſet, tamen eodem rediit, ejuſdem Dionis precibus adductus. Interim in morbum incidit Dionyſius: quo cum graviter conflictaretur, quæſivit a medicis Dion, quemadmodum ſe haberet; ſimulque ab his petiit, ſi forte majori eſſet periculo ut ſibi faterentur; nam velle ſe cum eo colloqui de partiendo regno, quod ſororis ſuæ filios ex illo natos partem regni putabat debere habere. Id medici non tacuerunt, ad Dionyſium filium ſermonem retulerunt; quo ille commotus, ne agendi cum eo eſſet Dioni poteſtas, patri ſoporem medicos dare coegit. Hoc æger ſumto, ſomno ſopitus, diem obiit ſupremum.

III. Tale initium fuit Dionis & Dionyſii ſimultatis; eaque multis rebus aucta eſt: ſed tamen primis temporibus aliquandiu ſimulata inter eos amicitia manſit. Cumque Dion non deſineret obſecrare Dionyſium ut Platonem Athenis arceſſeret, & ejus conſiliis uteretur: ille, qui in aliqua re vellet patrem imitari, morem ei geſſit; eodemque tempore Philiſtum hiſtoricum Syracuſas reduxit, hominem amicum non magis tyranno quam tyrannidi. Sed de hoc in eo meo libro plura ſunt expoſita qui *de hiſtoricis* conſcriptus eſt. Plato autem tantum apud Dionyſium auctoritate potuit, valuit-

que

que eloquentia, ut persuaserit, tyrannidis facere finem, libertatemque reddere Syracusanis. A qua voluntate Philisti consilio deterritus, aliquanto crudelior esse cœpit.

IV. Qui quidem cum a Dione se superari videret ingenio, auctoritate, amore populi, verens ne, si eum secum haberet, aliquam occasionem sui daret opprimendi, navem ei triremem dedit, qua Corinthum deveheretur, ostendens, se id utriusque facere caussa, ne cum inter se timerent, alteruter alterum præoccuparet. Id cum factum multi indignarentur, magnæque esset invidiæ tyranno, Dionysius omnia quæ moveri poterant Dionis, in naves imposuit, ad eumque misit. Sic enim existimari volebat, id se non odio hominis, sed suæ salutis fecisse caussa. Postea vero quam audivit, eum in Peloponneso manum comparare, sibique bellum facere conari, Areten Dionis uxorem alii nuptum dedit; filiumqne ejus sic educari jussit, ut indulgendo turpissimis imbueretur cupiditatibus. Nam puero prius quam pubes esset, scorta adducebantur: vino epulisque obruebatur; neque ullum tempus sobrio relinquebatur. Is usque eo vitæ statum commutatum ferre non potuit, postquam in patriam rediit pater, (namque appositi erant custodes, qui eum a pristino victu deducerent) ut se e superiore parte ædium dejecerit, atque ita interierit.

V. Sed illuc revertor. Postquam Corinthum pervenit Dion, & eodem perfugit Heraclides ab eodem expulsus Dionysio, qui præfectus fuerat equitum, omni ratione bellum comparare cœperunt. Sed non multum proficiebant, quod multorum annorum tyrannis, magnarum opum putabatur: quam ob causam pauci ad societatem periculi perducebantur. Sed Dion, fretus non tam suis copiis quam odio tyranni, maximo animo, duabus onerariis navibus, quinquaginta annorum imperium, munitum quingentis longis navibus, decem equitum, centumque peditum millibus, profectus oppugnatum, quod

quod omnibus gentibus admirabile est visum, adeo facile perculit, ut post diem tertium quam Siciliam attigerat, Syracusas introierit. Ex quo intelligi potest, NULLUM ESSE IMPERIUM TUTUM, NISI BENEVOLENTIA MUNITUM. Eo tempore aberat Dionysius, & in Italia classem opperiebatur, adversariorum ratus neminem sine magnis copiis ad se venturum. Quæ res eum fefellit; nam Dion his ipsis qui sub adversarii fuerant potestate, regios spiritus repressit, totiusque ejus partis Siciliæ potitus est, quæ sub Dionysii potestate fuerat: parique modo urbis Syracusarum, præter arcem, & insulam adjunctam oppido. Eoque rem perduxit, ut talibus pactionibus pacem tyrannus facere vellet: Siciliam Dion obtineret, Italiam Dionysius, Syracusas Apollocrates, cui maximam fidem uni habebat Dionysius.

VI. Has tam prosperas, tamque inopinatas res consecuta est subita commutatio; quod fortuna sua mobilitate quem paullo ante extulerat, demergere est adorta; primum in filio, de quo commemoravi supra, suam vim exercuit. Nam cum uxorem reduxisset, quæ alii fuerat tradita, filiumque vellet revocare ad virtutem a perdita luxuria, accepit gravissimum parens vulnus morte filii: deinde orta dissensione inter eum, & Heraclidem, qui quidem Dioni principatum non concedens, factionem comparavit. Neque minus valebat apud optimates: quorum consensu præerat classi, cum Dion exercitum pedestrem teneret. Non tulit hoc animo æquo Dion, & versum illum Homeri retulit ex secunda rhapsodia, in quo hæc sententia est: *Non posse bene geri rempublicam multorum imperiis*. Quod dictum magna invidia consecuta est, namque aperuisse videbatur, se omnia in sua potestate esse velle. Hanc ille non lenire obsequio, sed acerbitate opprimere studuit, Heraclidemque, cum Syracusas venisset, interficiendum curavit.

VII. Quod factum omnibus maximum timorem injecit; nemo enim illo interfecto se tutum puta-

putabat. Ille autem adverſario remoto, licentius eorum bona quos ſciebat adverſus ſe ſenſiſſe, militibus diſpertivit. Quibus diviſis, cum quotidiani maximi fierent ſumtus, celeriter pecunia deeſſe cœpit; neque quo manus porrigeret, ſuppetebat, niſi in amicorum poſſeſſiones. Id ejuſmodi erat, ut cum milites reconciliaſſet, amitteret optimates. Quarum rerum cura frangebatur, & inſuetus male audiendi, non æquo animo ferebat, de ſe ab his male exiſtimari, quorum paullo ante in cælum fuerat elatus laudibus. Vulgus autem offenſa in eum militum voluntate, liberius loquebatur, & tyrannum non ferendum dictitabat.

VIII. Hæc ille intuens, cum quemadmodum ſedaret, neſciret, & quorſum evaderent, timeret; Callicrates quidam, civis Athenienſis, qui ſimul cum eo ex Peloponneſo in Siciliam venerat, homo & callidus, & ad fraudem acutus, ſine ulla religione ac fide, adit ad Dionem, & ait, eum in magno periculo eſſe, propter offenſionem populi, & odium militum: quod nullo modo evitare poſſet, niſi alicui ſuorum negotium daret, qui ſe ſimularet illi inimicum, quem inveniſſet idoneum; facile omnium animos cogniturum, adverſarioſque ſublaturum, quod inimici ejus diffidenti ſuos ſenſus aperturi forent. Tali conſilio probato, excipit has partes ipſe Callicrates, & ſe armat imprudentia Dionis: ad eum interficiendum ſocios conquirit, adverſarios ejus convenit, conjurationem confirmat. Res, multis conſciis quæ gereretur, elata refertur ad Ariſtomachen ſororem Dionis, uxoremque Areten. Illæ timore perterritæ, conveniunt, cujus de periculo timebant. At ille negat, a Callicrate fieri ſibi inſidias, ſed illa quæ agerentur, fieri præcepto ſuo. Mulieres nihilo ſecius Callicratem in ædem Proſerpinæ deducunt, ac jurare cogunt, nihil ab illo periculi fore Dioni. Ille hac religione non modo ab incepto non deterritus, ſed ad maturandum concitatus eſt, verens ne prius conſi-

lium

lium aperiretur suum, quam conata perfecisset.

IX. Hac mente proximo die festo, cum a conventu remotum se Dion domi teneret, atque in conclavi edito recubuisset; conscii loca munitiora oppidi tradidit, domum custodibus sepsit: a foribus qui non discederent, certos præfecit: navem triremem armatis ornat, Philocratique fratri suo tradit, eamque in portu agitari jubet, ut si exercere remiges vellet; cogitans, si forte consiliis obstitisset fortuna, ut haberet quo fugeret ad salutem. Suorum autem e numero Zacynthios adolescentes quosdam elegit cum audacissimos, tum viribus maximis: hisque dat negotium, ut ad Dionem eant inermes, sic ut conveniendi ejus gratia viderentur venire. Hi propter notitiam sunt intromissi. At illi, ut limen ejus intrarunt, foribus obseratis, in lecto cubantem invadunt, colligant: fit strepitus, adeo ut exaudiri posset foris. Hic sicut ante sæpe dictum est, quam invisa sit singularis potentia, & miseranda vita, qui se metui quam amari malunt, cuivis facile intellectu fuit. Namque illi ipsi custodes, si propitia fuissent voluntate, foribus effractis servare eum potuissent, quod illi inermes, telum foris flagitantes, vivum tenebant. Cui cum succurreret nemo, Lyco quidam Syracusanus per fenestras gladium dedit, quo Dion interfectus est.

X. Confecta cæde, cum multitudo visendi gratia introiisset, nonnulli ab insciis pro noxiis conciduntur. Nam celeri rumore delato, Dioni vim allatam, multi concurrerant quibus tale facinus displicebat. Hi falsa suspicione ducti, immerentes inermes, ut sceleratos occidunt. Hujus de morte ut palam factum est, mirabiliter vulgi immutata est voluntas. Nam qui vivum eum tyrannum vocitarant, eumdem liberatorem patriæ, tyrannique expulsorem prædicabant. Sic subito misericordia odio successerat, ut eum suo sanguine, si possent, ab Acheronte cuperent redimere. Itaque in urbe, celeberrimo loco, elatus publice, sepulcri monumento donatus est. Diem obiit circiter annos quin-

qua-

quaginta quinque natus, quartum post annum quam ex Peloponneso in Siciliam redierat.

IPHICRATES.

I. IPHICRATES Atheniensis non tam magnitudine rerum gestarum, quam disciplina militari nobilitatus est. Fuit enim talis dux, ut non solum ætatis suæ cum primis compararetur; sed ne de majoribus natu quidem quisquam anteponeretur. Multum vero in bello est versatus, sæpe exercitibus præfuit, nusquam culpa male rem gessit, semper consilio vicit. Tantumque eo valuit, ut multa in re militari partim nova attulerit, partim meliora fecerit. Namque ille pedestria arma mutavit, cum ante illum imperatorem maximis clypeis, brevibusque hastis, minutis gladiis uterentur. Ille e contrario peltam pro parma fecit, a qua postea peltastæ pedites appellantur, ut ad motus concursusque essent leviores: hastæ modum duplicavit, gladios longiores fecit. Idem genus loricarum mutavit, & pro ferreis atque æneis lineas dedit. Quo facto expeditiores milites reddidit; nam pondere detracto, quod æque corpus tegeret, & leve esset, curavit.

II. Bellum cum Thracibus gessit: Seuthen socium Atheniensium in regnum restituit. Apud Corinthum tanta severitate exercitui præfuit, ut nullæ unquam in Græcia neque exercitatiores copiæ, neque magis dicto audientes fuerint duci: in eamque consuetudinem adduxit, ut, cum prælii signum ab Imperatore esset datum, sine ducis opera sic ordinatæ consisterent, ut singuli ab peritissimo Imperatore dispositi viderentur. Hoc exercitu moram Lacedæmoniorum intercepit: quod maxime tota celebratum est Græcia. Iterum eodem bello omnes copias eorum fugavit; quo facto magnam adeptus est gloriam. Cum Artaxerxes Ægyptio regi bellum inferre voluit, Iphicratem ab Atheniensibus petivit ducem, quem præficeret exercitui conductitio, cujus numerus duodecim millium fuit.

Quem

Quem quidem ſic omni diſciplina militari erudivit, ut, quemadmodum quondam Fabiani milites Romani appellati ſunt, ſic Iphicratenſes apud Græcos in ſumma laude fuerint. Idem ſubſidio Lacedæmoniis profectus, Epaminondæ retardavit impetus. Nam niſi ejus adventus appropinquaſſet, non prius Thebani Sparta abſceſſiſſent, quam captam incendio deleſſent.

III. Fuit autem & animo magno, & corpore, imperatoriaque forma, ut ipſo aſpectu cuivis injiceret admirationem ſui: ſed in labore remiſſus nimis, parumque patiens, ut Theopompus memoriæ prodidit. Bonus vero civis, fideque magna; quod cum in aliis rebus declaravit, tum maxime in Amyntæ Macedonis liberis tuendis. Namque Eurydice, mater Perdiccæ & Philippi, cum his duobus pueris, Amynta mortuo, ad Iphicratem confugit, ejuſque opibus defenſa eſt. Vixit ad ſenectutem, placatis in ſe ſuorum civium animis. Cauſſam capitis ſemel dixit bello ſociali ſimul cum Timotheo, eoque judicio eſt abſolutus. Meneſthea filium reliquit ex Threſſa natum, Coti regis filia. Is cum interrogaretur, utrum pluris patrem, matremne faceret: Matrem, inquit. Id cum omnibus mirum videretur; at ille, Merito, inquit, facio; nam pater, quantum in ſe fuit, Thracem me genuit: contra ea mater Athenienſem.

CHABRIAS.

I. CHABRIAS Athenienſis. Hic quoque in ſummis habitus eſt ducibus, reſque multas memoria dignas geſſit. Sed ex his elucet maxime inventum ejus in prælio, quod apud Thebas fecit, cum Bœotiis ſubſidio veniſſet. Namque in ea victoria fidente ſummo duce Ageſilao, fugatis jam ab eo conductitiis catervis, reliquam phalangem loco vetuit cedere, obnixoque genu ſcuto, projectaque haſta, impetum excipere hoſtium docuit. Id novum Ageſilaus intuens, progredi non eſt auſus, ſuoſque jam incurrentes tuba revocavit. Hoc uſque eo in

Græ-

Græcia fama celebratum eſt, ut illo ſtatu Chabrias ſibi ſtatuam fieri voluerit. Quæ publice ei ab Athenienſibus in foro conſtituta eſt. Ex quo factum eſt, ut poſtea athletæ, ceterique artifices his ſtatibus in ſtatuis ponendis uterentur, in quibus victoriam eſſent adepti.

II. Chabrias autem multa in Europa bella adminiſtravit, cum dux Athenienſium eſſet. In Ægypto ſua ſponte geſſit; nam Nectenabum adjutum profectus, regnum ei conſtituit. Fecit idem Cypri, ſed publice ab Athenienſibus Evagoræ adjutor datus; neque prius inde diſceſſit, quam totam inſulam bello devinceret; qua ex re Atheniefes magnam gloriam ſunt adepti. Interim bellum inter Egyptios & Perſas conflatum eſt: & Athenienſes cum Artaxerxe ſocietatem habebant, Lacedæmonii cum Ægyptiis, a quibus magnas prædas Ageſilaus rex eorum faciebat. Id intuens Chabrias, cum in re nulla Ageſilao cederet, ſua ſponte eos adjutum profectus, Ægyptiæ claſſi præfuit: pedeſtribus copiis Ageſilaus.

III. Tum præfecti regis Perſiæ legatos miſerunt Athenas queſtum, quod Chabrias adverſum regem bellum gereret cum Ægyptiis. Athenienſes diem certam Chabriæ præſtituerunt, quam ante domum niſi rediſſet, capitis ſe illum damnaturos denuntiarunt. Hoc ille nuntio Athenas rediit, neque ibi diutius eſt moratus quam fuit neceſſe. Non enim libenter erat ante oculos civium ſuorum, quod & vivebat laute, & indulgebat ſibi liberalius quam ut invidiam vulgi poſſet effugare. Eſt enim hoc commune vitium in magnis liberiſque civitatibus, ut invidia gloriæ comes ſit; & libenter de his detrahunt quos emergere videant altius: neque animo æquo pauperes alienam opulentium intuentur fortunam. Itaque Chabrias, quoad ei licebat, plurimum aberat. Neque vero ſolus ille aberat Athenis libenter, ſed omnes fere principes fecerunt idem; quod tantum ſe ab invidia putabant abfuturos, quantum a conſpectu ſuorum receſſiſſent. Itaque Conon plurimum

Cypri

Cypri vixit, Iphicrates in Thracia, Timotheus Lesbi, Chares in Sigæo. Diffimilis quidem Chares horum & factis & moribus, sed tamen Athenis & honoratus & potens.

IV. Chabrias autem periit bello sociali tali modo. Oppugnabant Athenienses Chium; erat in classe Chabrias privatus; sed omnes qui in magistratu erant, auctoritate anteibat, eumque magis milites quam qui præerant, aspiciebant. Quæ res ei maturavit mortem. Nam dum primus studet portum intrare, & gubernatorem jubet eo dirigere navem, ipse sibi perniciei fuit; cum enim eo penetrasset, ceteræ non sunt secutæ. Quo facto circumfusus hostium concursu cum fortissime pugnaret, navis rostro percussa cœpit sidere. Hinc cum refugere posset, si se in mare dejecisset, quod suberat classis Atheniensium, quæ exciperet natantem, perire maluit, quam armis abjectis navem relinquere, in qua fuerat vectus. Id ceteri facere noluerunt, qui nando in tutum pervenerunt. At ille præstare honestam mortem existimans turpi vitæ, cominus pugnas telis hostium interfectus est.

TIMOTHEUS.

I. TIMOTHEUS Cononis filius Atheniensis. Hic a patre acceptam gloriam multis auxit virtutibus. Fuit enim disertus, impiger, laboriosus, rei militaris peritus, neque minus civitatis regendæ. Multa hujus sunt præclare facta, sed hæc maxime illustria. Olynthios & Byzantios bello subegit. Samum cepit; in qua oppugnanda superiori bello Athenienses mille & ducenta talenta consumserant; hanc ille sine ulla publica impensa populo restituit. Adversum Cotyn bella gessit; ab eoque mille & ducenta talenta prædæ in publicum detulit. Cyzicum obsidione liberavit. Ariobarzani simul cum Agesilao auxilio profectus est: a quo cum Laco pecuniam numeratam accepisset, ille cives suos agro atque urbibus augeri maluit, quam id sumere, cujus partem domum suam

ferre

ferre posset. Itaque accepit Erichthonem & Sestum. Idem classi præfectus circumvehens Peloponnesum, Laconiam populatus, classem eorum fugavit.

II. Corcyram sub imperium Atheniensium redegit, sociosque idem adjunxit Epirotas, Athamanas, Chaonas, omnesque eas gentes quæ mare illud adjacent. Quo facto Lacedæmonii de diutina contentione destiterunt, & sua sponte Atheniensibus imperii maritimi principatum concesserunt, pacemque his legibus constituerunt, ut Athenienses mari duces essent. Quæ victoria tantæ fuit Atticis lætitiæ, ut tum primum aræ Paci Publicæ sint factæ, eique Deæ pulvinar sit institutum. Cujus laudis ut memoria maneret, Timotheo publice statuam in foro posuerunt; qui honos huic uni ante hoc tempus contigit, ut cum patri populus statuam posuisset, filio quoque daret. Sic juxta posita recens filii, veterem patris renovavit memoriam.

III. Hic cum esset magno natu, & magistratus gerere desisset, bello Athenienses undique premi sunt cœpti. Defecerat Samus: descierat Hellespontus: Philippus jam tunc valens Macedo multa moliebatur, cui oppositus Chares cum esset, non satis in eo præsidii putabatur. Fit Menestheus prætor, filius Iphicratis, gener Timothei, & ut ad bellum proficiscatur, decernitur. Huic in consilium dantur duo usu & sapientia præstantes, quorum consilio uteretur, pater, & socer, quod in his tanta erat auctoritas, ut magna spes esset, per eos amissa posse recuperari. Hi cum Samum profecti essent, & eodem Chares, eorum adventu cognito, cum suis copiis proficisceretur, ne quid absente se gestum videretur; accidit, cum ad insulam appropinquarent, ut magna tempestas oriretur: quam evitare duo veteres imperatores utile arbitrati, suam classem suppresserunt. At ille temeraria usus ratione, non cessit majorum natu auctoritati: &, ut si in sua manu esset fortuna, quo contenderat, pervenit: eodemque ut sequerentur, ad Timotheum, & Iphicratem

nun-

nuntium misit. Hinc male re gesta, compluribus amissis navibus, eodem, unde erat profectus, se recepit, literasque Athenas publice misit, sibi proclive fuisse Samum capere, nisi a Timotheo & Iphicrate desertus esset. Ob eam rem in crimen vocabantur: populus acer, suspicax, mobilis, adversarius, invidus etiam potentiæ, domum revocat: accusantur proditionis. Hoc judicio damnatur Timotheus, lisque ejus æstimatur centum talentis. Ille odio ingratæ civitatis coactus, Chalcidem se contulit.

IV. Hujus post mortem populus, cum eum judicii sui pœniteret, multæ novem partes detraxit, & decem talenta Cononem filium ejus, ad muri quamdam partem reficiendam, jussit dare. In quo fortunæ varietas est animadversa: nam quos avus Conon muros ex hostium præda patriæ restituerat, eosdem nepos cum summa ignominia familiæ ex sua re familiari reficere coactus est. Timothei autem moderatæ sapientisque vitæ cum plura possimus proferre testimonia, uno erimus contenti; quod ex eo facile conjici poterit quam carus suis fuerit. Cum Athenis adolescentulus caussam diceret, non solum amici, privatique hospites ad eum defendendum convenerunt, sed etiam in eis Jason tyrannus, qui illo tempore fuit omnium potentissimus. Hic cum in patria sine satellitibus se tutum non arbitraretur, Athenas sine ullo præsidio venit: tantique hospitem fecit, ut mallet se capitis periculum adire, quam Timotheo de fama dimicanti deesse. Hunc adversus tamen Timotheus postea populi jussu bellum gessit: patriæque sanctiora jura, quam hospitii esse duxit. Hæc extrema fuit ætas imperatorum Atheniensium, Iphicratis, Chabriæ, Timothei: neque post illorum obitum quisquam dux in illa urbe fuit dignus memoria.

DATAMES.

I. VENIO nunc ad fortissimum virum, maximique consilii omnium barbarorum,

exceptis duobus Carthaginiensibus, Hamilcare, & Hannibale. De quo hoc plura referemus, quod & obscuriora sunt ejus gesta pleraque; & ea quæ prospere ei cesserunt, non magnitudine copiarum, sed consilii, quo tantum non omnes superabat, acciderunt: quorum nisi ratio explicata fuerit, res apparere non poterunt. Datames patre Camissare, natione Care, matre Scythissa natus, primum militum numero fuit apud Artaxerxem eorum qui regiam tuebantur. Pater ejus Camissares, quod & manu fortis, & bello strenuus, regi multis locis fidelis erat repertus, habuit provinciam Ciliciæ juxta Cappadociam, quam incolunt Leucosyri. Datames militare munus fungens primum, qualis esset apparuit in bello, quod rex adversus Cadusios gessit. Namque hic multis millibus interfectis, magni fuit ejus opera. Quo factum est, ut, cum in eo bello cecidisset Camissares, paterna ei traderetur provincia.

II. Pari se virtute postea præbuit, cum Antophradates jussu regis bello persequeretur eos qui defecerant. Namque ejus opera hostes, cum castra jam intrassent, profligati sunt, exercitusque reliquus conservatus est. Qua ex re majoribus rebus præesse cœpit. Erat eo tempore Thyus Dynastes Paphlagoniæ, antiquo genere natus, a Pylæmene illo, quem Homerus Troico bello a Patroclo interfectum ait. Is regis dicto audiens non erat; quam ob caussam bello eum persequi constituit, eique rei præfecit Datamen propinquum Paphlagonis; namque ex fratre & sorore erant nati. Quam ob causam Datames omnia primum experiri voluit, ut sine armis propinquum ad officium reduceret. Ad quem cum venisset sine præsidio, quod ab amico nullas vereretur insidias, pæne interiit; nam Thyus eum clam interficere voluit. Erat mater cum Datame, amita Paphlagonis, ea quid ageretur, rescivit, filiumque monuit. Ille fuga periculum evitavit, bellumque indixit Thyo. In quo cum ab Ariobarzane, præfecto Lydiæ, & Joniæ, totiusque Phrygiæ, desertus esset, nihilo segnius per-

perſeveravit, vivumque Thyum cepit cum uxore & liberis.

III. Cujus facti ne prius fama ad regem, quam ipſe, perveniret, dedit operam. Itaque omnibus inſciis eo, ubi erat rex, venit: poſteroque die Thyum, hominem maximi corporis, terribilique facie, quod & niger, & capillo longo barbaque erat prolixa, optima veſte contexit, quam ſatrapæ regii gerere conſueverant; ornavit etiam torque, atque armillis aureis, ceteroque regio cultu. Ipſe agreſti duplicique amiculo circumdatus, hirtaque tunica, gerens in capite galeam venatoriam, dextra manu clavam, ſiniſtra copulam, vinctum ante ſe Thium agebat, ut ſi feram beſtiam captam duceret. Quem cum omnes proſpicerent propter novitatem ornatus, ignotamque formam, ob eamque rem magnus eſſet concurſus; fuit nemo non qui agnoſceret Thyum, regique nuntiaret. Primo non accredidit. Itaque Pharnabazum miſit exploratum. A quo ut rem geſtam comperit, ſtatim admitti juſſit, magnopere delectatus cum facto, tum ornatu: in primis quod nobilis rex in poteſtatem inopinanti venerat. Itaque magnifice Datamen donatum ad exercitum miſit, qui tum contrahebatur duce Pharnabazo & Tithrauſte ad bellum Ægyptium, parique eum atque illos imperio eſſe juſſit. Poſtea vero quam Pharnabazum rex revocavit, illi ſumma imperii tradita eſt.

IV. Hic cum maximo ſtudio compararet exercitum, Ægyptumque proficiſci pararet, ſubito a rege litteræ ſunt ei miſſæ, ut Aſpim aggrederetur, qui Cataoniam tenebat; quæ gens jacet ſupra Ciliciam, confinis Cappadociæ. Namque Aſpis ſaltuoſam regionem, caſtelliſque munitam incolens, non ſolum imperio regis non parebat, ſed etiam finitimas regiones vexabat, & quæ regi portarentur, abripiebat. Datames etſi longe aberat ab his regionibus, & a majore re abſtrahebatur, tamen regis voluntati morem gerendum putavit. Itaque cum paucis, ſed viris fortibus, navem conſcendit, exiſti-

mans, id quod accidit, facilius se imprudentem & imparatum parva manu oppressurum, quam paratum, quamvis magno exercitu. Hac delatus in Ciliciam, egressus inde, dies noctesque iter faciens, Taurum transiit, eoque quo studuerat, venit. Quærit, quibus locis sit Aspis; cognoscit, haud longe abesse, profectumque eum venatum; quem dum speculatur, adventus ejus caussa cognoscitur. Pisidas cum iis quos secum habebat, ad resistendum Aspis comparat. Id Datames ubi audivit, arma capit, suos sequi jubet; ipse equo concitato ad hostem vehitur Quem procul Aspis conspiciens ad se ferentem pertimescit, atque a conatu resistendi deterritus sese dedit. Hunc Datames vinctum ad regem ducendum tradit Mithridati.

V. Hæc dum geruntur, Artaxerxes, reminiscens a quanto bello ad quam parvam rem principem ducum misisset, se ipse reprehendit, & nuntium ad exercitum Acen misit, quod nondum Datamen profectum putabat, qui diceret, ne ab exercitu discederet. Hic priusquam perveniret quo erat profectus, in itinere convenit qui Aspim ducebant. Qua celeritate cum magnam benevolentiam regis Datames consecutus esset non minorem invidiam aulicorum excepit, quod illum unum pluris, quam se omnes fieri videbant. Quo facto cuncti ad eum opprimendum consenserunt. Hæc Pandates, gazæ custos regiæ, amicus Datami, præscripta ei mittit, in quibus docet, eum magno fore periculo, si quid illo imperante in Ægypto adversi accidisset: namque EAM ESSE CONSUETUDINEM REGUM, UT CASUS ADVERSOS HOMINIBUS TRIBUANT, SECUNDOS FORTUNÆ SUÆ; quo facile fieri, ut impellantur ad eorum perniciem quorum ductu res male gestæ nuntientur; illum hoc majore fore discrimine, quod quibus rex maxime obediat, eos habeat inimicissimos. Talibus ille literis cognitis cum jam ad exercitum Acæum venisset, quod non ignorabat ea vere scripta, desciscere a rege constituit; neque tamen quidquam fecit quod fide

sua

ſua eſſet indignum. Nam Mandroclem Magnetem exercitui præfecit: ipſe cum ſuis in Cappadociam diſcedit, conjunctamque huic Paphlagoniam occupat; celans qua voluntate eſſet in regem: clam cum Ariobarzane facit amicitiam, manum comparat, urbes munitas ſuis tuendas tradit.

VI. Sed hæc propter hiemale tempus minus proſpere ſuccedebant. Audit, Piſidas quaſdam copias adverſus ſe parare. Filium eo Arſidæum cum exercitu mittit. Cadit in prælio adoleſcens; proficiſcitur eo pater non ita cum magna manu, celans quantum vulnus accepiſſet, quod prius ad hoſtem pervenire cupiebat, quam de male re geſta fama ad ſuos perveniret; ne cognita filii morte animi debilitarentur militum. Quo contenderat pervenit, hiſque locis caſtra ponit, ut neque circumiri multitudine adverſariorum poſſet, neque impediri quo minus ipſe ad dimicandum manum haberet expeditam. Erat cum eo Mithrobarzanes, ſocer ejus, præfectus equitum; is deſperatis generi rebus ad hoſtes transfugit. Id Datames ut audivit, ſenſit, ſi in turbam exiſſet, ab homine tam neceſſario ſe relictum, futurum ut ceteri conſilium ſequerentur: in vulgus edit, ſuo juſſu Mithrobarzanem profectum pro perſuga, quo facilius receptus interficeret hoſtes; quare relinqui eum non par eſſe, ſed omnes confeſtim ſequi; quod ſi animo ſtrenuo feciſſent, futurum ut adverſarii non poſſent reſiſtere, cum & intra vallum, & foris cederentur. Hac re probata exercitum educit, Mithrobarzanem perſequitur, qui dum ad hoſtes pervenerat, Datames ſigna inferri jubet. Piſidæ nova re commoti, in opinionem adducuntur, perfugas mala fide compoſitoque feciſſe, ut recepti, eſſent majori calamitati: primum eos adoriuntur. Illi, cum quid ageretur, aut quare fieret, ignorarent, coacti ſunt cum eis pugnare ad quos tranſierant, ab hiſque ſtare quos reliquerant; quibus cum neutri parcerent, celeriter ſunt conciſi. Reliquos Piſidas reſiſtentes Datames invadit;

primo impetu pellit, fugientes persequitur, multos interficit, castra hostium capit. Tali consilio uno tempore & proditores perculit, & hostes profligavit: & quod ad suam perniciem fuerat cogitatum, id ad salutem convertit. Quo neque acutius ullius imperatoris cogitatum, neque celerius factum usquam legimus.

VII. Ab hoc tamen viro Schismas maximo natu filius desciit, & ad regem transiit, & de defectione patris detulit. Quo nuntio Artaxerxes commotus, quod intelligebat sibi cum viro forti ac strenuo negotium esse, qui cum cogitasset, facere auderet, & prius cogitare quam conari consuesset, Autophradatem in Cappadociam mittit. Hic ne intrare posset saltum in quo Ciliciæ portæ sunt sitæ, Datames præoccupare studuit; sed tam subito copias contrahere non potuit. A qua re depulsus, cum ea manu quam contraxerat, locum delegit talem, ut neque circumiretur ab hostibus, neque præteriret adversarius, quin ancipitibus locis premeretur: &, si dimicare cum eo vellet, non multum obesse multitudo hostium suæ paucitati posset.

VIII. Hæc etsi Autophradates videbat, tamen statuit congredi, quam cum tantis copiis refugere, aut tamdiu uno loco sedere. Habebat barbarorum equitum viginti, peditum centum millia, quos illi Cardacas appellant; ejusdemque generis III. funditorum. Præterea Cappadocum VIII. Armeniorum X. Paphlagonum V. Phrygum X. Lydorum V. Aspendiorum & Pisidarum circiter III. Cilicum II. Captianorum totidem, ex Græcia conductorum III. millia, levis armaturæ maximum numerum. Has adversus copias spes omnis consistebat Datami in se, locique natura; namque hujus partem non habebat vicesimam militum. Quibus fretus, conflixit, adversariorumque multa millia concidit, cum de ipsius exercitu non amplius hominum mille cecidisset. Quam ob causam postero die trophæum posuit quo loco pridie pugnatum. Hinc cum castra movisset, inferior copiis, superior omnibus præliis discedebat, quod numquam

quam manum confereret, nisi adversarios locorum angustiis clausisset; quod perito regionum callideque cogitanti sæpe accidebat. Autophradates cum bellum duci majore regis calamitate, quam adversariorum, videret, ad pacem atque amicitiam hortatus est, ut cum rege in gratiam rediret. Quam ille etsi non fidam fore putabat, tamen conditionem accepit, seque ad Artaxerxem legatos missurum dixit. Sic bellum quod rex adversus Datamen susceperat, sedatum. Autophradates in Phrygiam se recepit.

IX. At rex, quod implacabile odium in Datamen susceperat, postquam bello eum opprimi non posse animadvertit, insidiis interficere studuit. Quas ille plerasque vitavit. Sicut cum nuntiatum esset quosdam sibi insidiari, qui in amicorum erant numero; de quibus quod inimici detulerant, neque credendum, neque negligendum putavit: experiri voluit, verum, falsumne sibi esset relatum. Itaque eo profectus est in quo itinere futuras insidias illi dixerant: sed elegit corpore & statura simillimum sui, eique vestitum suum dedit, atque eo loci ire quo ipse consueverat, jussit; ipse autem ornatus vestitu militari inter corporis custodes iter facere cœpit. At insidiatores, postquam in eum locum agmen pervenit, decepti ordine atque vestitu, in eum faciunt impetum qui suppositus erat. Prædixerat autem his Datames cum quibus iter faciebat, ut parati essent facere quod ipsum vidissent. Ipse ut concurrentes insidiatores animadvertit, tela in eos conjecit. Hoc idem cum universi fecissent, priusquam pervenirent ad eum quem aggredi volebant, confixi ciciderunt.

X. Hic tamen tam callidus vir extremo tempore captus est Mithridatis Ariobarzanis filii dolo. Namque is pollicitus est regi, se eum interfecturum, si ei rex promitteret, ut quodcumque vellet, liceret impune facere; fidemque de ea re, more Persarum, dextra dedisset. Hanc ut accepit, simulat se suscepisse cum rege inimicitias: copias parat, & absens amicitiam

cum Datame facit, regis provinciam vexat, castella expugnat, magnas prædas capit; quarum partem suis dispertit, partem ad Datamen mittit: pari modo complura castella ei tradit. Hæc diu faciendo persuasit homini se infinitum adversus regem suscepisse bellum, cum nihilo magis ne quam suspicionem illi præberet insidiarum, neque colloquium ejus petivit, neque in conspectum venire studuit. Sic absens amicitiam gerebat, ut non beneficiis mutuis, sed odio communi quod erga regem susceperant, contineri viderentur.

XI. Id cum satis se confirmasse arbitratus est, certiorem facit Datamen, tempus esse majores exercitus parari, & bellum cum rege suscipi; de qua re, si ei videretur, quo vellet in colloquium veniret. Probata re, colloquendi tempus sumitur, locusque quo conveniretur. Huc Mithridates cum uno cui maximam habebat fidem, ante aliquot dies venit, compluribusque locis separatim gladios obruit, eaque loca diligenter notat. Ipso autem colloquendi die, utrique, locum qui explorarent, atque ipsos scrutarentur, mittunt. Deinde ipsi sunt congressi. Hic cum aliquandiu in colloquio fuissent, & diversi discessissent, jamque procul Datames abesset; Mithridates priusquam ad suos perveniret, ne quam suspicionem pararet, in eumdem locum revertitur, atque ibi ubi telum erat positum, resedit, ut si a lassitudine cuperet acquiescere: Datamenque revocavit, simulans, se quiddam in colloquio esse oblitum. Interim telum quod latebat, protulit, nudatumque vagina veste texit; ac Datami venienti ait digredientem se animadvertisse, locum quemdam qui erat in conspectu, ad castra ponenda esse idoneum. Quem cum digito monstraret, & ille conspiceret, aversum ferro transfixit: priusque quam quisquam posset succurrere, interfecit. Ita ille vir qui multos consilio, neminem perfidia ceperat, simulata captus est amicitia.

EPA-

EPAMINONDAS.

I. EPAMINONDAS Polymni filius Thebanus. De hoc priusquam scribamus, hæc præcipienda videntur lectoribus, ne alienos mores ad suos referant, neve ea quæ ipsis leviora sunt, pari modo apud ceteros fuisse arbitrentur. Scimus enim, musicen nostris moribus abesse a principis persona: saltare etiam in vitiis poni; quæ omnia apud Græcos & grata & laude digna ducuntur. Cum autem exprimere imaginem consuetudinis atque vitæ velimus Epaminondæ, nihil videmur debere prætermittere quod pertineat ad eam declarandam. Quare dicemus primum de genere ejus: deinde quibus disciplinis, & a quibus sit eruditus; tum de moribus, ingeniique facultatibus, & si qua alia digna memoria erunt: postremo de rebus gestis, quæ a plurimis omnium anteponuntur virtutibus.

II. Natus igitur patre, quo diximus, honesto genere, pauper jam a majoribus relictus. Eruditus autem sic, ut nemo Thebanus magis; nam & citharizare, & cantare ad chordarum sonum doctus est a Dionysio: qui non minore fuit in musicis gloria, quam Damon, aut Lamprus, quorum pervulgata sunt nomina: carmina cantare tibiis ab Olympiodoro, saltare a Calliphrone. At Philosophiæ præceptorem habuit Lysim Tarentinum, Phythagoræum; cui quidem sic fuit deditus, ut adolescens tristem & severum senem omnibus æqualibus suis in familiaritate antepofuerit: neque prius eum a se dimiserit, quam doctrinis tanto antecessit condiscipulos, ut facile intelligi posset, pari modo superaturum omnes in ceteris artibus. Atque hæc ad nostram consuetudinem sunt levia, & potius contemnenda: at in Græcia utique olim magnæ laudi erant. Postquam ephebus factus est, & palæstræ dare operam cœpit, non tam magnitudini virium servivit, quam velocitati: illam enim ad athletarum usum, hanc ad belli existimabat utilitatem pertinere. Itaque exercebatur

tur plurimum currendo & luctando, ad eum finem, quoad stans complecti posset, atque contendere; in armis plurimum studii consumebat.

III. Ad hanc corporis firmitatem plura etiam animi bona accesserant; erat enim modestus, prudens, gravis, temporibus sapienter utens, peritus belli, fortis manu, animo maximo, adeo veritatis diligens, ut ne joco quidem mentiretur. Idem continens, clemens, patiensque admirandum in modum: non solum populi, sed etiam amicorum ferens injurias: imprimisque commissa celans; quod interdum non minus prodest, quam diserte dicere. Studiosus audiendi; ex hoc enim facillime disci arbitrabatur. Itaque cum in circulum venisset in quo aut de republica disputaretur, aut de philosophia sermo haberetur, numquam inde prius discessit, quam ad finem sermo esset deductus. Paupertatem adeo facile perpessus est, ut de republica nihil præter gloriam ceperit. Amicorum in se tuendo caruit facultatibus; fide ad alios sublevandos sæpe sic usus est, ut possit judicari, omnia ei cum amicis fuisse communia. Nam cum aut civium suorum aliquis ab hostibus fuisset captus, aut virgo amici nubilis propter paupertatem collocari non posset, amicorum concilium habebat, & quantum quisque daret, pro facultatibus imperabat; eamque summam cum faceret prius quam acciperet pecuniam, adducebat eum qui quærebat, ad eos qui conferebant: eique ut ipsi numerarent, faciebat, ut ille ad quem ea res perveniebat, sciret, quantum cuique deberet.

IV. Tentata autem ejus est abstinentia a Diomedonte Cyziceno. Namque is rogatu Artaxerxis Epaminondam pecunia corrumpendum susceperat. Hic magno cum pondere auri Thebas venit, & Micythum adolescentulum quinque talentis ad suam perduxit voluntatem, quem tum Epaminondas plurimum diligebat. Micythus Epaminondam convenit, & caussam adventus Diomedontis ostendit. At ille Diomedonte

donte coram, *Nihil*, inquit, *opus pecunia est; nam si ea rex vult quæ Thebanis sint utilia, gratis facere sum paratus: sin autem contraria, non habet auri atque argenti satis; namque orbis terrarum divitias accipere nolo pro patriæ caritate. Te, qui me incognitum tentasti, tuique similem existimasti, non miror; tibi ignosco; sed egredere propere, ne alios corrumpas, cum me non potueris. I tu Micythe, argentum huic redde; aut nisi idem confestim facis, ego te tradam magistratui*. Huic Diomedon cum rogaret, ut tuto exire, suaque, quæ attulisset, liceret efferre: *Istud*, inquit, *faciam; neque tua caussa, sed mea: ne si tibi sit pecunia ademta, aliquis dicat, ad me ereptum pervenisse, quod delatum accipere noluissem*. A quo cum quæsisset, quo se duci vellet, & ille Athenas diceret, præsidium dedit, ut eo tuto perveniret. Neque vero id satis habuit, sed etiam ut inviolatus in navem ascenderet, per Chabriam Atheniensem, de quo supra mentionem fecimus, effecit. Abstinentiæ erit hoc satis testimonium. Plurima quidem proferre possemus, sed modus adhibendus est: quoniam uno hoc volumine vitam excellentium virorum complurium concludere constituimus, quorum separatim multis millibus versuum complures scriptores ante nos explicarunt.

V. Fuit & disertus, ut nemo Thebanus ei par esset eloquentia: neque minus concinnus in brevitate respondendi, quam in perpetua oratione ornatus. Habuit obtrectatorem Meneclidem quemdam, indidem Thebis, adversarium in administranda republica, satis exercitatum in dicendo, ut Thebanum scilicet; namque illi genti plus inest virium, quam ingenii. Is quod in re militari florere Epaminondam videbat, hortari solebat Thebanos, ut pacem bello anteferrent, ne illius imperatoris opera desideraretur. Huic ille, Fallis, inquit, verbo cives tuos, quod hos a bello avocas: otii enim nomine servitutem concilias: nam paritur pax bello. Itaque qui ea diutina volunt frui, bello exercitati esse

ti esse debent; quare si principes Græciæ esse vultis, castris est vobis utendum, non palæstra. Idem ille Meneclides cum huic objiceret quod liberos non haberet, neque uxorem duxisset: maximeque insolentiam, quod sibi Agamemnonis bello gloriam videretur consecutus: at ille, Desine, inquit, Meneclide, de uxore mihi exprobrare; nam nullius in ista re minus, quam tuo uti consilio volo; (habebat enim Meneclides suspicionem adulterii;) quod autem me Agamemnonem æmulari putas, falleris, namque ille cum universa Græcia vix decem annis unam cepit urbem: ego contra ex una urbe nostra, dieque uno, totam Græciam, Lacedæmoniis fugatis, liberavi.

VI. Idem cum in conventum venisset Arcadum, petens ut societatem cum Thebanis & Argivis facerent: contraque Callistratus Atheniensium legatus, qui eloquentia omnes eo præstabat tempore, postularet, ut potius amicitiam sequerentur Atticorum, & in oratione sua multa invectus esset in Thebanos & Argivos, in eisque hoc posuisset, animadvertere debere Arcades, quales utraque civitas cives procreasset, ex quibus de ceteris possent judicare; Argivos enim fuisse Orestem & Alcmæonem, matricidas: Thebis Œdipum natum, qui cum patrem suum interfecisset, ex matre liberos procreasset: huic in respondendo Epaminondas, cum de ceteris perorasset, postquam ad illa duo opprobria pervenit, admirari se dixit stultitiam rhetoris Attici, qui non animadverterit, innocentes illos natos, domi scelere admisso, cum patria essent pulsi, receptos esse ab Atheniensibus. Sed maxime ejus eloquentia eluxit Spartæ, quo cum omnium sociorum convenissent legati, coram frequentissimo legationum conventu, sic Lacedæmoniorum tyrannidem coarguit, ut non minus illa oratione opes eorum concusserit, quam Leuctrica pugna. Tum enim perfecit, quod post apparuit, ut auxilio sociorum Lacedæmonii privarentur.

VII. Fuisse autem patientem, suorumque injurias

jurias ferentem civium, quod se patriæ irasci nefas esse duceret, hæc sunt testimonia. Cum eum propter invidiam cives exercitui præficere noluissent, duxque esset delectus belli imperitus, cujus errore eo esset deducta res illa militum, ut omnes de salute pertimescerent, quod locorum angustiis clausi ab hostibus obsidebantur; desiderari cœpta est Epaminondæ diligentia: erat enim ibi privatus numero militum. A quo cum peterent opem, nullam adhibuit memoriam contumeliæ; & exercitum obsidione liberatum, domum reduxit incolumem. Neque vero hoc semel fecit, sed sæpius: maxime autem fuit illustre, cum in Peloponnesum exercitum duxisset adversus Lacedæmonios, haberetque collegas duos, quorum alter erat Pelopidas, vir fortis ac strenuus. Hic cum criminibus adversariorum omnes in invidiam venissent, ob eamque rem imperium his esset abrogatum, atque in eorum locum alii prætores successissent; Epaminondas plebiscito non paruit, idemque ut facerent, persuasit collegis, & bellum quod susceperat, gessit; namque animadvertebat, ubi id fecisset, totum exercitum propter prætorum imprudentiam, inscitiamque belli, periturum. Lex erat Thebis quæ morte multabat, si quis imperium diutius retinuisset, quam lege præfinitum foret. Hanc Epaminondas cum reipublicæ conservandæ caussa latam videret, ad perniciem civitatis conferre noluit; & quatuor mensibus diutius, quam populus jusserat, gessit imperium.

VIII. Postquam domum reditum est, collegæ ejus hoc crimine accusabantur; quibus ille permisit, ut omnem caussam in se transferrent, suaque opera factum contenderent, ut legi non obedirent. Qua defensione illis periculo liberatis, nemo Epaminondam responsurum putabat, quod, quid diceret, non haberet. At ille in judicium venit, nihil eorum negavit quæ adversarii crimini dabant, omniaque quæ collegæ dixerant, confessus est, neque recusavit quo minus legis pœnam subiret: sed unum ab his petivit, ut in periculo suo conscriberent; EPAMI-

MINONDAS A THEBANIS MORTE MULTATUS EST, QUOD EOS COEGIT APUD LEUCTRA SUPERARE LACEDÆMONIOS, QUOS ANTE SE IMPERATOREM NEMO BŒOTIORUM AUSUS FUIT ASPICERE IN ACIE: QUODQUE UNO PRÆLIO NON SOLUM THEBAS AB INTERITU RETRAXIT, SED ETIAM UNIVERSAM GRÆCIAM IN LIBERTATEM VINDICAVIT, EOQUE RES UTRORUMQUE PERDUXIT, UT THEBANI SPARTAM OPPUGNARENT: LACEDÆMONII SATIS HABERENT, SI SALVI ESSE POSSENT; NEQUE PRIUS BELLARE DESTITIT, QUAM MESSENA CONSTITUTA URBEM EORUM OBSIDIONE CLAUSIT. Hæc cum dixiſſet, riſus omnium cum hilaritate coortus eſt: neque quiſquam judex auſus eſt ferre ſuffragium. Sic a judicio capitis maxima diſceſſit gloria.

IX. Hic extremo tempore imperator apud Mantineam, cum acie inſtructa audacius inſtaret hoſtibus, cognitus a Lacedæmoniis, quod in ejus unius pernicie patriæ ſitam putabant ſalutem, univerſi in unum impetum fecerunt, neque prius abſceſſerunt, quam magna cæde facta, multiſque occiſis, ipſum Epaminondam pugnantem, ſparo eminus percuſſum concidere viderunt. Hujus caſu aliquantum retardati ſunt Bœotii: neque tamen prius pugnà exceſſerunt, quam repugnantes profligarunt. At Epaminondas, cum animadverteret, mortiferum ſe vulnus accepiſſe, ſimulque, ſi ferrum quod ex haſtili in corpore remanſerat, extraxiſſet, animam ſtatim amiſſurum; uſque eo retinuit, quoad renunciatum eſt viciſſe Bœotios. Id poſtquam audivit, *Satis*, inquit, *vixi*, *invictus enim morior*. Tum ferro extracto confeſtim exanimatus eſt.

X. Hic uxorem numquam duxit: in quo cum reprehenderetur a Pelopida, qui filium habebat infamem; maleque eum in eo patriæ conſulere diceret, quod liberos non relinqueret: Vide, inquit, ne tu pejus conſulas, qui talem ex te natum relicturus ſis; neque vero ſtirps mihi

poteſt

poteſt deeſſe; namque ex me natam relinquo pugnam Leuctricam, quæ non modo mihi ſuperſtes, ſed etiam immortalis ſit neceſſe eſt. Quo tempore, duce Pelopida, exſules Thebas occuparunt, & præſidium Lacedæmoniorum ex arce expulerunt, Epaminondas, quamdiu facta eſt cædes civium, domi ſe retinuit, quod neque malos defendere volebat, neque impugnare, ne manus ſuorum ſanguine cruentaret: namque omnem civilem victoriam funeſtam putabat. Idemque, poſtquam ad Cadmiam pugnari cum Lacedæmoniis cœpit, in primis ſtetit. Hujus de virtutibus vitaque ſatis erit dictum, ſi hoc unum adjunxero, quod nemo eat inficias, Thebas & ante Epaminondam natum, & poſt ejuſdem interitum, perpetuo alieno paruiſſe imperio: contra ea, quamdiu ille præfuerit reipublicæ, caput fuiſſe totius Græciæ. Ex quo intelligi poteſt, unum hominem pluris quam civitatem fuiſſe.

PELOPIDAS.

I. PELOPIDAS Thebanus magis hiſtoriis quam vulgo notus: cujus de virtutibus dubito quemadmodum exponam; quod vereor, ſi res explicare incipiam, non vitam ejus enarrare, ſed hiſtoriam videar ſcribere: ſi tantummodo ſummas attigero, ne rudibus literarum græcarum minus lucide appareat, quantus fuerit ille vir. Itaque utrique rei occurram, quantum potero, & medebor cum ſatietati, tum ignorantiæ lectorum. Phœbidas Lacedæmonius cum exercitum Olynthum duceret, iterque per Thebas faceret, arcem oppidi, quæ Cadmia nominatur, occupavit, impulſu perpaucorum Thebanorum, qui adverſariæ factioni quo facilius reſiſterent, Laconum rebus ſtudebant: idque ſuo privato, non publico, fecit conſilio. Quo facto eum Lacedæmonii ab exercitu removerunt, pecuniaque multarunt: neque eo magis arcem Thebani reddiderunt, quod ſuſceptis inimicitiis ſatius ducebant eos obſideri, quam liberari. Nam poſt

Peloponnesium bellum, Athenasque devictas, cum Thebanis sibi rem esse existimabant: & eos esse solos qui adversus resistere auderent. Hac mente amicis suis summas potestates dederant, alterius factionis principes partim interfecerant, alios in exsilium ejecerant; in quibus Pelopidas hic de quo scribere exorsi sumus, pulsus patria carebat.

II. Hi omnes fere Athenas se contulerant, non ut sequerentur otium, sed ut quemque ex proximo locum sors obtulisset, eo patriam recuperare niterentur. Itaque cum tempus est visum rei gerendæ, communiter cum his qui Thebis idem sentiebant, diem delegerunt ad inimicos opprimendos, civitatemque liberandam, eum quo maximi magistratus simul consueverant epulari. Magnæ sæpe res non ita magnis copiis sunt gestæ; sed profecto numquam ab tam tenui initio tantæ opes sunt profligatæ. Nam duodecim adolescentuli coierunt ex his qui exsilio erant multati, cum omnino non essent amplius centum qui tanto se offerrent periculo; qua paucitate percussa est Lacedæmoniorum potentia. Hi enim non magis adversariorum factioni, quam Spartanis, eo tempore bellum intulerunt: qui principes erant totius Græciæ: quorum imperiosa majestas neque ita multo post Leuctricam pugnam, ab hoc initio perculsa cecidit. Illi igitur duodecim quorum erat dux Pelopidas, cum Athenis interdiu exissent, ut vesperascente cælo Thebas possent pervenire, cum canibus venaticis exierunt, retia ferentes, vestitu agresti, quo minore suspicione facerent iter. Qui cum tempore ipso quo studuerant, pervenissent, domum Charonis deverterunt, a quo & tempus & dies erat datus.

III. Hoc loco libet interponere, etsi sejunctum a re proposita est, NIMIA FIDUCIA QUANTÆ CALAMITATI SOLEAT ESSE. Nam magistratuum Thebanorum statim ad aures pervenit, exsules in urbem devenisse. Id illi, vino epulisque dediti, usque eo despexerunt, ut ne quærere quidem de tanta re laborarint. Accessit etiam

tiam quod magis aperiret eorum dementiam : allata eſt enim epiſtola Athenis ab Archia hierophante Archiæ qui tum maximum magiſtratum Thebis obtinebat ; in qua omnia de profectione exſulum ſcripta erant . Quæ cum jam accubanti in convivio eſſet data , ſicut erat ſignata, in pulvinum ſubjiciens , In craſtinum , inquit , differo res ſeveras . At illi omnes , cum jam nox proceſſiſſet , vinolenti ab exulibus duce Pelopida ſunt interfecti . Quibus rebus confectis , vulgo ad arma libertatemque vocato , non ſolum qui in urbe erant , ſed etiam undique ex agris concurrerunt , præſidium Lacedæmoniorum ex arce pepulerunt , patriam obſidione liberarunt : auctores Cadmiæ occupandæ partim occiderunt , partim in exſilium ejecerunt .

IV. Hoc tam turbido tempore (ſicut ſupra docuimus) Epaminondas, quoad cum civibus dimicatum eſt , domi quietus fuit . Itaque hæc liberandarum Thebarum propria laus eſt Pelopidæ : ceteræ fere omnes communes cum Epaminonda . Namque in Leuctrica pugna , imperatore Epaminonda , hic fuit dux delectæ manus , quæ prima phalangem proſtravit Laconum; omnibus præterea periculis affuit : ſicut Spartam cum oppugnavit , alterum tenuit cornu : quoque Meſſena celerius reſtitueretur, legatus in Perſas eſt profectus . Denique hæc fuit altera perſona Thebis , ſed tamen ſecunda , ita ut proxima eſſet Epaminondæ .

V. Conflictatus autem eſt cum adverſa fortuna . Nam & initio (ſicut oſtendimus) exſul patria caruit ; & cum Theſſaliam in poteſtatem Thebanorum cuperet redigere , legationiſque jure ſatis tectum ſe arbitraretur , quod apud omnes gentes ſanctum eſſe conſueſſet , a tyranno Alexandro Pheræo ſimul cum Iſmenia comprehenſus , in vincula conjectus eſt . Hunc Epaminondas recuperavit , bello perſequens Alexandrum . Poſt id factum , numquam is animo placari potuit in eum a quo erat violatus . Itaque perſuaſit Thebanis , ut ſubſidio Theſſaliæ proficiſcerentur , tyrannoſque ejus expellerent . Cujus belli cum

li cum ei summa esset data, eoque cum exercitu profectus esset, non dubitavit simul ac conspexit hostem, confligere. In quo prælio Alexandrum ut animadvertit, incensus ira, equum in eum concitavit, proculque digressus a suis conjectu telorum confossus cecidit. Atque hoc secunda victoria accidit: nam jam inclinatæ erant tyrannorum copiæ. Quo facto omnes Thessaliæ civitates interfectum Pelopidam coronis aureis, & statuis æneis, liberosque ejus multo agro donarunt.

AGESILAUS.

I. AGESILAUS Lacedæmonius, cum a ceteris scriptoribus, tum eximie a Xenophonte Socratico collaudatus est; eo enim usus est familiarissime. Hic primum de regno cum Leotychide fratris filio habuit contentionem. Mos est enim a majoribus Lacedæmoniis traditus, ut duos haberent semper reges, nomine magis, quam imperio, ex duabus familiis Proclis, & Eurysthenis, qui principes ex progenie Herculis, Spartæ reges fuerunt. Harum ex altera in alterius familiæ locum fieri non licebat; itaque uterque suum retinebat ordinem. Primum ratio habebatur, qui maximus natu esset ex liberis ejus qui regnans decessisset; sin is virilem sexum non reliquisset, tum deligebatur qui proximus esset propinquitate. Mortuus erat Agis rex, frater Agesilai. Filium reliquerat Leotychidem: quem ille vivens non agnorat: eumdem moriens suum esse dixerat. Is de honore regni cum Agesilao suo patruo contendit; neque id quod petivit, consecutus est.

II. Nam Lysandro suffragante, homine (ut ostendimus supra) factioso, & his temporibus potente, Agesilaus antelatus est. Hic simul atque imperii potitus est, persuasit Lacedæmoniis, ut exercitum emitterent in Asiam, bellumque regi facerent: docens, satius esse in Asia, quam in Europa dimicare. Namque fama exierat,

rat, Artaxerxem comparare classem pedestresque exercitus, quo in Græciam mitteret. Data potestate, tanta celeritate usus est, ut prius in Asiam cum copiis pervenerit, quam regii satrapæ eum scirent profectum. Quo factum est, ut omnes imparatos imprudentesque offenderet. Id ut cognovit Tissaphernes, qui summum imperium tum inter præfectos habebat regios, inducias a Lacone petivit, simulans, se dare operam, ut Lacedæmoniis cum rege conveniret; re autem vera ad copias comparandas: easque impetravit trimestres. Juravit autem uterque, se sine dolo inducias conservaturum; in qua pactione summa fide mansit Agesilaus: contra ea Tissaphernes nihil aliud quam bellum comparavit. Id etsi sentiebat Laco, tamen jusjurandum servabat, multumque in eo consequi se dicebat, quod Tissaphernes perjurio suo & homines suis rebus abalienaret, & Deos sibi iratos redderet: se autem servata religione confirmare exercitum; cum animadverteret, Deorum numen facere secum, hominesque sibi conciliari amiciores, quod his studere consuessent, quos conservare fidem viderent.

III. Postquam induciarum præteriit dies, barbarus, non dubitans, quod ipsius erant plurima domicilia in Caria, & ea regio his temporibus multo putabatur locupletissima, eo potissimum hostes impetum facturos, omnes suas copias eo contraxerat. At Agesilaus in Phrygiam se convertit, eamque prius depopulatus est, quam Tissaphernes usquam se moveret. Magna præda militibus locupletatis Ephesum hiematum exercitum reduxit: atque ibi officinis armorum institutis, magna industria bellum apparavit: & quo studiosius armarentur, insigniusque ornarentur, præmia proposuit, quibus donarentur, quorum egregia in ea re fuisset industria. Fecit idem in exercitationum generibus, ut qui ceteris præstitissent, eos magnis afficeret muneribus. His igitur rebus effecit, ut & ornatissimum, & exercitatissimum haberet exercitum. Huic cum tempus esset visum copias extrahere ex hiber-

bernaculis, vidit, si, quo esset iter facturus, palam pronuntiasset, hostes non credituros aliasque regiones occupaturos, nec dubitaturos aliud esse facturum ac pronuntiasset. Itaque cum ille Sardis se iturum dixisset, Tissaphernes eamdem Cariam defendendam putavit. In quo cum eum opinio fefellisset, victumque se vidisset consilio, sero suis præsidio profectus est; nam cum illo venisset, jam Agesilaus multis locis expugnatis, magna erat præda potitus. Laco autem, cum videret hostes equitatu superare, numquam in campo sui fecit potestatem, & his locis manum conseruit, quibus plus pedestres copiæ valerent. Pepulit ergo quotiescumque congressus est, multo majores adversariorum copias, & sic in Asia versatus est, ut omnium opinione victor duceretur.

IV. Hic cum animo meditaretur proficisci in Persas, & ipsum regem adoriri, nuntius ei domo venit Ephorum jussu, bellum Athenienses & Bœotios indixisse Lacedæmoniis: quare venire non dubitaret. In hoc non minus ejus pietas suspicienda est, quam virtus bellica: qui cum victori præesset exercitui, maximamque haberet fiduciam regni Persarum potiundi, tanta modestia dicto audiens fuit jussis absentium magistratuum, ut si privatus in comitio esset Spartæ. Cujus exemplum utinam imperatores nostri sequi voluissent. Sed illuc redeamus. Agesilaus opulentissimo regno præposuit bonam existimationem, multoque gloriosius duxit, si institutis patriæ paruisset, quam si bello superasset Asiam. Hac igitur mente Hellespontum copias trajecit, tantaque usus est celeritate, ut quod iter Xerxes anno vertente confecerat, hic transierit triginta diebus. Cum jam haud longe abesset a Peloponneso, obsistere ei conati sunt Athenienses & Bœotii, ceterique eorum socii, apud Coroneam: quos omnes gravi prælio vicit. Hujus victoriæ vel maxima fuit laus, quod cum plerique ex fuga se in templum Minervæ conjecissent, quærereturque ab eo, quid his fieri vellet, etsi aliquot vulnera acceperat eo prælio,

lio, & iratus videbatur omnibus qui adversus arma tulerant, tamen antetulit iræ religionem, & eos vetuit violari. Neque hoc solum in Græcia fecit, ut templa Deorum sancta haberet, sed etiam apud barbaros summa religione omnia simulacra, arasque conservávit. Itaque prædicabat, mirari se, non sacrilegorum numero haberi qui supplicibus eorum nocuissent: aut non gravioribus pœnis affici qui religionem minuerent, quam qui fana spoliarent.

V. Post hoc prælium, collatum est omne bellum circa Corinthum: ideoque Corinthium est appellatum. Hic cum una pugna decem millia hostium, Agesilao duce, cecidissent; eoque fácto opes adversariorum debilitatæ viderentur: tantum abfuit ab insolentia gloriæ, ut commiseratus sit fortunam Græciæ, quod tam multi a se victi vitio adversariorum concidissent; namque illa multitudine, si sana mens esset, Græciæ supplicium Persas dare potuisse. Idem cum adversarios intra mœnia compulisset, & ut Corinthum oppugnaret, multi hortarentur, negavit id suæ virtuti convenire; se enim eum esse dixit, qui ad officium peccantes redire cogeret, non qui urbes nobilissimas expugnaret Græciæ; nam si, inquit, eos exstinguere voluerimus qui nobiscum adversus barbaros steterunt, nosmetipsi nos expugnaverimus, illis quiescentibus: quo facto sine negotio, cum voluerint, nos opprimeat.

VI. Interim accidit illa calamitas apud Leuctra Lacedæmoniis; quo ne proficisceretur, cum a plerisque ad exeundum premeretur, ut si de exitu divinaret, exire noluit. Idem cum Epaminondas Spartam oppugnaret, essetque sine muris oppidum, talem se imperatorem præbuit, ut eo tempore omnibus apparuerit, nisi ille fuisset, Spartam futuram non fuisse. In quo quidem discrimine celeritas ejus consilii saluti fuit universis. Nam cum quidam adolescentuli hostium adventu perterriti ad Thebanos transfugere vellent, & locum extra urbem editum cepissent; Agesilaus, qui perniciosissimum

simum fore videret, si animadversum esset, quemquam ad hostes transfugere conari, cum suis eo venit, atque, ut si bono animo fecissent, laudavit consilium eorum, quod eum locum occupassent; & se quoque id fieri debere, animadvertisse. Sic adolescentulos simulata laudatione recuperavit, & adjunctis de suis comitibus, locum tutum reliquit. Namque illi aucto numero eorum qui expertes erant consilii, commovere se non sunt ausi, eoque libentius, quod latere arbitrabantur quæ cogitarant.

VII. Sine dubio post Leuctricam pugnam Lacedæmonii se numquam refecerunt, neque pristinum imperium recuperarunt: cum interim Agesilaus non destitit, quibuscumque rebus posset, patriam juvare. Nam cum præcipue Lacedæmonii indigerent pecunia, ille omnibus qui a rege defecerant, præsidio fuit; a quibus magna donatus pecunia, patriam sublevavit. Atque in hoc illud imprimis fuit admirabile, cum maxima munera ei ab regibus & dynastis, civitatibusque conferrentur, nihil umquam in domum suam contulit, nihil de victu, nihil de vestitu Laconum mutavit. Domo eadem fuit contentus qua Eurysthenes, progenitor majorum suorum, fuerat usus: quam qui intrarat, nullum signum libidinis, nullum luxuriæ videre poterat: contra plurima patientiæ, atque abstinentiæ. Sic enim erat instructa, ut nulla in re differret a cujusvis inopis atque privati.

VIII. Atque hic tantus vir ut naturam fautricem habuerat in tribuendis animi virtutibus, sic maleficam nactus est in corpore; exiguus, & claudus altero pede. Quæ res etiam nonnullam afferebat deformitatem: atque ignoti, faciem ejus cum intuerentur, contemnebant: qui autem virtutem noverant, non poterant admirari satis. Quod ei usu venit, cum annorum octoginta subsidio Thaco in Ægyptum ivisset, & in acta cum suis accubuisset, sine ullo tecto: stratumque haberet tale, ut terra tecta esset stramentis, neque huc amplius quam pellis esset injecta: eodemque comites omnes accubuissent,

ſent, veſtitu humili atque obſoleto, ut eorum ornatus non modo in his regem neminem ſignificaret, ſed hominis non beatiſſimi ſuſpicionem præberet. Hujus de adventu fama cum ad regios eſſet perlata, celeriter munera eo cujuſque generis ſunt allata. His quærentibus Ageſilaum vix fides facta eſt, unum eſſe ex his qui tum accubabant. Qui cum regis verbis, quæ attulerant, dediſſent, ille præter vitulina, & hujuſmodi genera opſonii quæ præſens tempus deſiderabat, nihil accepit: unguenta, coronas, ſecundamque menſam ſervis diſpertiit: cetera referri juſſit. Quo facto eum barbari magis etiam contemſerunt, quod eum ignorantia bonarum rerum illa potiſſimum ſumſiſſe arbitrabantur. Hic cum ex Ægypto reverteretur, donatus a rege Nectanebe ducentis viginti talentis, quæ ille muneri populo ſuo daret; veniſſetque in portum qui Menelai vocatur, jacens inter Cyrenas & Ægyptum: in morbum implicitus deceſſit; ibi eum amici, quo Spartam facilius perferre poſſent, quod mel non habebant, cera circumfuderunt, atque ita domum retulerunt.

EUMENES.

I. EUMENES Cardianus. Hujus ſi virtuti par data eſſet fortuna, non ille quidem major, ſed multo illuſtrior, atque etiam honoratior; quod magnos homines virtute metimur, non fortuna. Nam cum ætas ejus incidiſſet in ea tempora quibus Macedones florerent, multum ei detraxit inter eos viventi, quod alienæ erat civitatis; neque aliud huic defuit, quam generoſa ſtirps. Etſi ille domeſtico ſummo genere erat, tamen Macedones eum ſibi aliquando anteponi indigne ferebant: neque tamen non patiebantur; vincebat enim omnes cura, vigilantia, patientia, calliditate, & celeritate ingenii. Hic peradoleſcentulus ad amicitiam acceſſit Philippi, Amyntæ filii, brevique tempore in intimam pervenit familiaritatem. Fulgebat

gebat enim jam in adolescentulo indoles virtutis. Itaque eum habuit ad manum scribæ loco: quod multo apud Grajos honorificentius est quam apud Romanos. Nam apud nos re vera, sicut sunt mercenarii scribæ existimantur. At apud illos contrario, nemo ad id officium admittitur, nisi honesto loco, & fide, & industria cognita, quod necesse est omnium consiliorum eum esse participem. Hunc locum tenuit amicitiæ apud Philippum annos septem. Illo interfecto, eodem gradu fuit apud Alexandrum annos tredecim. Novissimo tempore præfuit etiam alteri equitum alæ, quæ hetærice appellabatur. Utrique autem consilio semper affuit, & omnium rerum habitus est particeps.

II. Alexandro Babylone mortuo, cum regna singulis familiaribus dispartirentur, & summa rerum tradita esset tuenda eidem, cui Alexander moriens annulum suum dederat, Perdiccæ; ex quo omnes conjecerant, eum regnum ei commendasse, quoad liberi ejus in suam tutelam pervenissent, (aberant enim Craterus, & Antipater, qui antecedere hunc videbantur: mortuus erat Hephæstio, quem unum Alexander, quod facile intelligi posset, plurimi fecerat) hoc tempore data est Eumeni Cappadocia, sive potius dicta: nam tum in hostium erat potestate. Hunc sibi Perdiccas adjunxerat magno studio, quod in homine fidem & industriam magnam videbat, non dubitans, si eum pellexisset, magno usui fore sibi in his rebus quas apparabat. Cogitabat enim (quod fere omnes in magnis imperiis concupiscunt) omnium partes corripere atque complecti. Neque vero hoc solus fecit, sed ceteri quoque omnes qui Alexandri fuerant amici. Primus Leonnatus Macedoniam præoccupare destinaverat. Is multis magnis pollicitationibus persuadere Eumeni studuit, ut Perdiccam desereret, ac secum faceret societatem. Cum perducere eum non posset, interficere conatus est: & fecisset, nisi ille clam noctu ex præsidiis ejus effugisset.

III. Interim conflata sunt illa bella quæ ad in-

internecionem post Alexandri mortem gesta sunt, omnesque concurrerunt ad Perdiccam opprimendum. Quem etsi infirmum videbat, quod unus omnibus resistere cogebatur, tamen amicum non deseruit neque salutis quam fidei fuit cupidior. Præfecerat eum Perdiccas ei parti Asiæ quæ inter Taurum montem jacet, atque Hellespontum: & illum unum opposuerat Europæis adversariis. Ipse Ægyptum oppugnatum adversus Ptolemæum erat profectus. Eumenes cum neque magnas copias, neque firmas haberet, quod inexercitatæ, & non multo ante erant contractæ, adventare autem dicerentur, Hellespontumque transisse Antipater & Craterus magno cum exercitu Macedonum, viri cum claritate, tum usu belli præstantes: Macedones vero milites ea tunc erant fama qua nunc Romani feruntur: etenim semper habiti sunt fortissimi qui summam imperii potirentur. Eumenes intelligebat, si copiæ suæ cognoscerent, adversus quos ducerentur, non modo non ituras, sed simul cum nuntio dilapsuras. Itaque hoc ejus fuit prudentissimum consilium, ut deviis itineribus milites duceret, in quibus vera audire non possent; & his persuaderet, se contra quosdam barbaros proficisci. Itaque tenuit hoc propositum, & prius in aciem exercitum eduxit, præliumque commisit, quam milites sui scirent, cum quibus arma conferrent. Effecit etiam illud locorum præoccupatione, ut equitatu potius dimicaret, quo plus valebat, quam peditatu, quo erat deterior.

IV. Quorum acerrimo concursu cum magnam partem diei esset pugnatum, cadit Craterus dux, & Neopolemus, qui secundum locum imperii tenebat. Cum hoc concurrit ipse Eumenes. Qui cum inter se complexi in terram ex equis decidissent, ut facile intelligi posset, inimica mente contendisse, animoque magis etiam pugnasse, quam corpore: non prius distracti sunt, quam alterum anima reliquerit. Ab hoc aliquot plagis Eumenes vulneratur: neque eo magis ex prælio excessit, sed acrius hostibus institit. Hic

equitibus profligatis, interfecto duce Cratero; multis præterea & maxime nobilibus captis, pedestris exercitus, quod in ea loca erat deductus, ut invito Eumene elabi non posset, pacem ab eo petit. Quam cum impetrasset, in fide non mansit, & se, simul ac potuit, ad Antipatrum recepit. Eumenes Craterum ex acie semivivum elatum recreare studuit. Cum id non posset, pro hominis dignitate proque pristina amicitia, (namque illo usus erat, Alexandro vivo familiariter) amplo funere extulit, ossaque in Macedoniam uxori ejus ac liberis remisit.

V. Hæc dum apud Hellespontum geruntur, Perdiccas apud flumen Nilum interficitur a Seleuco & Antigono: rerumque summa ad Antipatrum defertur. Hic, qui deseruerant, exercitu suffragium ferente, capitis absentes damnantur; in his Eumenes. Hac ille perculsus plaga non succubuit, neque eo secius bellum administravit: sed exiles res animi magnitudinem etsi non frangebant, tamen imminuebant. Hunc persequens Antigonus, cum omni genere copiarum abundaret, sæpe in itineribus vexabatur: neque umquam ad manum accedere licebat, nisi his locis quibus multis possent pauci resistere. Sed extremo tempore cum consilio capi non posset, multitudine circumventus est. Hinc tamen multis suis amissis se expedivit, & in castellum Phrygiæ, quod Nora appellatur, confugit. In quo cum circumsederetur, & vereretur, ne uno loco manens equos militares perderet, quod spatium non esset agitandi; callidum fuit ejus inventum, quemadmodum stans jumentum calefieri exercerique posset, quod libentius & cibo uteretur, & a corporis motu non removeretur. Substringebat caput loro altius, quam ut prioribus pedibus plane terram posset attingere: deinde post verberibus cogebat exsultare, & calces remittere, qui motus non minus sudorem excutiebat, quam si in spatio decurreret. Quo factum est, quod omnibus mirabile est visum, ut jumenta æque nitida ex castel-

castello educeret ; cum complures menses in obsidione fuisset, ac si in campestribus, & planis ea locis habuisset. Quotiescumque voluit, & apparatum & munitiones Antigoni alias incendit, alias disjecit. Tenuit autem se uno loco, quamdiu fuit hiems, quod castra sub divo habere non poterat. Ver appropinquabat. Simulata deditione, dum de conditionibus tractat, præfectis Antigoni imposuit; seque ac suos omnes extraxit incolumes.

VI. Ad hunc Olympias, mater quæ fuerat Alexandri, cum literas & nuntios misisset in Asiam consultum, utrum repetitum iret Macedoniam, (nam tum in Epiro habitabat) & eas res occuparet; huic ille primum suasit, ne se moveret, & expectaret quoad Alexandri filius regnum adipisceretur: sin aliqua cupiditate raperetur in Macedoniam, omnium injuriarum oblivisceretur, & in neminem acerbiore uteretur imperio. Horum nihil ea fecit; nam & in Macedoniam profecta est, & ibi crudelissime se gessit. Petivit autem ab Eumene absente, ne pateretur, Philippi domus & familiæ inimicissimos stirpem quoque interimere, ferretque opem liberis Alexandri; quam veniam si daret, quam primum exercitus pararet, quos sibi subsidio adduceret. Id quo facilius faceret, se omnibus præfectis, qui in officio manebant, misisse litteras, ut ei parerent, ejusque consiliis uterentur. His verbis Eumenes permotus satius duxit, si ita tulisset fortuna, perire benemeritis referentem gratiam, quam ingratum vivere.

VII. Itaque copias contraxit, bellum adversus Antigonum comparavit. Quod una erant Macedones complures nobiles, in his Peucestes, qui corporis custos fuerat Alexandri, tum autem obtinebat Persidem : & Antigenes, cujus sub imperio phalanx erat Macedonum, invidiam verens, (quam tamen effugere non potuit) si potius ipse alienigena summi imperii potiretur, quam alii Macedonum, quorum ibi erat multitudo ; in principiis nomine Alexandri statuit tabernaculum, in eoque sellam au-

ream cum ſceptro ac diademate juſſit poni, eoque omnes quotidie convenire, ut ibi de ſummis rebus conſilia caperentur; credens minore ſe invidia fore, ſi ſpecie imperii, nominiſque ſimulatione Alexandri, bellum videretur adminiſtrare. Quod & fecit; nam cum non ad Eumenis principia, ſed ad regia conveniretur, atque ibi de rebus deliberaretur, quodammodo latebat: cum tamen per eum unum omnia gererentur.

VIII. Hic in Parætacis cum Antigono conflixit, non acie inſtructa, ſed in itinere, eumque male acceptum in Mediam hiematum coegit redire. Ipſe in finitima regione Perſidis hiematum copias diviſit, non ut voluit: ſed militum ut cogebat voluntas. Namque illa phalanx Alexandri Magni quæ Aſiam peragrarat, deviceratque Perſas, inveterata cum gloria, tum etiam licentia, non parere ſe ducibus, ſed imperare poſtulabat: ut nunc veterani faciunt. Itaque periculum eſt, ne faciant (quod illi fecerunt) ſua intemperantia, nimiaque licentia, ut omnia perdant, neque minus eos, cum quibus ſteterint, quam adverſus quos fecerint. Quod ſi quis illorum veteranorum legat facta, paria horum cognoſcat: neque rem ullam, niſi tempus, intereſſe judicet. Sed ad illos revertar. Hiberna ſumſerant non ad uſum belli, ſed ad ipſorum luxuriam: longeque inter ſe diſceſſerant. Hoc Antigonus cum comperiſſet, intelligeretque ſe parem non eſſe paratis adverſariis, ſtatuit aliquid ſibi conſilii novi eſſe capiendum. Duæ erant viæ qua ex Medis, ubi ille hiemabat, ad adverſariorum hibernacula poſſet perveniri. Quarum brevior per loca deſerta, quæ nemo incolebat propter aquæ inopiam: ceterum dierum erat fere decem; illa autem qua omnes commeabant, altero tanto longiorem habebat anfractum, ſed erat copioſa, omniumque rerum abundans. Hac ſi proficiſceretur, intelligebat, prius adverſarios reſcituros de ſuo adventu, quam ille tertiam partem confeciſſet itineris ſui: ſin per loca ſola contenderet, ſperabat

rabat se imprudentem hostem oppressurum. Ad hanc rem conficiendam imperavit quam plurimos utres, atque etiam culeos comparari: post hæc pabulum: præterea cibaria cocta dierum decem: utque quam minime fieret ignis in castris. Iter quod habebat, omnes celat. Sic paratus, qua constituerat, proficiscitur.

IX. Dimidium fere spatium confecerat, cum ex fumo castrorum ejus suspicio allata est ad Eumenem, hostem appropinquare. Conveniunt duces; quæritur quid opus sit facto. Intelligebant omnes, tam celeriter copias ipsorum contrahi non posse, quam Antigonus adfuturus videbatur. Hic omnibus titubantibus, & de rebus summis desperantibus, Eumenes ait, si celeritatem velint adhibere, & imperata facere, quod ante non fecerint, se rem expediturum. Nam quod diebus quinque hostis transire posset, se effecturum, ut non minus totidem dierum spatio retardaretur. Quare circumirent, suasque quisque copias contraheret. Ad Antigoni autem refrenandum impetum tale capit consilium. Certos mittit homines ad infimos montes, qui obvii eant itineri adversariorum: hisque præcepit, ut prima nocte quam latissime possint, ignes faciant quam maximos: atque hos secunda vigilia minuant, tertia perexiguos reddant, ut assimulata castrorum consuetudine suspicionem injiciant hostibus, his locis esse castra, ac de eorum adventu esse prænuntiatum: idemque postera nocte faciant. Quibus imperatum erat, diligenter præceptum curant. Antigonus tenebris obortis ignes conspicatur: credit de suo adventu esse auditum, & adversarios illuc suas contraxisse copias; mutat consilium; & quoniam imprudentes adoriri non posset, flectit iter suum, & illum anfractum longiorem copiosæ viæ capit, ibique diem unum opperitur ad lassitudinem sedandam militum, ac reficienda jumenta, quo integriore exercitu decerneret.

X. Hic Eumenes callidum imperatorem vicit consilio, celeritatemque impedivit ejus: neque

tamen multum profecit. Nam invidia ducum, cum quibus erat, perfidiaque militum Macedonum veteranorum, cum superior prælio discessisset, Antigono est deditus, cum exercitus ei ter ante separatis temporibus jurasset, se eum defensurum, nec umquam deserturum. Sed tanta fuit nonnullorum virtutis obtrectatio, ut fidem amittere mallent, quam eum non prodere. Atque hunc Antigonus, cum ei fuisset infestissimus, conservasset, si per suos esset licitum, quod ab nullo se plus adjuvari posse intelligebat in his rebus quas impendere jam apparebat omnibus. Imminebant enim Seleucus, Lysimachus, Ptolemæus, opibus jam valentes: cum quibus ei de summis rebus erat dimicandum. Sed non passi sunt hi, qui circa erant, quod videbant, Eumene recepto, omnes præ illo parvi futuros. Ipse autem Antigonus adeo erat incensus, ut, nisi magna spe maximarum rerum, leniri non posset.

XI. Itaque cum eum in custodiam dedisset, & præfectus custodum quæsisset, quemadmodum servari vellet: Ut acerrimum, inquit, leonem, aut ut ferocissimum elephantum; nondum enim statuerat, conservaret eum, necne. Veniebat autem ad Eumenem utrumque genus hominum, & qui propter odium fructum oculis ex ejus casu capere vellent, & qui propter veterem amicitiam colloqui consolarique cuperent; multi etiam qui ejus formam cognoscere studebant, qualis esset, quem tamdiu tamque valde timuissent, cujus in pernicie positam spem habuissent victoriæ. At Eumenes, cum diutius in vinculis esset, ait Onomarcho, penes quem summa imperii erat custodiæ, se mirari, quare jam tertium diem sic teneretur: non enim hoc convenire Antigoni prudentiæ, ut sic deuteretur victo, quin aut interfici, aut missum fieri juberet. Hic cum ferocius Onomarcho loqui videretur, *Quid tu*, inquit, *animo si isto eras, cur non in prælio cecidisti potius, quam in potestatem inimici venires*? Huic Eumenes, *Utinam quidem istud evenisset*, inquit; *sed eo non acci-*

accidit, quod numquam cum fortiore sum congressus: non enim cum quoquam arma contuli, quin is mihi succubuerit; non enim virtute hostium, sed amicorum perfidia decidi. Neque id falsum; nam & dignitate fuit honesta, & viribus ad laborem ferendum firmis: neque tam magno corpore, quam figura venusta.

XII. De hoc Antigonus cum solus constituere non auderet, ad consilium retulit. Hic cum plerique omnes vel primo perturbati admirarentur, non jam de eo sumtum esse supplicium, a quo tot annos adeo essent male habiti, ut sæpe ad desperationem forent adducti: quique maximos duces interfecisset: denique in quo uno esset tantum, ut quoad ille viveret, ipsi securi esse non possent, interfecto nihil habituri negotii essent: postremo, si illi redderet salutem, quærebant, quibus amicis esset usurus; sese enim cum Eumene apud eum non futuros. Hic cognita consilii voluntate, tamen usque ad septimum diem deliberandi sibi spatium reliquit. Tum autem cum vereretur, ne qua seditio exercitus oriretur, vetuit ad eum quemquam admitti, & quotidianum victum amoveri jussit; nam negabat, se ei vim allaturum, qui aliquando fuisset amicus. Hic tamen non amplius quam triduum fame fatigatus, cum castra moverentur, insciente Antigono, jugulatus est a custodibus.

XIII. Sic Eumenes annorum quinque & quadraginta, cum ab anno vicesimo (ut supra ostendimus) septem annos Philippo apparuisset, & tredecim apud Alexandrum eumdem locum obtinuisset, in his uni equitum alæ præfuisset, post autem Alexandri Magni mortem imperator exercitus duxisset, summosque duces partim repulisset, partim interfecisset: captus non Antigoni virtute, sed Macedonum perjurio, talem habuit exitum vitæ. De quo quanta fuerit omnium opinio eorum, qui post Alexandrum Magnum reges sunt appellati, ex hoc facillime potest judicari, quod nemo Eumene vivo rex appellatus est, sed præfectus: iidem post hujus

occasum, statim regium ornatum, nomenque sumserunt: neque, quod initio prædicarunt, se Alexandri liberis regnum servare, id præstare voluerunt, & uno propugnatore sublato, quid sentirent, aperuerunt. Hujus sceleris principes fuerunt Antigonus, Ptolemæus, Seleucus, Lysimachus, Cassander. Antigonus autem Eumenem mortuum propinquis ejus sepeliendum tradidit: qui eum militari honestoque funere, comitante toto exercitu, humaverunt, ossaque ejus in Cappadociam ad matrem, atque uxorem, liberosque ejus deportanda curarunt.

P H O C I O N.

I. PHOCION Atheniensis, etsi sæpe exercitibus præfuit, summosque magistratus cepit, tamen multo ejus notior integritas est vitæ, quam rei militaris labor. Itaque hujus memoria est nulla, illius autem magna fama: ex quo, cognomine *Bonus* est appellatus. Fuit enim perpetuo pauper, cum ditissimus esse posset propter frequentes delatos honores, potestatesque summas quæ ei a populo dabantur. Hic cum a rege Philippo munera magnæ pecuniæ repudiaret, legatique hortarentur accipere, simulque admonerent, si ipse his facile careret, liberis tamen suis prospiceret, quibus difficile esset in summa paupertate tantam paternam tueri gloriam; hic ille, *Si mei similes erunt, idem hic*, inquit, *agellus illos alet, qui me ad hanc dignitatem perduxit: sin dissimiles sunt futuri, nolo meis impensis illorum ali augerique luxuriam*.

II. Eidem cum prope ad annum octogesimum prospera mansisset fortuna, extremis temporibus magnum in odium pervenit suorum civium. Primo cum Demade, de urbe tradenda Antipatro, consenserat: ejusque consilio Demosthenes cum ceteris qui bene de republica mereri existimabantur, plebiscito in exsilium erant expulsi. Neque in eo solum offenderat quod patriæ male consuluerat, sed etiam quod amicitiæ fidem

dem non præstiterat. Namque auctus, adjutusque a Demosthene, eum quem tenebat, adscenderat gradum, cum adversus Charetem eum subornaret; ab eodem in judiciis cum capitis caussam diceret, defensus aliquoties, liberatus discesserat. Hunc non solum in periculis non defendit, sed etiam prodidit. Concidit autem maxime uno crimine, quia cum apud eum summum esset imperium populi, & Nicanorem Cassandri præfectum insidiari Piræeo Atheniensium a Dercyllo moneretur: idemque postularet, ut provideret, ne commeatibus civitas privaretur: hic, audiente populo, Phocion negavit esse periculum: seque ejus rei obsidem fore pollicitus est. Neque ita multo post Nicanor Piræeo est potitus. Ad quem recuperandum, sine quo Athenæ omnino esse non possunt, cum populus armatus concurrisset, ille non modo neminem ad arma vocavit, sed ne armatis quidem præesse voluit.

III. Erant eo tempore Athenis duæ factiones: quarum una populi caussam agebat, altera optimatum. In hac erat Phocion, & Demetrius Phalereus. Harum utraque Macedonum patrociniis nitebatur; nam populares Polyperchonti favebant, optimates cum Cassandro sentiebant. Interim a Polyperchonte Cassander Macedonia pulsus est: quo facto populus superior factus, statim duces adversariæ factionis capitis damnatos patria pepulit: in his Phocionem, & Demetrium Phalereum: deque ea re legatos ad Polyperchontem misit, qui ab eo peterent, ut sua decreta confirmaret. Huc eodem profectus est Phocion; quo ut venit, caussam apud Philippum regem verbo, re ipsa quidem apud Polyperchontem, jussus est dicere; namque is tum regis rebus præerat. Hic cum ab Agnonide accusatus esset, quod Piræeum Nicanori prodidisset, ex consimili sententia in custodiam conjectus, Athenas deductus est, ut ibi de eo legibus fieret judicium.

IV. Huc ubi perventum est, cum propter ætatem pedibus jam non valeret, vehiculoque portaretur, magni concursus sunt facti: cum alii

reminiſcentes veteris famæ, ætatis miſererentur: plurimi vero ira exacuerentur propter proditionis ſuſpicionem Piræei: maximeque quod adverſus populi commoda in ſenectute ſteterat. Qua de re ne perorandi quidem ei data eſt facultas, & dicendi cauſſam. Inde judicio, legitimis quibuſdam confectis, damnatus, traditus eſt undecemviris, quibus ad ſupplicium more Athenienſium publice damnati tradi ſolent. Hic cum ad mortem duceretur, obvius ei fuit Emphyletus, quo familiariter fuerat uſus. Is cum lacrymans dixiſſet, *O quam indigna perpeteris, Phocion!* huic ille, *At non inopinata*, inquit; *hunc enim exitum plerique clari viri habuerunt Athenienſes.* In hoc tantum fuit odium multitudinis, ut nemo auſus ſit eum liber ſepelire, itaque a ſervis ſepultus eſt.

TIMOLEON.

I. TIMOLEON Corinthius. Sine dubio magnus omnium judicio hic vir exſtitit. Namque huic uni contigit, quod neſcio an ulli ut patriam in qua erat natus, oppreſſam a tyranno liberaret, & a Syracuſis, quibus auxilio erat miſſus, inveteratam ſervitutem depelleret, totamque Siciliam multos annos bello vexatam, a barbariſque oppreſſam, ſuo adventu in priſtinum reſtitueret. Sed in his rebus non ſimplici fortuna conflictatus eſt, &, id quod difficilius putatur, multo ſapientius tulit ſecundam, quam adverſam fortunam. Nam cum frater ejus Timophanes, dux a Corinthiis delectus, tyrannidem per milites mercenarios occupaſſet, participſque regni poſſet eſſe; tantum abfuit a ſocietate ſceleris, ut antetulerit ſuorum civium libertatem fratris ſaluti: & patriæ legibus obtemperare ſanctius duxerit, quam imperare patriæ. Hac mente per haruſpicem, communemque affinem, cui ſoror ex eiſdem parentibus nata, nupta erat, fratrem tyrannum interficiendum curavit. Ipſe non modo manus non attulit, ſed ne aſpicere quidem fraternum ſanguinem voluit. Nam dum res conficeretur, procul

in

in præsidio fuit, ne quis satelles posset succurrere. Hoc præclarissimum ejus facinus non pari modo probatum est ab omnibus; nonnulli enim læsam ab eo pietatem putabant, & invidia laudem virtutis obterebant. Mater vero post id factum neque domum ad se filium admisit, neque aspexit, quin eum fratricidam impiumque detestans compellaret. Quibus verbis adeo ille est commotus, ut nonnumquam vitæ finem facere voluerit, atque ex ingratorum hominum conspectu morte decedere.

II. Interim Dione Syracusis interfecto, Dionysius rursus Syracusarum potitus est: cujus adversarii opem a Corinthiis petiverunt; ducemque, quo in bello uterentur, postularunt. Huc Timoleon missus, incredibili felicitate Dionysium tota Sicilia depulit. Cum interficere posset, noluit, tutoque ut Corinthum perveniret, effecit: quod utrorumque Dionysiorum opibus Corinthii sæpe adjuti fuerant. Cujus benignitatis memoriam volebat exstare: eamque præclaram victoriam ducebat, in qua plus esset clementiæ, quam crudelitatis. Postremo, ut non solum auribus acciperetur, sed etiam oculis cerneretur, quem, & ex quanto regno ad quam fortunam detrusisset. Post Dionysii decessum, cum Iceta bellavit, qui adversatus fuerat Dionysio. Quem non odio tyrannidis dissensisse, sed cupiditate, indicio fuit, quod ipse expulso Dionysio imperium dimittere noluit. Hoc superato Timoleon maximas copias Carthaginiensium apud Crimessum flumen fugavit, ac satis habere coegit, si liceret Africam obtinere, qui jam complures annos possessionem Siciliæ tenebant. Cepit etiam Mamercum, Italicum ducem, hominem bellicosum & potentem, qui tyrannos adjutum in Siciliam venerat.

III. Quibus rebus confectis, cum propter diuturnitatem belli non solum regiones, sed etiam urbes desertas videret, conquisivit quos potuit, primum Siculos, deinde Corintho arcessivit colonos, quod ab his initio Syracusæ erant conditæ. Civibus veteribus sua restituit, novis bello vacuefactas possessiones divisit: urbium mœ-

nia disjecta, fanaque deleta, refecit: civitatibus leges libertatemque reddidit: ex maximo bello tantum otium toti insulæ conciliavit, ut hic conditor urbium earum, non illi qui initio deduxerant, videretur. Arcem Syracusis, quam muniverat Dionysius ad urbem obsidendam, a fundamentis disjecit: cetera tyrannidis propugnacula demolitus est; deditque operam, ut quam minime multa vestigia servitutis manerent. Cum tantis esset opibus, ut etiam invitis imperare posset, tantum autem haberet amorem omnium Siculorum, ut nullo recusante regnum obtineret; maluit se diligi, quam metui. Itaque cum primum potuit, imperium deposuit, & privatus Syracusis quod reliquum vitæ fuit, vixit. Neque vero id imperite fecit; nam quod ceteri reges imperio potuerunt, hic benevolentia tenuit. Nullus honos huic defuit: neque postea Syracusis res ulla gesta est publica, de qua prius sit decretum, quam Timoleontis sententia cognita. Nullius umquam consilium non modo antelatum, sed ne comparatum quidem est: neque id magis benevolentia factum est, quam prudentia.

IV. Hic cum ætate jam provectus esset, sine ullo morbo lumina oculorum amisit; quam calamitatem ita moderate tulit, ut neque eum querentem quisquam audierit, neque eo minus privatis publicisque rebus interfuerit. Veniebat autem in theatrum, cum ibi concilium populi haberetur, propter valetudinem vectus jumentis junctis, atque ita de vehiculo que videbantur dicebat. Neque hoc illi quisquam tribuebat superbiæ; nihil enim umquam neque insolens, neque gloriosum ex ore ejus exiit; qui quidem cum suas laudes audiret prædicari, numquam aliud dixit, quam, *Se in ea re maximas Diis gratias agere atque habere, quod cum Siciliam recreare constituissent, tum se potissimum ducem esse voluissent*; nihil enim rerum humanarum sine Deorum numine agi putabat. Itaque suæ domi sacellum Α'υτοματίας constituerat, idque sanctissime colebat. Ad hanc hominis excellentem bonitatem mirabiles accesserunt casus.

fus. Nam prælia maxima natali die suo fecit omnia: quo factum est, ut ejusdem natalem festum haberet universa Sicilia. Huic quidam Laphystius, homo petulans, & ingratus, vadimonium cum vellet imponere, quod cum illo se lege agere diceret; & complures concurrissent, qui procacitatem hominis manibus coercere conarentur; Timoleon oravit omnes, ne id facerent; namque id ut Laphystio, ceterisque liceret, se maximos labores, summaque adiisse pericula: hanc enim speciem libertatis esse, si omnibus, quod quisque vellet, legibus experiri liceret. Idem, cum quidam Laphystii similis, nomine Demænetus, in concione populi de rebus gestis ejus detrahere cœpisset, ac nonnulla inveheretur in Timoleonta, dixit, nunc demum se voti esse damnatum; namque hæc a Diis immortalibus semper precatum, ut talem libertatem restituerent Syracusanis, in qua cuivis liceret, de quo vellet, impune dicere. Hic cum diem supremum obiisset, publice a Syracusanis in gymnasio, quod Timoleonteum appellatur, tota celebrante Sicilia, sepultus est.

DE REGIBUS.

I. HI fere fuerunt Græciæ gentis duces, qui memoria digni videantur, præter reges. Namque eos attingere noluimus, quod omnium res gestæ separatim sunt relatæ. Neque tamen hi admodum sunt multi. Lacedæmonius autem Agesilaus, nomine, non potestate fuit rex, sicut ceteri Spartani. Ex his vero qui dominatum imperio tenuerunt, excellentissimi fuerunt (ut nos judicamus) Persarum, Cyrus, & Darius Hystaspis filius: quorum uterque privatus, virtute regnum est adeptus. Prior horum apud Massagetas in prælio cecidit: Darius senectute diem obiit supremum. Tres sunt præterea ejusdem generis, Xerxes, & duo Artaxerxes, Macrochir, & Mnemon. Xerxi maxime est illustre, quod maximis post hominum memoriam exercitibus terra marique bellum intulit Græciæ. At Macrochir præcipuam habet laudem

am-

amplissimæ pulcherrimæque corporis formæ; quam incredibili ornavit virtute belli. Namque illo Persarum nemo fuit manu fortior. Mnemon autem justitiæ fama floruit; nam cum matris suæ scelere amisisset uxorem, tantum indulsit dolori, ut eum pietas vinceret. Ex his duo eodem nomine, morbo naturæ debitum reddiderunt: tertius ab Artabano præfecto ferro interfectus est.

II. Ex Macedonum autem genere duo multo ceteros antecesserunt rerum gestarum gloria, Philippus Amyntæ filius, & Alexander Magnus. Horum alter Babylone morbo consumptus est: Philippus Ægis a Pausania, cum spectatum ludos iret, juxta theatrum occisus est. Unus Epirotes Pyrrhus, qui cum populo Romano bellavit; is cum Argos oppidum oppugnaret in Peloponneso, lapide ictus interiit. Unus item Siculus, Dionysius prior; nam & manu fortis, & belli peritus fuit, & (id quod in tyranno non facile reperitur) minime libidinosus: non luxuriosus, non avarus, nullius rei denique cupidus nisi singularis perpetuique imperii, ob eamque rem crudelis; nam dum id studuit munire, nullius pepercit vitæ, quem ejus insidiatorem putaret. Hic cum virtute tyrannidem sibi peperisset, magna retinuit felicitate, majorque annos sexaginta natus decessit florente regno; neque in tam multis annis cujusquam ex sua stirpe funus vidit, cum ex tribus uxoribus liberos procreasset, multique ei nati essent nepotes.

III. Fuerunt præterea multi reges ex amicis Alexandri Magni, qui post obitum ejus imperia ceperunt; in his Antigonus, & hujus filius Demetrius: Lysimachus, Seleucus, Ptolemæus. Ex his Antigonus cum adversus Seleucum Lysimachumque dimicaret, in prælio occisus est. Pari leto affectus est Lysimachus a Seleuco; nam societate dissoluta bellum inter se gesserunt. At Demetrius cum filiam suam Seleuco in matrimonium dedisset, neque eo magis fida inter eos amicitia manere potuisset; captus bello, in custodia socer generi periit morbo. Neque

ita multo poſt Seleucus a Ptolemæo Ceraun© dolo interfectus eſt: quem ille a patre expulſum Alexandria, alienarum opum indigentem receperat. Ipſe autem Ptolemæus cum vivus filio regnum tradidiſſet, ab illo eodem vita privatus dicitur. De quibus quoniam ſatis dictum putamus, non incommodum videtur, non præterire Hamilcarem, & Hannibalem: quos & animi magnitudine, & calliditate, omnes in Africa natos præſtitiſſe conſtat.

HAMILCAR.

I. HAMILCAR Hannibalis filius, cognomine Barcas, Carthaginienſis, primo Punico bello, ſed temporibus extremis, admodum adoleſcentulus in Sicilia præeſſe cœpit exercitui. Cum ante ejus adventum & mari & terra male res gererentur Carthaginienſium, ipſe ubi adfuit, numquam hoſti ceſſit, neque locum nocendi dedit; ſæpeque e contrario occaſione data laceſſivit, ſemperque ſuperior diſceſſit. Quo facto cum pæne omnia in Sicilia Pœni amiſiſſent, ille Erycem ſic defendit, ut bellum eo loco geſtum non videretur. Interim Carthaginienſes claſſe apud inſulas Ægates a C. Lutatio conſule Romanorum ſuperati, ſtatuerunt belli finem facere: eamque rem arbitrio permiſerunt Hamilcaris. Ille etſi flagrabat bellandi cupiditate, tamen paci ſerviendum putavit, quod patriam exhauſtam ſumtibus, diutius calamitatem belli ferre non poſſe intelligebat, ſed ita, ut ſtatim mente agitaret, ſi paululum modo res eſſent refectæ, bellum renovare, Romanoſque armis perſequi, donicum aut vi certe viciſſent, aut victi manum dediſſent. Hoc conſilio pacem conciliavit: in qua tanta fuit ferocia, ut cum Catulus negaret ſe bellum compoſiturum, niſi ille cum ſuis, qui Erycem tenuerant, armis relictis, Sicilia decederent; ſuccumbente patria ipſe periturum ſe potius dixerit, quam cum tanto flagitio domum rediret; non enim ſuæ eſſe virtutis, arma a patria accepta adverſus hoſtes, adverſariis tradere.

II. Ha-

II. Hujus pertinaciæ cessit Catulus. At ille ut Carthaginem venit, multo aliter ac sperabat, rempublicam se habentem cognovit. Namque diuturnitate externi mali tantum exarsit intestinum bellum, ut numquam pari periculo fuerit Carthago, nisi cum deleta est. Primo mercenarii milites qui adversus Romanos fuerant, desciverunt; quorum numerus erat viginti millium; hi totam abalienarunt Africam, ipsam Carthaginem oppugnarunt. Quibus malis adeo sunt Pœni perterriti, ut auxilia etiam a Romanis petiverint, eaque impetrarint. Sed extremo, cum prope jam ad desperationem pervenissent, Hamilcarem imperatorem fecerunt. Is non solum hostes a muris Carthaginis removit, cum amplius centum millia facta essent armatorum, sed etiam eo compulit, ut locorum angustiis clausi, plures fame, quam ferro interirent. Omnia oppida abalienata, in his Uticam, atque Hipponem, valentissima totius Africæ, restituit patriæ. Neque eo fuit contentus, sed etiam fines imperii propagavit; tota Africa tantum otium reddidit, ut nullum in ea bellum videretur multis annis fuisse.

III. Rebus his ex sententia peractis, fidenti animo atque infesto Romanis, quo facilius caussam bellandi reperiret, effecit, ut imperator cum exercitu in Hispaniam mitteretur; eoque secum duxit filium Hannibalem annorum novem. Erat præterea cum eo adolescens illustris & formosus Hasdrubal, quem nonnulli diligi turpius, quam par erat, ab Hamilcare, loquebantur; non enim maledici tanto viro deesse poterant: quo factum est, ut a præfecto morum Hasdrubal cum eo vetaretur esse. Huic ille filiam suam in matrimonium dedit, quod moribus eorum non poterat interdici socero gener. De hoc ideo mentionem fecimus, quod Hamilcare occiso ille exercitui præfuit, resque magnas gessit, & princeps largitione vetustos pervertit mores Carthaginiensium: ejusdemque post mortem Hannibal ab exercitu accepit imperium.

IV. At Hamilcar posteaquam mare transit, in Hispaniamque venit, magnas res secunda

gessit

gessit fortuna: maximas bellicosissimasque gentes subegit: equis, armis, viris, pecunia, totam locupletavit Africam. Hic cum in Italiam bellum inferre meditaretur, nono anno postquam in Hispaniam venerat, in prælio pugnans adversus Vectones occisus est. Hujus perpetuum odium erga Romanos maxime concitasse videtur secundum bellum Punicum. Namque Hannibal filium ejus, assiduis patris obtestationibus eo est perductus, ut interire, quam Romanos non experiri, mallet.

HANNIBAL.

I. HANNIBAL Hamilcaris filius Carthaginiensis. Si verum est, quod nemo dubitat, ut populus Romanus omnes gentes virtute superarit; non est inficiandum, Hannibalem tanto præstitisse ceteros imperatores prudentia, quanto populus Romanus antecedebat fortitudine cunctas nationes. Nam quotiescumque cum eo congressus est in Italia, semper discessit superior. Quod nisi domi civium suorum invidia debilitatus esset, Romanos videtur superare potuisse; sed multorum obtrectatio devicit unius virtutem. Hic autem velut hereditate relictum odium paternum erga Romanos sic confirmavit, ut prius animam, quam id, deposuerit; qui quidem cum patria pulsus esset, & alienarum opum indigeret, numquam destiterit animo bellare cum Romanis.

II. Nam, ut omittam Philippum, quem absens hostem reddidit Romanis, omnium his temporibus potentissimus rex Antiochus fuit. Hunc tanta cupiditate incendit bellandi, ut usque a rubro mari arma conatus sit inferre Italiæ. Ad quem cum legati venissent Romani, qui de ejus voluntate explorarent, darentque operam consiliis clandestinis, ut Hannibalem in suspicionem regi adducerent, tamquam ab ipsis corruptum, alia atque antea sentire; neque id frustra fecissent; idque Hannibal comperisset, seque ab interioribus consiliis segregari vidisset; tempore dato adiit regem, eique cum multa

de fide sua, & odio in Romanos commemorasset, hoc adjunxit: *Pater*, inquit, *meus Hamilcar, puerulo me, utpote non amplius novem annos nato, in Hispaniam imperator proficiscens Carthagine, Jovi optimo maximo hostias immolavit; quæ divina res dum conficiebatur, quæsivit a me, vellemne secum in castra proficisci. Id cum libenter accepissem, atque ab eo petere cœpissem, ne dubitaret ducere; tum ille, Faciam, inquit, si fidem mihi, quam postulo, dederis; simulque ad aram adduxit, apud quam sacrificare instituerat: eamque, ceteris remotis, tenentem jurare jussit, numquam me in amicitia cum Romanis fore. Id ego jusjurandum patri datum, usque ad hanc diem ita conservavi, ut nemini dubium esse debeat, quin reliquo tempore eadem mente sim futurus. Quare si quid amice de Romanis cogitabis, non imprudenter feceris, si me celaris; cum quidem bellum parabis, te ipsum frustraberis, si non me in eo principem posueris.*

III. Hac igitur ætate cum patre in Hispaniam profectus est. Cujus post obitum Hasdrubale imparatore suffecto, equitatui omni præfuit. Hoc quoque interfecto, exercitus summam imperii ad eum detulit: id Carthaginem delatum, publice comprobatum est. Sic Hannibal minor quinque & viginti annis natus imperator factus, proximo triennio omnes gentes Hispaniæ bello subegit. Saguntum, fœderatam civitatem, vi expugnavit; tres exercitus maximos comparavit. Ex his unum in Africam misit, alterum cum Hasdrubale fratre in Hispania reliquit, tertium in Italiam secum duxit; saltum Pyrenæum transiit; quacumque iter fecit, cum omnibus incolis conflixit; neminem, nisi victum, dimisit. Ad Alpes posteaquam venit, quæ Italiam ab Gallia sejungunt, quas nemo umquam cum exercitu ante eum, præter Herculem Grajum, transierat: quo facto is hodie saltus Grajus appellatur: Alpicos conantes prohibere transitum concidit, loca patefecit, itinera muniit, effecitque ut ea elephantus ornatus ire posset, qua antea unus homo inermis vix poterat repere.

IV. Hac

IV. Hac copias traduxit, in Italiamque pervenit. Conflixerat apud Rhodanum cum P. Cornelio Scipione consule, eumque pepulerat. Cum hoc eodem de Clastidio apud Padum decernit; saucium inde ac fugatum dimittit. Tertio idem Scipio cum collega Tiberio Longo apud Trebiam adversus eum venit: cum his manum conseruit: utrosque profligavit. Inde per Ligures Apenninum transiit, petens Etruriam. Hoc itinere adeo gravi morbo afficitur oculorum, ut postea numquam dextro æque bene usus sit. Qua valetudine cum etiam premeretur, lecticaque ferretur, C. Flaminium consulem apud Trasimenum cum exercitu insidiis circumventum occidit; neque multo post C. Centenium prætorem, cum delecta manu saltus occupantem. Hinc in Apuliam pervenit. Ibi obviam ei venerunt duo consules, C. Terentius Varro, & L. Paullus Æmilius. Utriusque exercitus uno prælio fugavit: L. Paullum consulem occidit, & aliquot præterea consulares: in his Cn. Servilium Geminum, qui anno superiore fuerat consul.

V. Hac pugna pugnata Romam profectus est nullo resistente: in propinquis urbis montibus moratus est. Cum aliquot ibi dies castra habuisset, & reverteretur Capuam; Q. Fabius Maximus, dictator Romanus, in agro Falerno ei se objecit. Hic clausus locorum angustiis, noctu sine ullo detrimento exercitus se expedivit. Fabio callidissimo imperatori dedit verba. Namque obducta nocte, sarmenta in cornibus jumentorum deligata incendit, ejusque generis multitudinem magnam dispalatam immisit. Quo repentino objectu viso, tantum terrorem injecit exercitui Romanorum, ut egredi extra vallum nemo sit ausus. Hanc post rem gestam non ita multis diebus M. Minutium Rufum, magistrum equitum, pari ac dictatorem imperio, dolo perductum in prælium, fugavit. T. Sempronium Gracchum iterum consulem in Lucanis absens in insidias inductum sustulit. M. Claudium Marcellum, quinquies consulem, apud Venusiam pari modo interfecit. Longum

eſt enumerare prælia. Quare hoc unum ſatis erit dictum, ex quo intelligi poſſit, quantus ille fuerit. Quamdiu in Italia fuit, nemo ei in acie reſtitit, nemo adverſus eum poſt Cannenſem pugnam in campo caſtra poſuit.

VI. Hic invictus patriam defenſum revocatus, bellum geſſit adverſus P. Scipionis filium, quem ipſe primum apud Rhodanum, iterum apud Padum, tertio apud Trebiam fugaverat. Cum hoc exhauſtis jam patriæ facultatibus cupivit in præſentiarum bellum componere, quo valentior poſtea congrederetur. In colloquium convenit: conditiones non convenerunt. Poſt id factum paucis diebus apud Zamam cum eodem conflixit; pulſus (incredibile dictu) biduo & duabus noctibus Adrumetum pervenit, quod abeſt a Zama circiter millia paſſuum trecenta. In hac fuga Numidæ, qui ſimul cum eo ex acie exceſſerant, inſidiati ſunt ei: quos non ſolum effugit, ſed etiam ipſos oppreſſit. Adrumeti reliquos ex fuga collegit; novis delectibus paucis diebus multos contraxit.

VII. Cum in apparando acerrime eſſet occupatus, Carthaginienſes bellum cum Romanis compoſuerunt. Ille nihilo ſecius exercitui poſtea præfuit, reſque in Africa geſſit: itemque Mago frater ejus, uſque ad P. Sulpicium, & C. Aurelium, conſules. His enim magiſtratibus legati Carthaginienſes Romam venerunt, qui ſenatui populoque Romano gratias agerent, quod cum is pacem feciſſent, ob eamque rem corona aurea eos donarent, ſimulque peterent, ut obſides eorum Fregellis eſſent, captivique redderentur. His ex ſenatuſconſulto reſponſum eſt, munus eorum gratum acceptumque eſſe: obſides quo loco rogarent, futuros: captivos non remiſſuros, quod Hannibalem, cujus opera ſuſceptum bellum foret, inimiciſſimum nomini Romano, & nunc cum imperio apud exercitum haberent, itemque fratrem ejus Magonem. Hoc reſponſo Carthaginienſes cognito, Hannibalem domum, Magonemque revocarunt. Hic ut rediit, prætor factus eſt, poſtquam rex fuerat anno ſecundo & vigeſimo. Ut enim Ro-

mæ

mæ consules, sic Carthagine quotannis annui bini reges creabantur. In eo magistratu pari diligentia se Hannibal præbuit ac fuerat in bello. Namque effecit, ex novis vectigalibus non solum ut esset pecunia quæ Romanis ex fœdere penderetur, sed etiam superesset quæ in ærario poneretur. Deinde anno post præturam, M. Claudio, L. Furio Coss., Roma legati Carthaginem venerunt. Hos Hannibal sui exposcendi gratia missos ratus, priusquam his senatus daretur, navem conscendit clam, atque in Syriam ad Antiochum profugit. Hac re palam facta, Pœni naves duas quæ eum comprehenderent, si possent consequi, miserunt, bona ejus publicarunt, domum a fundamentis disjecerunt, ipsum exsulem judicarunt.

VIII. At Hannibal anno tertio postquam domo profugerat, L. Cornelio, Q. Minutio Coss. cum quinque navibus Africam accessit in finibus Cyrenæorum, si forte Carthaginienses ad bellum, Antiochi spe fiduciaque, inducere posset: cui jam persuaserat, ut cum exercitibus in Italiam proficisceretur. Huc Magonem fratrem excivit. Id ubi Pœni resciverunt, Magonem eadem qua fratrem pœna affecerunt. Illi desperatis rebus cum solvissent naves, ac vela ventis dedissent, Hannibal ad Antiochum pervenit. De Magonis interitu duplex memoria prodita est; namque alii naufragio, alii a servis ipsius interfectum eum, scriptum reliquerunt. Antiochus autem si tam in agendo bello parere voluisset consiliis ejus, quam in suscipiendo instituerat, propius Tiberi, quam Thermopylis, de summa imperii dimicasset. Quem etsi multa stulte conari videbat, tamen nulla deseruit in re. Præfuit paucis navibus quas ex Syria jussus erat in Asiam ducere, hisque adversus Rhodiorum classem in Pamphylio mari conflixit. Quo cum multitudine adversariorum sui superarentur, ipse quo cornu rem gessit, fuit superior.

IX. Antiocho fugato, verens, ne dederetur (quod sine dubio accidisset, si sui fecisset potestatem) Cretam ad Gortynios venit, ut ibi, quo

quo se conferret, consideraret. Vidit autem vir omnium callidissimus, magno se fore periculo, nisi quid prævidisset, propter avaritiam Cretensium; magnam enim secum pecuniam portabat, de qua sciebat exisse famam. Itaque capit tale consilium: amphoras complures complet plumbo: summas operit auro & argento: has Gortyniis præsentibus deponit in templo Dianæ, simulans, se suas fortunas illorum fidei credere. His in errorem ductis, statuas æneas quas secum portabat, omnes sua pecunia complet, easque in propatulo domi abjicit. Gortynii templum magna cura custodiunt, non tam a ceteris, quam ab Hannibale, ne quid ille, inscientibus illis, tolleret, secumque portaret.

X. Sic conservatis suis rebus, Pœnus, illusis Cretensibus omnibus, ad Prusiam in Pontum pervenit: apud quem eodem animo fuit erga Italiam: neque aliud quidquam egit, quam regem armavit, & excitavit adversus Romanos. Quem cum videret domesticis rebus minus esse robustum, conciliabat ceteros reges, adjungebatque bellicosas nationes. Diffidebat ab eo Pergamenus rex Eumenes, Romanis amicissimus, bellumque inter eos gerebatur & mari & terra: quo magis cupiebat eum Hannibal opprimi; sed utrobique Eumenes plus valebat propter Romanorum societatem. Quem si removisset, faciliora sibi cetera fore arbitrabatur. Ad hunc interficiendum talem iniit rationem. Classe paucis diebus erant decertaturi; superabatur navium multitudine: dolo erat pugnandum, cum par non esset armis. Imperavit quamplurimas venenatas serpentes vivas colligi, easque in vasa fictilia conjici. Harum cum confecisset magnam multitudinem, die ipso quo facturus erat navale prælium, classiarios convocat, hisque præcipit, omnes ut in unam Eumenis regis concurrant navem; a ceteris tantum satis habeant se defendere; id facile illos serpentum multitudine consecuturos. Rex autem qua nave veheretur, ut scirent, se facturum: quem si aut cepissent, aut interfecissent, magno his pollicetur præmio fore.

XI. Tali cohortatione militum facta, classis ab utrisque in prælium deducitur. Quarum acie constituta, priusquam signum pugnæ daretur, Hannibal, ut palam faceret suis quo loco Eumenes esset, tabellarium in scapha cum caduceo mittit. Qui ubi ad naves adversariorum pervenit, epistolam ostendens, se regem professus est quærere. Statim ad Eumenem deductus est; quod nemo dubitabat aliquid de pace esse scriptum. Tabellarius ducis nave declarata suis, eodem unde ierat, se recepit. At Eumenes soluta epistola nihil in ea reperit, nisi quod ad irridendum eum pertineret: cujus etsi caussam mirabatur, neque reperiebatur, tamen prælium statim committere non dubitavit. Horum in concursu, Bithyni Hannibalis præcepto universi navem Eumenis adoriuntur. Quorum vim cum rex sustinere non posset, fuga salutem petiit: quam consecutus non esset, nisi intra sua præsidia se recepisset, quæ in proximo litore erant collocata. Reliquæ Pergamenæ naves cum adversarios premerent acrius, repente in eas vasa fictilia, de quibus supra mentionem fecimus, conjici cœpta sunt: quæ jacta initio risum pugnantibus excitarunt; neque, quare id fieret, poterat intelligi. Postquam autem naves completas conspexerunt serpentibus, nova re perterriti, cum quid potissimum vitarent, non viderent, puppes averterunt, seque ad sua castra nautica retulerunt. Sic Hannibal consilio arma Pergamenorum superavit: neque tum solum, sed sæpe alias pedestribus copiis pari prudentia pepulit adversarios.

XII. Quæ dum in Asia geruntur, accidit casu, ut legati Prusiæ Romæ apud L. Quinctium Flaminium consularem cœnarent: atque ibi de Hannibale mentione facta, ex his unus diceret, eum in Prusiæ regno esse. Id postero die Flaminius senatui detulit. Patres conscripti, qui Hannibale vivo numquam se sine insidiis futuros existimabant, legatos in Bithyniam miserunt; in his Flaminium; qui a rege peterent, ne inimicissimum suum secum haberet, sibique dederet. His Prusias negare ausus non est: illud

lud recufavit, ne id a fe fieri poftularent, quod adverfus jus hofpitii effet: ipfi, fi poffent, comprehenderent: locum ubi effet, facile inventuros. Hannibal enim uno loco fe tenebat in caftello quod ei ab rege datum erat muneri; idque fic ædificarat, ut in omnibus partibus ædificii exitus haberet, femper verens, ne ufuveniret quod accidit. Huc cum legati Romanorum veniffent, ac multitudine domum ejus circumdediffent, puer ab janua profpiciens Hannibali dixit, plures præter confuetudinem armatos apparere. Qui imperavit ei, ut omnes fores ædificii circumiret, ac propere fibi renuntiaret, num eodem modo undique obfideretur. Puer cum celeriter, quid effet, renuntiaffet, omnefque exitus occupatos oftendiffet: fenfit id non fortuito factum, fed fe peti, neque fibi diutius vitam effe retinendam. Quam ne alieno arbitrio dimitteret, memor priftinarum virtutum, venenum, quod femper fecum habere confueverat, fumfit.

XIII. Sic vir fortiffimus, multis variifque perfunctus laboribus, anno acquievit feptuagefimo. Quibus confulibus interierit, non convenit. Namque Atticus M. Claudio Marcello, & Q. Fabio Labeone Coss. mortuum, in annali fuo fcriptum reliquit: at Polybius L. Æmilio Paulo, & Cn. Bæbio Tamphilo: Sulpicius autem P. Cornelio Cethego, & M. Bæbio Tamphilo. Atque hic tantus vir, tantifque bellis diftrictus, nonnihil temporis tribuit literis; namque aliquot ejus libri funt græco fermone confecti; in his ad Rhodios de Cn. Manlii Vulfonis in Afia rebus geftis. Hujus bella gefta multi memoriæ prodiderunt: fed ex his duo qui cum eo in caftris fuerunt, fimulque vixerunt, quamdiu fortuna paffa eft, Philinus, & Sofilus Lacedæmonius: atque hoc Sofilo Hannibal, literarum græcarum ufus eft doctore. Sed nos tempus eft hujus libri facere finem, & Romanorum explicare Imperatores, quo facilius collatis utrorumque factis, qui viri præferendi fint, poffit judicari.

M. POR-

M. PORCIUS CATO.

EX LIBRO SECUNDO CORNELII NEPOTIS.

I. CATO ortus municipio Tufculo, adolefcentulus, priufquam honoribus operam daret, verfatus eit in Sabinis, quod ibi heredium a patre relictum habebat. Hortatu L. Valerii Flacci, quem in confulatu cenfuraque habuit collegam, ut M. Perpenna Cenforinus narrare folitus eft, Romam demigravit: in foro effe cœpit. Primum ftipendium meruit annorum decem feptemque. Q. Fabio Maximo, M. Claudio Marcello Coss. tribunus militum in Sicilia fuit. Inde ut rediit, caftra fecutus eft C. Claudii Neronis: magnique opera ejus æftimata eit in prælio apud Senam, quo cecidit Hafdrubal, frater Hannibalis. Quæftor obtigit P. Cornelio Scipioni Africano confuli: cum quo non pro fortis neceffitudine vixit, namque ab eo perpetua diffenfit vita. Ædilis plebis factus eit cum C. Helvio. Prætor provinciam obtinuit Sardiniam, ex qua quæftor fuperiore tempore ex Africa decedens, Q. Ennium poetam deduxerat: quod non minoris æftimamus quam quemlibet ampliffimum Sardinienfem triumphum.

II. Confulatum geffit cum L. Valerio Flacco, forte provinciam nactus Hifpaniam citeriorem, exque ea triumphum deportavit. Ibi cum diutius moraretur, P. Scipio Africanus, conful iterum, cujus in priore confulatu quæftor fuerat, voluit eum de provincia depellere, & ipfe ei fuccedere; neque hoc per fenatum efficere potuit, cum quidem Scipio in civitate principatum obtineret; quod tum non potentia, fed jure refpublica adminiftrabatur. Qua ex re iratus, fenatu peracto, privatus in urbe manfit. At Cato, cenfor cum eodem Flacco factus, fevere præfuit ei poteitati. Nam & in complures nobiles animadvertit, & multas res novas in edictum addidit, qua re luxuria reprimeretur, quæ

jam tum incipiebat pullulare. Circiter annos octoginta usque ad extremam ætatem, ab adolescentia, reipublicæ caussa suscipere inimicitias non destitit. A multis tentatus, non modo nullum detrimentum existimationis fecit, sed quoad vixit, virtutum laude crevit.

III. In omnibus rebus singulari fuit prudentia & industria. Nam & agricola solers, & reipublicæ peritus, & juris consultus, & magnus imperator, & probabilis orator, & cupidissimus literarum fuit. Quarum studium etsi senior arripuerat, tamen tantum in eis progressum fecit, ut non facile reperire possis, neque de Græcis, neque de Italicis rebus, quod ei fuerit incognitum. Ab adolescentia confecit orationes. Senex historias scribere instituit; quarum sunt libri septem. Primus continet res gestas regum populi Romani. Secundus, & tertius, unde quæque civitas orta sit Italica. Ob quam rem omnes *Origines* videtur appellasse. In quarto autem bellum Punicum primum: in quinto secundum. Atque hæc omnia capitulatim sunt dicta. Reliqua bella pari modo persecutus est, usque ad præturam Ser. Galbæ, qui diripuit Lusitanos. Atque horum bellorum duces non nominavit, sed sine nominibus res notavit. In iisdem exposuit, quæ in Italia Hispaniisque viderentur admiranda. In quibus multa industria & diligentia comparet, multa doctrina. Hujus de vita & moribus plura in eo libro persecuti sumus quem separatim de eo fecimus, rogatu T. Pomponii Attici. Quare studiosos Catonis ad illud volumen delegamus.

TITUS POMPONIUS ATTICUS.

I. POMPONIUS Atticus, ab origine ultima stirpis Romanæ generatus, perpetuo a majoribus acceptam equestrem obtinuit dignitatem. Patre usus est diligente, indulgente, &, ut tum erant tempora, diti, imprimisque studioso literarum. Hic, prout ipse amabat literas, omnibus doctrinis, quibus puerilis ætas impertiri debet, filium erudivit. Erat autem in puero, præ-

ter

ter docilitatem ingenii, summa suavitas oris ac vocis, ut non solum celeriter acciperet quæ tradebantur, sed etiam excellenter pronuntiaret. Qua ex re, in pueritia, nobilis inter æquales ferebatur, clariusque exsplendescebat, quam generosi condiscipuli animo æquo ferre possent. Itaque incitabat omnes studio suo: quo in numero fuerunt L. Torquatus, C. Marius C. F., M. Cicero; quos consuetudine sua sic sibi devinxit, ut nemo iis perpetuo fuerit carior. Pater mature decessit.

II. Ipse adolescentulus, propter affinitatem P. Sulpicii, qui tribunus plebis interfectus est, non expers fuit illius periculi. Namque Anicia, Pomponii consobrina, nupserat M. Servio, fratri Sulpicii. Itaque interfecto Sulpicio, posteaquam vidit Cinnano tumultu civitatem esse perturbatam, neque sibi dari facultatem pro dignitate vivendi, quin alterutram partem offenderet, dissociatis animis civium, cum alii Sullanis, alii Cinnanis faverent partibus; idoneum tempus ratus studiis obsequendi suis, Athenas se contulit: neque eo secius adolescentem Marium, hostem judicatum, juvit opibus suis: cujus fugam pecunia sublevavit. Ac, ne illa peregrinatio detrimentum aliquod afferret rei familiari, eodem magnam partem fortunarum trajecit suarum. Hic ita vixit, ut universis Atheniensibus merito esset carissimus. Nam præter gratiam, quæ jam in adolescentulo magna erat, sæpe suis opibus inopiam eorum publicam levavit. Cum enim versuram facere publice necesse esset, neque ejus conditionem æquam haberent: semper se interposuit, atque, ita, ut neque usuram umquam ab iis acceperit, neque longius quam dictum esset, eos debere passus sit. Quod utrumque erat iis salutare: nam neque indulgendo inveterascere eorum æs alienum patiebatur, neque multiplicandis usuris crescere. Auxit hoc officium alia quoque liberalitate. Nam universos frumento donavit, ita ut singulis sex modii tritici darentur; qui modus mensuræ, medimnus Athenis appellatur.

III. Hic autem sic se gerebat, ut communis

infimis, par principibus videretur. Quo factum est, ut huic omnes honores, quos possent, publice haberent, civemque facere studerent; quo beneficio ille uti noluit; quod nonnulli ita interpretantur, amitti civitatem Romanam alia adscita. Quamdiu adfuit, ne qua sibi statua poneretur, restitit: absens prohibere non potuit. Itaque aliquot ipsi & Pilliæ, locis sanctissimis posuerunt. Hunc enim in omni procuratione reipublicæ actorem auctoremque habebant. Igitur primum illud munus fortunæ, quod in ea potissimum urbe natus est in qua domicilium orbis terrarum esset imperii, ut eamdem & patriam haberet, & dominam: hoc specimen prudentiæ, quod cum in eam se civitatem contulisset, quæ antiquitate, humanitate, doctrina præstaret omnes, ei unus ante alios fuerit carissimus.

IV. Huc ex Asia Sulla decedens cum venisset, quandiu ibi fuit, secum habuit Pomponium, captus adolescentis & humanitate, & doctrina. Sic enim græce loquebatur, ut Athenis natus videretur. Tanta autem erat suavitas sermonis latini, ut appareret, in eo nativum quemdam leporem esse, non adscitum. Idem poemata pronuntiabat & græce & latine sic, ut supra nihil posset. Quibus rebus factum est, ut Sulla nusquam eum ab se dimitteret, cuperetque secum deducere; qui cum persuadere tentaret: *Noli, oro te*, inquit Pomponius, *adversum eos me velle ducere cum quibus ne contra te arma ferrem, Italiam reliqui*. At Sulla adolescentis officio collaudato, omnia munera ei quæ Athenis acceperat, proficiscens jussit deferri. Hic complures annos moratus, cum & rei familiari tantum operæ daret quantum non indiligens deberet paterfamilias, & omnia reliqua tempora aut literis, aut Atheniensium reipublicæ tribueret, nihilo minus amicis urbana officia præstitit. Nam & ad comitia eorum ventitavit, & si qua res major acta est, non defuit: sicut Ciceroni in omnibus ejus periculis singularem fidem præbuit: cui ex patria fugienti, LLS. ducenta & quinquaginta millia donavit. Tranquillatis autem rebus Romanis, remigravit Romam, ut o-

pinor, L. Cotta & L. Torquato Coss. quem diem ſic univerſa civitas Athenienſium proſecuta eſt, ut lacrimis deſiderii futuri dolorem indicaret.

V. Habebat avunculum Q. Cæcilium, equitem Romanum, familiarem L. Luculli, divitem, difficillima natura; cujus ſic aſperitatem veritus eſt, ut quem nemo ferre poſſet, hujus ſine offenſione ad ſummam ſenectutem retinuerit benevolentiam. Quo facto tulit pietatis fructum. Cæcilius enim moriens, teſtamento adoptavit eum, heredemque fecit ex dodrante; ex qua hereditate accepit circiter centies LLS. Erat nupta ſoror Attici Q. Tullio Ciceroni; eaſque nuptias M. Cicero conciliarat, cum quo a condiſcipulatu vivebat conjunctiſſime, multo etiam familiarius quam cum Quinto; ut judicari poſſit, plus in amicitia valere ſimilitudinem morum quam affinitatem. Utebatur autem intime Q. Hortenſio, qui iis temporibus principatum eloquentiæ tenebat, ut intelligi non poſſet, uter eum plus diligeret, Cicero, an Hortenſius; & id, quod erat difficillimum, efficiebat, ut inter quos tantæ laudis eſſet æmulatio, nulla intercederet obtrectatio, eſſetque talium virorum copula.

VI. In republica ita eſt verſatus, ut ſemper optimarum partium & eſſet, & exiſtimaretur; neque tamen ſe civilibus fluctibus committeret; quod non magis eos in ſua poteſtate exiſtimabat eſſe qui ſe iis dediſſent, quam qui maritimis jactarentur. Honores non petiit, cum ei paterent propter vel gratiam, vel dignitatem; quod neque peti more majorum, neque capi poſſent conſervatis legibus, in tam effuſis ambitus largitionibns; neque retineri ſine periculo, corruptis civitatis moribus. Ad haſtam publicam numquam acceſſit. Nullius rei neque præs, neque manceps factus eſt. Neminem neque ſuo nomine, neque ſubſcribens, accuſavit. In jus de ſua re numquam iit: judicium nullum habuit. Multorum conſulum prætorumque præfecturas delatas ſic accepit, ut neminem in provinciam ſit ſecutus, honore fuerit contentus, rei familiaris deſpexerit fructum: qui ne

cum Q. quidem Cicerone voluerit ire in Asiam; cum apud eum legati locum obtinere posset. Non enim decere se arbitrabatur, cum præturam gerere noluisset, asseclam esse prætoris. Qua in re non solum dignitati serviebat, sed etiam tranquillitati, cum suspiciones quoque vitaret criminum. Quo fiebat, ut ejus observantia omnibus esset carior, cum eam officio, non timori, neque spei tribui viderent.

VII. Incidit Cæsarianum civile bellum, cum haberet annos circiter sexaginta. Usus est ætatis vacatione, neque se quoquam movit ex urbe. Quæ amicis suis opus fuerant ad Pompejum proficiscentibus, omnia ex sua re familiari dedit. Ipsum Pompejum conjunctum non offendit. Nullum enim ab eo habebat ornamentum, ut ceteri, qui per eum aut honores, aut divitias ceperant: quorum partim invitissimi castra sunt secuti, partim summa cum ejus offensione domi remanserunt. Attici autem quies tantopere Cæsari fuit grata, ut victor, cum privatis pecunias per epistolas imperaret, huic non solum molestus non fuerit, sed etiam sororis filium & Q. Ciceronem ex Pompeii castris concesserit. Sic vetere instituto vitæ effugit nova pericula.

VIII. Secutum est illud, occiso Cæsare, cum respublica penes Brutos videretur esse & Cassium, ac tota civitas se ad eum convertisse videretur. Sic M. Bruto usus est, ut nullo ille adolescens æquali familiarius quam hoc sene; neque solum eum principem consilii haberet, sed etiam in convictu. Excogitatum est a quibusdam, ut privatum ærarium Cæsaris interfectoribus ab equitibus Romanis constitueretur. Id facile effici posse arbitrati sunt, si & principes illius ordinis pecunias contulissent. Itaque appellatus est a C. Flavio Bruti familiari Atticus, ut ejus rei princeps esse vellet. At ille, qui officia amicis præstanda sine factione existimaret, semperque a talibus se consiliis removisset, respondit, si quid Brutus de suis facultatibus uti voluisset, usurum, quantum eæ paterentur: sed neque cum quoquam de ea re collocuturum, neque coiturum. Sic ille consensionis globus,

hu-

hujus unius diſſenſione disjectus eſt. Neque multo poſt ſuperior eſſe cœpit Antonius, ita ut Brutus & Caſſius, provinciarum quæ iis dicis cauſſa datæ erant a conſulibus, deſperatis rebus, in exſilium proficiſcerentur. Atticus, qui pecuniam ſimul cum ceteris conferre noluerat florenti illi parti, abjecto Bruto, Italiaque cedenti, LLS. centum millia muneri miſit; eidem in Epiro, abſens, trecenta juſſit dari. Neque eo magis potenti adulatus eſt Antonio, neque deſperatos reliquit.

IX. Secutum eſt bellum geſtum apud Mutinam. In quo ſi tantum eum prudentem dicam, minus quam debeam, prædicem: cum ille potius divinus fuerit; ſi divinatio appellanda eſt perpetua naturalis bonitas, quæ nullis caſibus augetur, neque minuitur. Hoſtis Antonius judicatus Italia ceſſerat: ſpes reſtituendi nulla erat; non ſolum ejus inimici, qui tum erant potentiſſimi, & plurimi, ſed etiam amici, adverſariis ejus ſe dabant, & in eo lædendo ſe aliquam conſecuturos ſperabant commoditatem: familiares inſequebantur, uxorem Fulviam omnibus rebus ſpoliare cupiebant, liberos etiam extinguere parabant. Atticus, cum Ciceronis intima familiaritate uteretur, amiciſſimus eſſet Bruto, non modo nihil iis indulſit ad Antonium violandum, ſed e contrario familiares ejus ex urbe profugientes, quantum potuit, texit: quibus rebus indiguerunt, adjuvit. P. vero Volumnio ea tribuit, ut plura a parente proficiſci non potuerint. Ipſi autem Fulviæ, cum litibus diſtineretur, magniſque terroribus vexaretur, tanta diligentia officium ſuum præſtitit, ut nullum illa ſtiterit vadimonium ſine Attico; ſponſor omnium rerum fuerit. Quin etiam, cum illa fundum ſecunda fortuna emiſſet in diem, neque poſt calamitatem verſuram facere potuiſſet; ille ſe interpoſuit; pecuniamque, ſine fœnore, ſineque ulla ſtipulatione credidit, maximum exiſtimans quæſtum, memorem gratumque cognoſci, ſimulque aperire, ſe non fortunæ, ſed hominibus ſolere eſſe amicum; quæ cum faciebat, nemo eum temporis cauſſa facere poterat exiſtimare. Nemini enim

nim in opinionem veniebat, Antonium rerum potiturum. Sed sensim is a nonnullis optimatibus reprehendebatur, quod parum odisse malos cives videretur. Ille autem sui judicii, potius quid se facere par esset intuebatur, quam quid alii laudaturi forent.

X. Conversa subito fortuna est. Ut Antonius rediit in Italiam, nemo non magno in periculo Atticum putarat, propter intimam familiaritatem Ciceronis & Bruti. Itaque ad adventum imperatorum de foro decesserat, timens proscriptionem: latebatque apud P. Volumnium, cui, ut ostendimus paullo ante, opem tulerat. Tanta varietas iis temporibus fuit fortunæ, ut modo hi, modo illi in summo essent aut fastigio, aut periculo. Habebat secum Q. Gellium Canium, æqualem, simillimumque sui. Hoc quoque sit Attici bonitatis exemplum, quod cum eo quem puerum in ludo cognoverat, adeo conjuncte vixit, ut ad extremam ætatem amicitia eorum creverit. Antonius autem, etsi tanto odio ferebatur in Ciceronem, ut non solum ei, sed omnibus suis amicis esset inimicus, eosque vellet proscribere; multis hortantibus tamen, Attici memor fuit officii, & ei, cum requisisset ubinam esset, sua manu scripsit ne timeret, statimque ad se veniret: se eum, & Gellium Canium de proscriptorum numero exemisse: ac, ne quod in periculum incideret, quod noctu fiebat, præsidium ei misit. Sic Atticus in summo timore non solum sibi, sed etiam ei, quem carissimum habebat, præsidio fuit. Neque enim suæ solum a quoquam auxilium petiit salutis, sed conjunctim: ut appareret, nullam sejunctam sibi ab eo velle fortunam. Quod si gubernator præcipua laude fertur qui navem ex hieme marique scopuloso servat; cur non singularis ejus existimetur prudentia qui ex tot tamque gravibus procellis civilibus ad incolumitatem pervenit? Quibus ex malis ut se emersit, nihil aliud egit quam ut plurimis, quibus rebus posset, esset auxilio.

XI. Cum proscriptos præmiis imperatorum vulgus conquireret, nemo in Epirum venit cui

res ulla defuerit: nemini non ibi perpetuo manendi poteſtas facta eſt. Quin etiam poſt prælium Philippenſe, interitumque C. Caſſii & M. Bruti, L. Julium Mocillam prætorium, & filium ejus, Aulumque Torquatum, ceteroſque pari fortuna perculſos, inſtituit tueri: atque ex Epiro his omnia Samothraciam ſupportari juſſit. Difficile enim eſt omnia perſequi, & non neceſſaria. Illud unum intelligi volumus, illius liberalitatem neque temporariam, neque callidam fuiſſe. Id ex ipſis rebus ac temporibus judicari poteſt, quod non florentibus ſe venditavit, ſed afflictis ſemper ſuccurrit; qui quidem Serviliam, Bruti matrem, non minus poſt mortem ejus, quam florentem coluerit. Sic liberalitate utens, nullas inimicitias geſſit, quod neque lædebat quemquam, neque ſi quam injuriam acceperat, non malebat obliviſci quam ulciſci. Idem immortali memoria percepta retinebat beneficia; quæ autem ipſe tribuerat, tamdiu meminerat quoad ille gratus erat qui acceperat. Itaque hic fecit, ut vere dictum videatur: SUI CUIQUE MORES FINGUNT FORTUNAM. Neque tamen prius ille fortunam quam ſe ipſe finxit, qui cavit ne qua in re plecteretur.

XII. His igitur rebus effecit, ut M. Vipſanius Agrippa, intima familiaritate conjunctus adoleſcenti Cæſari, cum propter ſuam gratiam, & Cæſaris potentiam, nullius conditionis non haberet poteſtatem, potiſſimum ejus diligeret affinitatem, præoptaretque equitis Romani filiam generoſarum nuptiis. Atque harum nuptiarum conciliator fuit (non enim eſt celandum) M. Antonius triumvir reipublicæ conſtituendæ: cujus gratia cum augere poſſeſſiones poſſet ſuas, tantum abfuit a cupiditate pecuniæ, ut nulla in re uſus ſit ea, niſi in deprecandis amicorum aut periculis, aut incommodis. Quod quidem ſub ipſa proſcriptione perilluſtre fuit. Nam cum L. Saufeji, equitis Romani, æqualis ſui, qui complures annos, ſtudio ductus philoſophiæ, Athenis habitabat, habebatque in Italia pretioſas poſſeſſiones, triumviri bona vendidiſſent, conſuetudine ea qua tum res gerebantur; Attici

labore, atque induſtria factum eſt, ut eodem nuntio Saufejus fieret certior, ſe patrimonium amiſiſſe, & recuperaſſe. Idem L. Julium Calidium, quem, poſt Lucretii Catullique mortem, multo elegantiſſimum poetam noſtram tuliſſe ætatem, vere videor poſſe contendere, neque minus virum bonum, optimiſque artibus eruditum, poſt proſcriptionem equitum, propter magnas ejus Africanas poſſeſſiones, in proſcriptorum numerum a P. Volumnio, præfecto fabrum Antonii, abſentem relatum expedivit. Quod in præſenti utrum ei laborioſius, an glorioſius fuerit, difficile fuit judicare, quod in eorum periculis, non ſecus abſentes quam præſentes amicos Attico eſſe curæ, cognitum eſt,

XIII. Neque vero minus ille vir, bonus paterfamilias habitus eſt quam civis. Nam cum eſſet pecunioſus, nemo illo minus fuit emax, minus ædificator. Neque tamen non in primis bene habitavit, omnibuſque optimis rebus uſus eſt. Nam domum habuit in colle Quirinali Tamphilanam, ab avunculo hæreditate relictam; cujus amœnitas non ædificio, ſed ſilva conſtabat: ipſum enim tectum, antiquitus conſtitutum, plus ſalis quam ſumtus habebat: in quo nihil commutavit, niſi ſi quid vetuſtate coactus eſt. Uſus eſt familia, ſi utilitate judicandum eſt, optima: ſi forma, vix mediocri. Namque in ea erant pueri literatiſſimi, anagnoſtæ optimi, & plurimi librarii, ut ne pediſſequus quidem quiſquam eſſet qui non utrumque horum pulchre facere poſſet. Pari modo artifices ceteri quos cultus domeſticus deſiderat, apprime boni. Neque tamen horum quemquam, niſi domi natum, domique factum habuit. Quod eſt ſignum non ſolum continentiæ, ſed etiam diligentiæ. Nam & non intemperanter concupiſcere quod a pluribus videas, continentis debet duci: & potius diligentia quam pretio parare, non mediocris eſt induſtriæ. Elegans, non magnificus; ſplendidus, non ſumtuoſus; omni diligentia munditiam, non affluentiam affectabat. Supellex modica, non multa; ut in neutram partem conſpici poſſet. Nec hoc præteri-

bo,

bo, quamquam nonnullis læve visum iri putem. Cum in primis lautus esset eques Romanus, & non parum liberaliter domum suam omnium ordinum homines invitaret, scimus, non amplius quam terna millia æris, peræque in singulos menses, ex ephemeride eum expensum sumtui ferre solitum; atque hoc non auditum, sed cognitum prædicamus; sæpe enim, propter familiaritatem, domesticis rebus interfuimus.

XIV. Nemo in convivio ejus aliud acroama audivit quam anagnosten: quod nos quidem jucundissimum arbitramur. Neque umquam sine aliqua lectione apud eum cenatum est: ut non minus animo quam ventre, convivæ delectarentur. Namque eos vocabat quorum mores a suis non abhorrerent. Cum tanta pecuniæ facta esset accessio, nihil de quotidiano cultu mutavit, nihil de vitæ consuetudine: tantaque usus est moderatione, ut neque in sestertio vicies, quod a patre acceperat, parum se splendide gesserit; neque in sestertio centies affluentius vixerit quam instituerat, parique fastigio steterit in utraque fortuna. Nullos habuit hortos, nullam suburbanam aut maritimam sumtuosam villam, neque in Italia, præter Ardeatinum, & Nomentanum, rusticum prædium: omnisque ejus pecuniæ reditus constabat in Epiroticis & urbanis possessionibus. Ex quo cognosci potest, eum, usum pecuniæ non magnitudine, sed ratione metiri solitum.

XV. Mendacium neque dicebat, neque pati poterat. Itaque ejus comitas non sine severitate erat, neque gravitas sine facilitate: ut difficile esset intellectu utrum eum amici magis vererentur, an amarent. Quidquid rogabatur, religiose promittebat; quod non liberalis, sed levis arbitrabatur, polliceri quod præstare non posset. Idem in nitendo quod semel admisisset, tanta erat cura, ut non mandatam, sed suam rem videretur agere. Numquam suscepti negotii eum pertæsum est. Suam enim existimationem in ea re agi putabat, qua nihil habebat carius. Quo fiebat, ut omnia M. & Q. Ciceronum, Catonis, Marii, Q. Hortensii, Auli

Torquati, multorum præterea equitum Romanorum negotia procuraret. Ex quo judicari poterat, non inertia, sed judicio, fugiſſe reipublicæ procurationem.

XVI. Humanitatis vero nullum afferre majus teſtimonium poſſum, quam quod adoleſcens idem ſeni Sullæ fuerit jucundiſſimus, ſenex adoleſcenti M. Bruto: cum æqualibus autem ſuis, Q. Hortenſio, & M. Cicerone, ſic vixerit, ut judicare difficile ſit, cui ætati fuerit aptiſſimus; quamquam eum præcipue dilexit Cicero, ut ne frater quidem ei Quintus carior fuerit, aut familiarior. Ei rei ſunt indicio, præter eos libros in quibus de eo facit mentionem, qui in vulgus ſunt editi, ſexdecim volumina epiſtolarum, ab conſolatu ejus uſque ad extremum tempus ad Atticum miſſarum. Quæ qui legat, non multum deſideret hiſtoriam contextam eorum temporum. Sic enim omnia de ſtudiis principum, vitiis ducum, ac mutationibus reipublicæ perſcripta ſunt, ut nihil in iis non appareat, & facile exiſtimari poſſit, prudentiam quodammodo eſſe divinationem. Non enim Cicero ea ſolum quæ vivo ſe acciderunt, futura prædixit, ſed etiam quæ nunc uſu veniunt, cecinit, ut vates.

XVII. De pietate autem Attici quid plura commemorem? cum hoc ipſum vere gloriantem audierim in funere matris ſuæ, quam extulit annorum nonaginta, cum eſſet ſeptem & ſexaginta, ſe numquam cum matre in gratiam rediiſſe, numquam cum ſorore fuiſſe in ſimultate, quam prope æqualem habebat. Quod eſt ſignum, aut nullam unquam inter eos querimoniam interceſſiſſe, aut hunc ea fuiſſe in ſuos indulgentia, ut quos amare deberet, iraſci eis nefas duceret. Neque id fecit natura ſolum, (quamquam omnes ei paremus) ſed etiam doctrina. Nam & principum philoſophorum ita percepta habuit præcepta; ut iis ad vitam agendam, non ad oſtentationem, uteretur.

XVIII. Moris etiam majorum ſummus imitator fuit, antiquitatiſque amator: quam adeo diligenter habuit cognitam, ut eam totam in

eo

eo volumine expoſuerit quo magiſtratus ornavit. Nulla enim lex, neque pax, neque bellum, neque res illuſtris eſt populi Romani, quæ non in eo ſuo tempore ſit notata: &, quod difficillimum fuit, ſic familiarum originem ſubtexuit, ut ex eo clarorum virorum propagines poſſimus cognoſcere. Fecit hoc idem ſeparatim in aliis libris; ut M. Bruti rogatu Juniam familiam a ſtirpe ad hanc ætatem ordine enumeraverit, notans qui, a quo ortus, quos honores, quibuſque temporibus cœpiſſet: pari modo, Marcelli Claudii, de Marcellorum: Scipionis Cornelii, & Fabii Maximi, de Corneliorum, & Fabiorum, & Æmiliorum quoque: quibus libris nihil poteſt eſſe dulcius iis qui aliquam cupiditatem habent notitiæ clarorum virorum. Attigit quoque poeticen, credimus, ne ejus expers eſſet ſuavitatis. Namque verſibus, qui honore, rerumque geſtarum amplitudine ceteros Romani populi præſtiterunt, expoſuit: ita ut ſub ſingulorum imaginibus facta, magiſtratuſque eorum non amplius quaternis quiniſve verſibus deſcripſerit; quod vix credendum ſit, tantas res tam breviter potuiſſe declarari. Eſt etiam unus liber græce confectus, de conſulatu Ciceronis.

XIX. Hactenus Attico vivo edita a nobis ſunt. Nunc quoniam fortuna nos ſuperſtites ei eſſe voluit, reliqua perſequemur: &, quantum poterimus, rerum exemplis lectores docebimus, ſicut ſupra ſignificavimus: SUOS CUIQUE MORES PLERUMQUE CONCILIARE FORTUNAM. Namque hic contentus ordine equeſtri, quo erat ortus, in affinitatem pervenit Imperatoris Divi Julii filii, cum jam ante familiaritatem ejus eſſet conſecutus nulla alia re quam elegantia vitæ, qua ceteros ceperat principes civitatis, dignitate pari, fortuna humiliore. Tanta enim proſperitas Cæſarem eſt conſecuta, ut nihil ei non tribuerit fortuna quod cuiquam ante detulerit, & conciliarit quod civis Romanus quivit conſequi. Nata eſt autem Attico neptis ex Agrippa, cui virginem filiam collocarat. Hanc Cæſar vix anniculam, Tiberio Claudio Neroni Druſilla nato, privigno ſuo deſpondit. Quæ

con-

conjunctio necessitudinem eorum sanxit, familiaritatem reddidit frequentiorem.

XX. Quamvis ante hæc sponsalia, non solum cum ab urbe abesset, numquam ad suorum quemquam literas misit quin Attico mitteret, quid ageret; in primis quid legeret; quibusque in locis, & quamdiu esset moraturus: sed & cum esset in urbe, & propter suas infinitas occupationes, minus sæpe quam vellet, Attico frueretur, nullus dies temere intercessit quo non ad eum scriberet, quo non aliquid de antiquitate ab eo requireret; modo aliquam quæstionem poeticam ei proponeret, interdum jocans ejus verbosiores eliceret epistolas. Ex quo accidit, cum ædes Jovis Feretrii, in Capitolio ab Romulo constituta, vetustate atque incuria detecta, prolaberetur, ut Attici admonitu, Cæsar eam reficiendam curaret. Neque vero ab M. Antonio minus absens literis colebatur: adeo ut accurate ille exsul tum his terris, quid ageret, quid curæ sibi haberet, certiorem faceret Atticum. Hoc quale sit, facilius existimabit is qui judicare poterit, quantæ sit sapientiæ, eorum retinere usum, benevolentiamque, inter quos maximarum rerum non solum æmulatio, sed obtrectatio tanta intercedebat, quantam fuit incidere necesse inter Cæsarem atque Antonium, cum se uterque principem non solum Urbis Romanæ, sed orbis terrarum esse cuperet.

XXI. Tali modo cum VII. & LXX. annos complesset, atque ad extremam senectutem non minus dignitate quam gratia fortunaque crevisset, (multas enim hereditates nulla alia re quam bonitate, est consecutus) tantaque prosperitate usus esset valetudinis, ut annos triginta medicina non indiguisset; nactus est morbum, quem initio & ipse & medici contemserunt; nam putarunt esse tenesmon: cui remedia celeria faciliaque proponebantur. In hoc cum tres menses sine ullis doloribus, præterquam quos ex curatione capiebat, consumsisset; subito tanta vis morbi in unum intestinum prorupit, ut extremo tempore per lumbos fistula putris eruperit. Atque hoc priusquam ei accideret, postquam

quam in dies dolores accrefcere, febrefque accessisse sensit, Agrippam generum ad se arcessiri jussit, & cum eo L. Cornelium Balbum, Sextumque Peducæum. Hos ut venisse vidit, in cubitum innixus, *Quantam*, inquit, *curam diligentiamque in valetudine mea tuenda hoc tempore adhibuerim, cum vos testes habeam, nihil opus est pluribus verbis commemorare. Quibus quoniam, ut spero, satisfeci, nihilque reliqui feci quod ad sanandum me pertineret, reliquum est ut egomet mihi consulam. Id vos ignorare nolui; nam mihi stat, alere morbum desinere. Namque his diebus quidquid cibi sumsi, ita produxi vitam, ut auxerim dolores sine spe salutis. Quare a vobis peto primum, ut consilium probetis meum: deinde ne frustra dehortando conemini.*

XXII. Hac oratione habita, tanta constantia vocis atque vultus, ut non ex vita, sed ex domo in domum videretur migrare, cum quidem Agrippa eum, flens atque osculans, oraret atque obsecraret ne ad id quod natura cogeret, ipse quoque sibi acceleraret: & quoniam tum quoque posset temporibus superesse, se sibi suisque reservaret; preces ejus taciturna sua obstinatione compressit. Sic cum biduum cibo se abstinuisset, subito febris decessit, leviorque morbus esse cœpit: tamen propositum nihilo secius peregit. Itaque die quinto postquam id consilium inierat, pridie Cal. Apr. Cn. Domitio, C. Sosio Coss. decessit. Elatus est in lecticula, ut ipse præscripserat, sine ulla pompa funeris, comitantibus omnibus bonis, maxima vulgi frequentia. Sepultus est juxta viam Appiam, ad quintum lapidem, in monumento Q. Cæcilii, avunculi sui.

CORNELII NEPOTIS FRAGMENTA.

CRONICORUM

LIB. I.

VIXIT Homerus ante Romam conditam annis circiter centum & ſexaginta. *A. Gell. Noct. Attic. l.* XVII. *cap.* XXI.

Roma condita Olympiadis ſeptimæ anno ſecundo. *Solinus Polyhiſtor. cap.* II.

Archilochus Tullo Hoſtilio Romæ regnante jam tum poematis clarus & nobilis. *A. Gell. l.* XVII. *cap.* XXI.

M. Manlius Romæ, qui Gallos in obſidione Capitolii obrepentes per ardua depulerat, convictus eſt conſilium de regno occupando iniſſe; damnatuſque capitis, ſaxo Tarpejo, ut M. Varro ait, præceps datus: ut Cornelius autem Nepos ſcriptum reliquit, verberando necatus eſt. *Ibid.*

Alexander Magnus Peliæ ortus, M. Fabio Ambuſto, Tito Quinctio Capitolino Coss. poſt Romam conditam anno trecenteſimo octuageſimo quinto. *Solin. cap.* XLIII. *Polyhiſtor.*

P. Terentius Scipionis Africani & C. Lælii æqualis. *Donatus in Vita Terentii.*

CORNELII NEPOTIS

EXEMPLORUM

LIB. II.

A Virgine veſtale. *Soſipater Chariſius lib.* I. *Gramm.*

LIB.

LIB. V.

Multis in senatu placuit ut qui „ captivorum „ Romanorum ab Hannibale „ redire nollent, datis custodibus ad Hannibalem deducerentur: sed ea sententia numero plurium quibus id non videretur, superata; ii tamen qui ad Hannibalem non rediissent, usque adeo intestabiles invisique fuerunt, ut tædium vitæ ceperint, necemque sibi consciverunt. *A. Gell. l.* VII. *cap.* XVIII.

CORNELII NEPOTIS

ILLUSTRIUM VIRORUM

LIB. II.

Subinde. *Sosipater Charisius l.* II.

LIB. XV.

Harum partum. *Idem l.* I.

LIB. XVI.

A fratre patruele rem necessitudinis, sed personam ostendat. *Ibidem*.

Incerta quo libro Vir. Illustrium posita.

Carthago antea speciem habuit duplicis oppidi, quasi aliud alterum amplecteretur; cujus interior pars *Byrsa* dicebatur, exterior *Magalia*. Hujus rei testis est Cornelius Nepos in eo libro qui Vita Illustrium inscribitur. *Serv. in* I. *Æn.*

Propius Grammatico accessi. *Diomedes l.* I. *Gramm.*

Albinus, qui cum L. Lucullo consul fuit, res Romanas oratione græca scriptitavit. In ejus historiæ principio scriptum est ad hanc sententiam: Neminem succensere sibi convenire, si quid in his libris parum composite aut minus eleganter scriptum foret: nam sum, inquit, homo Romanus, natus in Latio. Græca oratio a

nobis

nobis alieniſſima eſt; ideoque veniam gratiamque malæ exiſtimationis, ſi quid eſſet erratum, poſtulavit. Ea cum legiſſet M. Cato; Næ tu, inquit, Aule, nimium nugator es, cum maluiſti culpam deprecari quam culpa vacare; nam petere veniam ſolemus aut cum imprudentes erravimus, aut cum compulſi peccavimus. Tibi, inquit, oro te, quis perpulit ut id committeres, quod priuſquam faceres, peteres, ut ignoſceretur. *A. Gell l. XI. c. VIII. Noct. Atticar. & Macrob. Præfat. Saturnal.*

CORNELII NEPOTIS

LIB. I.

DE VITA CICERONIS.

Cornelius Nepos, & rerum memoriæ non indiligens, & M. Ciceronis, ut qui maxime, amicus familiaris fuit; atque is tamen in primo librorum quos de vita illius compoſuit, erraſſe videtur; cum eum ſcripſit tres & viginti annos natum, primam cauſſam judicii publici egiſſe, Sextumque Roſcium parricidii reum defendiſſe. *A. Gell. lib.* XV. *Noct. Attic. cap.* XXVIII.

Tullius, me præſente, iiſdem pæne verbis quibus edita eſt, eam pro Cornelio ſeditioſo tribuno defenſionem peroravit. *D. Hieronym. Epiſt.* lxxi. *ad Pammach.*

CORNELII NEPOTIS

LIBRO

EPISTOLARUM AD CICERONEM.

Tantum abeſt ut ego magiſtram eſſe putem vitæ philoſophiam, beatæque vitæ perfectricem, ut nullis magis exiſtimem opus eſſe magiſtris vivendi quam pleriſque qui in ea diſputanda verſantur. Video enim magnam partem eorum qui in ſchola de pudore & continentia præcipiant argutiſſime, eoſdem in omnium libidi-

bidinum cupiditatibus vivere. *Lactantius lib.* III. *c.* XV. *Divin. Instit.*

M. TULLII CICERONIS

ad Cornelium Nepotem Epistolarum

LIB. II.

Itaque nostri, cum omnia quæ dixissemus dicta essent, quæ facete & breviter & acute locuti essemus, ea proprio nomine appellari *dicta* voluerunt. *Macrob. lib.* II. *Saturn. c.* I.

Ad eumdem ex libro incerto.

Hoc restiterat etiam ut a te fictis aggrederer donis. *Priscianus lib.* VIII. *Gramm.*

* * *

Qui habet, ultro appetitur; qui est pauper, aspernatur. *Ibidem.*

Quid? oratorum quem *Cæsari* antepones eorum qui nihil aliud egerunt? Quis sententiis aut acutior, aut crebrior? Quis verbis aut ornatior, aut elegantior? *Sueton. in Cæsare c.* LV.

* * *

Neque enim quidquam aliud est felicitas nisi honestarum rerum prosperitas. Vel ut alio modo definiam: Felicitas est fortuna adjutrix consiliorum bonorum: quibus qui non utitur, felix esse nullo pacto potest. Ergo in perditis impiisque consiliis quibus Cæsar usus erat, nulla potuit esse felicitas. Feliciorque meo judicio Camillus exsultans, quam temporibus iisdem Manlius, etiamsi (id quod cupierat) regnare potuisset. *Ammian. Marcell. lib.* XXI. *c.* XVI.

Quidam veterum formidantes „ ea quæ scriptoribus historiæ suorum temporum solent „ sæpe fraudi esse atque invidiæ „, cognitiones actuum variorum stilis uberibus explicatas non edidere superstites. *Idem l.* XXVI. *c.* I.

Infe-

* * *

Infelices esse qui omnia sibi licere existimarunt. *Idem l. eodem*.

* * *

Idem ad Atticum de Nepote.

Nepotis epistolam exspecto. Cupidus ille meorum, qui ea quibus maxime γαυριῶ legenda non putet? & ais μετ' ἀμύμονα, tu vero ἀμύμων: ille quidem ἄμβροτος. *Lib.* XVI. *Epist.* V.

Male narras de Nepotis filio; valde mehercule moveor, & moleste fero, nescieram omnino esse istum puerum. *Epist.* XIV.

CORNELII NEPOTIS

FRAGMENTA,

Incerta partim quo libro posita, partim quibus verbis concepta.

Nepos auctore certo comperisse se ait C. Lælium quondam in Puteolano Cal. Martiis admonitum ab uxore, temporius ut discumberet, petiisse ab ea ne interpellaretur: serius tandem ingressum triclinium dixisse, non sæpe in scribendo magis successisse sibi: deinde rogatum ut scripta illa proferret, pronuntiasse versus qui sunt in Heautontimorumeno:

Satis pol proterve me Syri promissa huc induxerunt &c. Donatus in Vita Terentii.

L. Otacilius Pilitus primus omnium libertinorum scribere historiam orsus, non nisi ab honestissimo quoque scribi solitam. „ Cnei enim „ Pompeji Magni, quem docuit, patrisque ejus „ res gestas compluribus libris exposuit. „ *Suetonius de Clar. Rhetor. c.* III.

Cornelius quoque Nepos in libello quo distinguit literatum ab erudito, literatos quidem vulgo appellari ait eos qui aliquid diligenter, & acute, scienterque possint aut dicere, aut scribere; ceterum proprie sic appellandos poetarum inter-

interpretes, qui a Græcis *Grammatici* nominentur: eosque literatos vocitatos. *Suetonius de illustr. Gramm. cap.* IV.

Sed præter Physicos Homerumque, qui universum mari circumfusum esse dixerunt, Cornelius Nepos, ut recentior auctoritate, sic certior, tradit; testem autem rei Q. Metellum Celerem adjicit, eumque ita retulisse commemorat: Cum Galliis proconsul præesset, Indos quosdam a rege Suevorum dono sibi datos; unde in eas terras devenissent requirendo, cognosse vi tempestatum ex Indicis æquoribus abreptos, emensosque quæ intererant, tandem in Germaniæ litora exiisse. *Pompon. Mela l.* III. *c.* 5. *de situ Orbis; & Plin. l.* II. *c.* lxvII. *Nat. Hist.* Largitudo. *Charis. l.* I.

Eudoxus quidam avorum nostrorum temporibus cum Latyrum regem Alexandriæ profugeret, Arabico sinu egressus, per hoc pelagus (Æthiopicum), ut Nepos affirmat, Gades usque pervectus est. *Mela l.* III. *c.* x. *& Plin. l.* II. *c.* lxvII. *& Martianus Capella l.* VI.

Ab loco Heneto Paphlagones in Italiam transvecti, mox Veneti sunt nominati. *Solin. c.* xlvI. *Polyhistor. & Plin. l.* VI. *c.* II.

Fauces Oceani T. Livius, ac Nepos Cornelius latitudinis tradiderunt, ubi minimum VII. M. pass. ubi vero plurimum, X. *M. Plin. l.* III. *proœmio.*

Melpum opulentia præcipuum quod ab Insubribus, & Bojis, & Senonibus deletum esse eo die quo Camillus Vejos ceperit, Nepos Cornelius tradidit. *Plin. l.* III. *c.* xvII.

Ultra Aquilejam VI. M. pass. Formio amnis, ab Ravenna CLXXXIX. M. pass. antiquus auctæ Italiæ terminus, nunc vero Histriæ: quam cognominatam tradunt a flumine Histro in Hadriam effluente a Danubio amne; eidemque Histro ex adverso Padi fauces, contrario eorum percussu mari interjecto dulcescente, plerique dixere falso, & Nepos Cornelius etiam Padi accola. *Plin. l.* III. *c.* xvIII.

Alpes in longitudine X. M. passuum patere supero mari ad inferum, Cælius tradit: Tima-

magenes XXII. M. paſſum deductis: in latitudinem autem Cornelius Nepos C. M. T. Livius III. M. ſtadiorum: uterque diverſis in locis. *Plinius Lib.* III. *c.* XIX.

Inter duos Boſphoros, Thracium, & Cimmerium, directo curſu, ut auctor eſt Polybius, CI. M. paſſ. interſunt. Circuitu vero totius ponti vicies ſemel centena quinquaginta M. ut auctor eſt Varro, & fere veteres. Nepos Cornelius CCC. M. L. adjicit. *Lib.* IV. c. XII.

Minus profecto mirentur portentoſa Græciæ mendacia de hortis Heſperidum & amne Lixo prodita, qui cogitent, noſtro nuper paullo minus monſtrifica quædam de iiſdem tradidiſſe: prævalidam hanc urbem, majoremque Carthagine magna: præterea ex adverſo ejus ſitam, & prope immenſo tractu ab Tingi: quæque alia Cornelius Nepos avidiſſime credidit. *Lib.* V. *c.* I.

Inter Pontum & Caſpium mare CCCLXXV. M. paſſ. non amplius intereſſe tradiderunt: Cornelius Nepos CL. M. *l.* VI. *c.* XI.

Polybius, in extrema Mauritania contra montem Atlantem a terra ſtadia octo abeſſe prodidit Cernen: Nepos Cornelius ex adverſo maxime Carthaginis a continente paſſus mille: non ampliorem circuitu duobus millibus. *L.* VI. *c.* 31.

Nepos Cornelius, qui divi Auguſti principatu obiit, Me, inquit, juvene violacea purpura vigebat, cujus libra denariis centum væniбat: nec multo poſt rubra Tarentina. Huic ſucceſſit dibapha Tyria, quæ in libras denariis mille non poterat emi. Hac Lentulus Spinter ædilis curulis primus in prætexta uſus improbabatur: qua purpura quis non jam, inquit, tricliniaria facit? *Lib.* IX. *c.* XXXIX. *&* *c.* XVII.

Νέπως δὲ Κορνέλιος οὐχ' ὑπὸ γήρως φησὶν οὐδὲ νόσου παραλλάξαι τὸν Λούκουλλον, ἀλλὰ φαρμάκοις ὑπό τινος τῶν ἀπελευθέρων Καλλισθένους διαφθαρέντα.

Cornelius Nepos neque ſenio, neque morbo, aut alienata mente fuiſſe Lucullum, ſed a Calliſthene liberto veneno corruptum. *Plutarch. in Lucull. extrem.* & *An ſeni gerenda reſpub.*

Νέ-

Νέπως ὁ Κορνήλιος φησὶν ϗ Κράσσου, Βρούτου δὲ θριαμβεύσαντος ἀπὸ Λυσιτανῶν θυγατέρα γῆμαι Γάϊον.

Cornelius Nepos non Craffi, fed Bruti, ejus qui de Lufitanis triumphavit, filiam nuptum Cajo datam refert. *In Gracchis.*

Ἀννίβα δὲ τῶν μὲν ἄλλων ἐλάχιστος ἦν λόγος, Μάρκελλον δὲ πεπτωκέναι πυθόμενος, αὐτὸς ἐξέδραμεν ἐπὶ τὸν τόπον. ϗ τῷ νεκρῷ παραστὰς, καὶ πολὺν χρόνον τήντε ῥώμην τοῦ σώματος καταμαθὼν καὶ τὸ εἶδος, οὔτε φωνὴν ἀφῆκεν ὑπερήφανον, οὔτε ἀπ' ὄψεως τὸ χαῖρον. ὡς ἄντις ἐργώδη πολέμιον, ϗ βαρὺν ἀπεκτονὼς ἐξέφηνεν, ἀλλ' ἐπιθαυμάσας τὸ παράλογον τῆς τελευτῆς, τὸν μὲν δακτύλιον ἀφείλετο, τὸ δὲ σῶμα κοσμήσας πρέποντι κόσμῳ ϗ περιστείλας ἐντίμως ἔκαυσε ϗ τὰ λείψανα συνθεὶς εἰς κάλπην ἀργυρᾶν, ϗ χρυσοῦν ἐμβαλὼν στέφανον, ἀπέστειλε πρὸς τὸν υἱόν. τῶν δὲ νομάδων τινὲς περιτυχόντες τοῖς κομίζουσιν ὥρμησαν ἀφαιρεῖσθαι τὸ τεῦχος. Ἀντιλαμβανομένων δ' ἐκείνων ἐκβιαζόμενοι ϗ μαχόμενοι διέῤῥιψαν τὰ ὀστᾶ. Πυθόμενος δὲ Ἀννίβας ϗ πρὸς τοὺς παρόντας εἰπὼν, οὐδὲν ἄρα δυνατὸν γενέσθαι ἄκοντος θεοῦ, τοῖς μὲν νομάσιν ἐπέθηκε δίκην, οὐκ ἔτι δὲ κομιδῆς ἢ συλλογῆς τῶν λειψάνων ἐφρόντισεν. ὡς δὴ κατὰ θεόν τινα ϗ τῆς τελευτῆς ϗ τῆς ἀταφίας παραλόγως οὕτω τῷ Μαρκέλλῳ γενομένης. Ταῦτα μὲν οὖν οἱ περὶ Κορνήλιον Νέπωτα ϗ Οὐαλέριον Μάξιμον ἱστορήκασι. Λίβιος δὲ ϗ Καῖσαρ ὁ Σεβαστὸς, κομισθῆναι πρὸς τὸν υἱὸν εἰρήκασι, ϗ ταφῆναι λαμπρῶς.

Hannibal vero cum reliquos minimi faceret, Marcellum cecidiffe audito, ipfe ad locum accurrit cadaverique adfiftens, diuque corporis robur & formam contemplatus, neque fuperbam ullam emifit vocem, neque vultu lætitiam (ut confentaneum erat eum qui tam moleftum & gravem hoftem interfeciffet) præ fe tulit: fed inopinatum viri exitum miratus, annulum ei abftulit, corpus digno habitu ornatum, vefti- buf-

buſque decentibus amictum cremavit, reliquias in urnam argenteam lectas, aurea ſuperaddita corona, ad filium ejus miſit. Sed quidam Numidæ cum in ferentes ea incidiſſent, adimere vi conati ſunt: illis reluctantibus ac vim vi repellentibus oſſa disjecta ſunt. Hannibal hoc audito, ad eos qui aderant, *Nihil*, inquit, *utique Diis invitis fieri poteſt:* ſumto de Numidis ſupplicio nullam præterea de Marcelli reliquiis colligendis curam habuit; ut qui Dei alicujus numine Marcello hunc exitum vitæ, & ſepulturæ privationem ita præter omnium opinionem eveniſſe crederet. Hæc Cornelius Nepos & Valerius Maximus narrant. Livius & Auguſtus Cæſar perlatam ad filium Marcelli urnam, & honorifice ſepultas ejus reliquias, perhibent. *Plutarch. in Marcello.*

Ἀννίβαν δὲ Μάρκελλος, ὡς μὲν οἱ περὶ Πολύβιον λέγουσιν, οὐδὲ ἅπαξ ἐνίκησεν, ἀλλ' ἀήττητος ἀνὴρ δοκεῖ διαγενέσθαι μέχρι Σκιπίωνος· ἡμεῖς δὲ Λιβίῳ, Καίσαρι, καὶ Νέπωτι, καὶ τῶν Ἑλληνικῶν τῷ βασιλεῖ Ἰόβᾳ πιστεύομεν, ἥττας τινὰς καὶ τροπὰς ὑπὸ Μαρκέλλου τῶν σὺν Ἀννίβᾳ γενέσθαι.

Hannibalem Marcellus, ut Polybius narrat, ne ſemel quidem vicit, ſed invictus hic vir fuiſſe videtur uſque ad Scipionem. Nos autem Livio & Cæſari & Nepoti, & ex Græcis ſcriptoribus, regi Jubæ credimus, aliquoties Hannibalem a Marcello victum & in fugam verſum eſſe. *Idem ibidem.*

Poſtea præcipuam auctoritatem fuiſſe lupo & aſellis, Cornelius Nepos & Laberius poeta mimorum tradidere. *Plin. l.* IX. *c.* XVII.

Cornelius Nepos, qui divi Auguſti principatu obiit, cum ſcriberet, turdos paullo ante cœptos ſaginari, addidit, ciconias magis placere quam grues: cum hæc nunc ales inter primas expetatur, illam nemo velit attigiſſe. *Idem l.* X. *c.* XXIII.

Magnitudo *loto arbori*, quæ pyro: quamquam Nepos Cornelius brevem tradat... Vinum quoque exprimitur illi ſimile mulſo, quod ultra denos dies negat durare idem Nepos: baccaſque con-

contusas cum alica ad cibos doliis condi. *l.* XIII. *c.* XVII.

Scandula contectam fuisse Romam, ad Pyrrhi usque bellum annis quadringentis LXX. Cornelius Nepos auctor est. *Lib.* XVI. *c.* X.

Cornelius Nepos tradit, ante Sullæ Victoriam duo tantum triclinia Romæ fuisse argentea. *Lib.* XXXIII. *c.* XI.

Primus invenit *lineas* colorare, testa, ut ferunt, trita, Cleophantus Corinthius; hunc, aut eodem nomine alium fuisse, quem tradit Cornelius Nepos secutum in Italia Demaratum, Tarquinii Prisci Romani regis patrem, fugientem a Corintho injurias Cypselli tyranni, mox docebimus; &c. *Lib.* XXXV. *c.* III.

Primum Romæ parietes crusta marmoris operuisse totius domus suæ in Cælio monte Cornelius Nepos tradidit Mamurram, Formiis natum, equitem Romanum, præfectum fabrorum C. Cæsaris in Gallia. ---- Adjecit idem Nepos, eum primum totis ædibus nullam nisi e marmore columnam habuisse, omnes solidas e Carystio, aut Lunensi. *Lib.* XXXVI. *c.* VI.

Onychen etiamnum in Arabiæ montibus, nec usquam alibi, nasci putavere nostri veteres: Sudines in Germania: potoriis primum vasis inde factis, dein pedibus lectorum sellisque. Cornelius Nepos tradit fuisse magno miraculo, cum P. Lentulus Spinter amphoras ex eo Chiorum magnitudine cadorum ostendisset: post quinquennium deinde triginta duorum pedum longitudine columnas vidisse se. *Lib.*XXXVI.*c.*VII.

Ædes Martis est in Circo Flaminio architectata ab Hermodoro Salaminio. *Priscian. l.* VIII.

Non amplius ter bibere *Augustum* solitum super cenam in castris apud Mutinam, Cornelius Nepos tradit. *Sueton. in August. c.* LXXVII.

In extrema *Britaniæ* parte Memma, quam Cornelius etiam annalium scriptor narrat metallis plurimis copiosam, herbis frequentem, & his feraciorem omnibus, quia pecora magis quam homines alat. Labi vero per eam multa quam maxima relabique flumina gemmas margaritasque volventia. *Jordanus sive Jornandes de rebus Gothicis. c.*VIII.

CORNELIÆ

MATRIS GRACCHORUM.

DICIS, pulchrum esse inimicos ulcisci; id neque majus, neque pulchrius cuiquam atque esse mihi videtur: sed si liceat republica salva, eos persequi. Sed quatenus id fieri non potest, multo tempore, multisque partibus inimici nostri non peribunt, atque uti nunc sunt, erunt, potius quam respublica profligetur atque pereat.

Eadem alio loco.

Verbis conceptis dejerare ausim, præterquam qui Tiberium Gracchum necarunt, neminem inimicum tantum molestiæ, tantumque laboris, quantum te ob has res mihi tradidisse, quem oportebat omnium eorum quos antehac habui liberos, partes eorum tolerare atque curare, ut quam minimum sollicitudinis in senecta haberem, utique quæcumque ageres, ea velles maxime mihi placere; atque uti nefas haberes rerum majorum adversum meam sententiam quidquam facere; præsertim mihi, cui parva pars vitæ superest. Ne id quidem tam breve spatium potest opitulari, quin & mihi adverseris, & rempublicam profliges. Denique quæ pausa erit? & quando desinet familia nostra insanire? & quando modus ei rei haberi poterit? & quando desinemus & habentes, & præbentes, molestiis desistere? & quando perpudescet miscenda atque perturbanda republica? Sed si omnino id fieri non potest, ubi ego mortua ero, petito tribunatum: post me facito quod lubebit, cum ego non sentiam; ubi mortua ero, parentabis mihi, & invocabis Deum parentem. In eo tempore non pudet te eorum Deum preces expetere quos vivos atque præsentes, relictos atque desertos habueris? Ne ille sinat Jupiter, te ea perseverare, nec tibi tantam dementiam venire in animum; &, si perseveras, vereor ne in omnem vitam tantum laboris culpa tua recipias, uti in nullo tempore tute tibi placere possis.

IN-

I N D E X

Verborum, & Phrasium maxime insignium quæ in CORNELIO NEPOTE *occurrunt.*

ABesse ab insolentia gloriæ. Pag. 69
Accedere ad amicitiam alicujus. 6
Accelerare, ne ad id quod natura cogeret, ipse quoque sibi acceleraret. 111
Accipere, orbis terrarum divitias accipere nolo pro patriæ caritate. 59
Accedere. 51
Acquiescere, pro diem supremum obire. 96
Acroama, ἀκρόαμα: auditio, vel qui auditur. 107
Acta : litus. 70
Actus ad fraudem. 42
Addere multas res novas in edictum. 97
Adhibere nullam memoriam contumeliæ. 61
Adhiberi in convivium. 4
Adjacere mare aliquod. 48
Æstimare litem. 9
Alpici, qui Alpes incolunt. 90
Amiculum, palliolum. 23
Amissus, us, amissio. 29
Amittere animam. 62
Amor venereus, turpis & lascivus. 19
Anagnostes, ἀναγνώστης: lector. 106
Anniculus, unius anni. 109
Anno vertente, anni spatio. 68
Apparere, pro parere ac præsto esse ad obsequendum. 80
Aspergi infamia. 26
Assecla, qui aliquem affectatur. 102
Astu, ἄστυ, pars Athenarum a portu sejuncta, ubi nobiliores habitabant, *il corpo della città.* 29
Attendere animum ad cavendum. 28
Attingere summas rerum. 63
Audire, insuetus male audiendi. 42
Αὐτοματία Dea. Fors Fortuna. 84

B

BOno quodam naturali. 33

C

Calere in suspicionem alicujus, alicui suspectum fieri. 18
Caduceus, κηρύκειον, virga quædam, quam præferebant legati pacem petentes. 95
Capere, qui propter odium fructum oculis ex ejus casu capere vellent. 78
Capitulatim, per summa capita. 98
Cardaces, pedites Persarum. 54
Castra nautica, quæ fiebant in littore prope classem. 30
Celebritas, cœtus, conventus, frequentia. 4
Chalciœcus, χαλκιοικὸς, ita Minerva Lacedæmone appellabatur, quod in æde ænea coleretur. 20
Chiliarchus, χιλίαρχος, qui mille viris præfectus est. 36
Circumsederi, obsideri. 74
Circumvehens pro circumvectus. 48
Citari victorem Olympiæ. 4
Citharizare, κιθαρίζειν, cithera canere. 57
Classiarius, præfectus classis. 8
Classis maxima post hominum memoriam. 10
Claudere urbem operibus, i. e. machinis militaribus. 8
Collabefactus, e statu depulsus, subversus. 16
Componere bellum, ab armis discedere. 30
Composito, composita & comparata fraude. 53
Concedere habitatum Argos &c. 14
Conciliari amiciores, i. e. fieri. 67
Condiscipulatus, us, societas condiscipulorum. 101
Conflare bellum. 46
Conservare jusjurandum. 90
Constituere sibi magnam auctoritatem. 37
Contineri alicujus hospitio. 23
Cooriri, risus cum hilaritate coortus est. 62
Capula vinculum. 51
Crescere virtutum laude. 98

D

Damnatus voti, voto obligatus, voti reus, voti compos. 85

Da-

Dare locum nocendi. 87
Dare senatum legatis. 93
Dare veniam alicujus, i. e. aliquid concedere. 15
Decemplex, qui decem partibus alium superat. 8
Decernere statuas. 8
Delegare, *studiosos Catonis ad illud volumen delegamus.* 98
Delere urbem incendio. 11
Demigratio, abitus in coloniam. 4
Depelli a gradu. 12
Deponere animam. 89
Deportare triumphum alicunde. 97
Deprecari amicorum pericula, ab amicorum capite precibus periculum amovere. 105
Descendere in Græciam. 16
Desciscere. Hellespontus descierat, i. e. imperio se subduxerat. 48
Devotio, exsecratio, dirarum imprecatio. 27
Deuti, abuti. 78
Dicere, *data est Eumeni Cappadocia*, *sive potius dicta ; nam tum in hostium erat potestate.* 72
Dicis causa, moris & consuetudinis ergo. 103
Diligens imperii, qui nihil in eo quod imperandum est, vacuum relinquit, sed statim imperat. 35
Diligi turpius quam par est. 88
Dimittere occasionem datam. 6
Diripere Lusitanos. 98
Discedere a pugna infectis rebus. 9
Discedere domos suas. 11
Disertissimus græcæ linguæ eloquentia. 26
Disjici, *ille consensionis globus hujus unius dissensione disjectus est.* 103
Dispalati, vagi, palantes. 23
Distineri litibus. 103
Distringi bellis. 96
Dodrans, novem unciæ patrimonii, quasi detracto quadrante ab asse integro. 101
Donicum pro donec ἀρχαϊκῶς. 87
Dynastes, δυνάστης, rex, sive magistratus magna potentia. 50

E

Elatius, superbe magis. 18
Elicere alicujus epistolas. 110

Emergere se a malis. 104
Ephemeris, *ἐφημερὶς*, libellus in quo acta & sumtus quotidiani scribuntur. 107
Ephori summus Lacedæmoniorum magistratus. 13
Ephorum pro *Ephororum*. 68
Esse, in quo uno esset tantum, ut quoad ille viveret, ipsi securi esse non possent. 78. *ut tum erant tempora.* 99
Esse apertum, i. e. manifestum. 36
Esse illustre maxime alicui, quod &c. 85
Esse in colloquio. 56
Esse industriæ non mediocris. 106
Esse in eo, ut &c. *cum jam in eo esset, ut oppido potiretur.* 8. ita Lucretius l. IV. prope finem: *Atque in eo Venus est, ut muliebria conserat arva.*
Esse in timore. 8
Esse magni, ejus opera magni fuit. 35
Esse magno præmio alicui, i. e. magno compendio & lucro. 20
Esse super, Athenienfibus exhaustis, præter arma & naves, nihil erat super. 30
Exacui ira. 82
Exadversum, juxta. 11
Exerceri, exercebatur plurimum currendo & luctando, ad eum finem quoad stans complecti posset atque contendere. 58. & 59
Exercitus conducticius. 44
Exire, de pecunia sciebat exisse famam. 94
Exire in turbam, prodi, manifestari. 53
Experiri aliquem, alicujus periculum facere. 89
Exposcere publice, i. e. populi nomine. 14
Exprime imaginem consuetudinis atque vitæ. 57
Exsculpere pro eradere quod sculptum erat. 18
Exsplendescere. 99

F

Fabiani milites, qui Fabii institutionem servabant. 45
Facere adversus aliquem. 76
Facere bellum regi. 66
Facere cum aliquo, cum animadverteret Deorum numen facere secum. 67

Facere mysteria, sacris occultis operari. 26
Facere opus, ædificare. 13
Facere pecunias magnas ex aliqua re. 21
Facere potestatem sui. 68
Facere versuram, æs alienum alieno ære dispungere, creditorem mutare. 99
Factum magnificentissimum, μεγαλοπρεπέςατον. 33
Fautrix, quæ favet. 70
Ferre expensum sumptui. 107
Fieri palam, *hujus de morte ut palam factum est.* 43
Fieri robustiorem, adultum videlicet. 26
Forma imperatoria. 45
Funditores, milites qui fundis rem gerunt. 54
Fungi primum munus militare. 50

G

Gerere bellum magna *sanctitate.* 24
Græcia gens. 85. sic *Asia palus* apud Virgilium, & *Campania terra* apud Tibullum.
Gyneconitis, γυναικωνῖτις, mulierum conclave apud Græcos. 4

H

Habere ad manum aliquem scribæ loco. 72
Habere concilium amicorum, amicos convocare. 58
Habere contentionem cum aliquo. 66
Habere potestatem, *nullius conditionis potestatem non habere*. i. e. cujuslibet conjugii. 105
Helotes, εἵλωτες, servi quidam publici Lacedæmoniorum, præfecti agris arandis ac excolendis. 19
Hemerodromus, ἡμεροδρόμος, qui uno die magnum viæ spatium cursu emetitur. 7
Heredium, parvum prædium quod ex hereditate accipitur. 97
Hermæ, ἕρμαι, Mercurii statuæ lapideæ, quadratæ, sine brachiis, ad cubi figuram conformatæ. 26
Heterice, ἑταιρικὴ, socialis. Ita vocabatur ala equitum apud Macedones ab amicitia & veluti sodalitate regia. 72

Hibernacula, quartieri d' inverno. 68. & 69
Hiemare, hiemem agere: *svernare*. 68
Hierophanta, ἱεροφάντης, sacrorum antistes. 65
Honoratior. 71
Honores effusi atque obsoleti. 8

I

Immodestia, temeritas. Vide Plautum Amphitr. Act. 1. Sc. 1. 23
Impedimenta, ἀποσκευή: bagaglio. 34
Imperare pecunias privatis per epistolas. 102
Implicatus tyrannide. 38
Implicitus in morbum. 22
Imponere vadimonium. 85
Indiligens. 100
Inferre, plurima mala omnium Grajorum in domum tuam intuli, ideſt longe plura quam omnes antea Graji. 15
Iniit consilia reges Lacedæmoniorum tollere. 24
Impræsentiarum, in præsentia rerum. 92
In propatulo, palam. 94
Internecio, exitum, pernicies ultima. 73
Interserere, interponere. 6
Intuuntur, intuentur. 46
Invehi, multa invectus esset in Thebanos. 60
nonnulla inveheretur in Timoleonta. 85
Inveterascere. 99
Iphicratenses milites, qui Iphicratis institutionem servabant. 45

L

Lecticula, parva lectica. 111
Legere viritim, cum scilicet vir virum legebat suæ salutis causa, cum quo in præliis versaretur. 18
Liber gravis, pluribus paginis compactus. 25

M

Macrochir, μακρόχειρ, longimanus. 85
Maledicentissimus. 32
Malitiose, malo animo & mente. 29
Manceps, qui manu capit, redemptor, conductor publicorum operum, fidejussor. 101
Manere in pactione summa fide. 67

Manubiæ, præda ex hoſtibus. 22
Mare ſcopuloſum. 104
Mederi ſatietati, & ignorantiæ lectorum. 63
Medimnus, μέδιμνος, menſura Attica ſex modiorum. 99
Merere ſtipendium, militare. 97
Metallum pro argentifodina. 10
Miſcere plura. 18
Mitti, qui ſuper tali cauſa eodem miſſi erant. 19
Mnemon, μνέμων, *memor*. 85
Mora, μοῖρα, pars exercitus Lacædemonii, quæ conſtabat quingentis militibus; ut nonnullis placet, ſeptingentis; ut aliis, nongentis. 45
Multo formoſiſſimus. 25
Myſteria, μυστέρια, ſacra Cereris occulta. 26

N.

NAnciſci morbum. 110
Natu Magno, ſenecta ætate. 20
Natura malefica, difficilis & maligna. 70
Natus minor quinque & viginti annis. 90
Naves onerariæ, quæ longis, ſive militaribus, ſerviebant. 10
Nemo non. aliquis. 51
Nominatim, ipſo nomine ſine ambagibus dicto. 4

O

OBducta nocte. 91
Obterere laudem virtutis invidia. 83
Obtrectare inter ſe. 16
Offenſus fortuna. 22
Orator probabilis, qui probari poſſit. 98
Oſtraciſmus, ὀστρακισμὸς, teſtarum ſuffragium apud Athenienſes, quas ὄστρακυς appellabant. 22

P

PArere, non parere noluit. 27
Paucitas, ὀλιγότης. 54
Pecunioſus, πολυχρήματος. 21
Peltaſtæ, πελτασταί, qui peltas, *id eſt* ſcuta breviſſima gerebant. 45
Peradoleſcentulus. 71

Peragere propositum. 111
Perducere, *magna cum ambitione Syracusas perduxit.* 39
Perfuga, transfuga. 53
Perillustre. 105
Placatis in se suorum civium animis. 45
Pœcile, ποικίλη, porticus Atheniensium a varietate sic appellata, ubi depicta pugna Marathonia. 8
Ponderare, æstimare. 33
Possessiones vacuefactæ. 83
Post neque ita multo. 22
Potiri summam imperii. 73
Præbere se pari diligentia. 93
Præbere suspicionem hominis non beatissimi. 71
Præcurrere nobilitate. 33
Præs, sponsor, qui præsto est loco alterius, fidejussor. 101
Præstare omnes doctrina. 100
Præstituere diem certam. 46
Premi ancipiti periculo, cum scilicet hostes a fronte & a tergo instat. 11
Principia, τὰ πρωτεῖα, locus in medio castrorum, ubi principis tabernacula. 76
Procurare sacra. 11
Prælium illustrissimum. 17
Proficisci subsidio aliquibus. 45
Promittere religiose, caute & cum quadam religione. 107
Propagare fines imperii. 88
προσκυνεῖν, *adorare.* 36
Puerulus. 90

R

R*Eddere civitatem ferociorem*, i. e. animosiorem, & paratiorem ad alios lacessendos. 10
Reddere debitum naturæ morbo. 86
Redire, *pecunia publica quæ ex metallis redibat.* 10. *ex qua regione quinquaginta talenta quotannis redibant.* 16
Redire ad officium. 7
Reficere se, amissas vires recuperare. 80
Regio saltuosa, saltibus & nemoribus invia. 51
Remigrare, redire. 100
Re-

Reminisci plura bona, excogitare, animo comprehendere. 26
Renuntiare, *renuntiat*, *quæ regi cum Lacedæmoniis essent*, renuntiare hic est nuntio vel verbis irritum facere id de quo convenerat. 31
Resacrare, devotum & exsecrabilem ad sacra rursus admittere. 29
Rescindere pontem. 6
Restituere in pristinum. 85
Retrahere ab interitu. 62
Rhapsodia, ῥαψῳδία, contextus carminum. 41

S

Scythala, σκυθάλη, genus epistolæ secretioris apud Spartanos, de qua vide Gellium l. 17. c. 9. 19
Scythissa, mulier e Scythia. 50. *sic* Thressa *e Thracia*, Cressa *e Creta*; Phœnissa *e Phœnicia*, Libyssa *e Libya*.
Secius, minus. 5
Segregari ab interioribus consiliis. 89
Senescere, *cum opes Atheniensium senescere videret*. 28
Servire famæ. 10
Sessores, οἰκισταὶ, habitatores. 22
Sestercio vicies, sexto casu, a vicies sestercium. 107
Sidere navem, dicitur de ea quæ paullatim demergitur. 47. Propertius lib. 2. *Nunc ad te, mea lux veniat mea litore navis Servata, an mediis sidat onusta vadis*.
Sistere vadimonium, vades dare. 103
Sopor, pharmacum soporiferum. 39
Sparus, telum rusticum in modum pedis recurvum. 62
Spectare, *longe alio spectabant atque videri volebant*. 12. & 13
Stare adversus populi commoda. 82
Stare pari fastigio in utraque fortuna. 107
Stat mihi alere morbum desinere, i. e. decrevi, statui. 111
Subornare, falso instruere aliquem remotis arbitris. 81
Suis amicis pro *ejus amicis*. 104
Superare tantum non omnes. 50

Supportare, vehere. 105
Supprimere classem, retinere a cursu & progressu. 48
Suscipere infinitum bellum, alterutrius exitio tantummodo terminandum. 56
Suspicax, suspicari facilis. 49

T

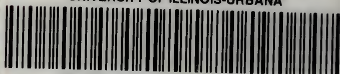
Telum subalare, μαχαίριον μικρὸν, quod sub alis sive axillis gestabatur. 32
Temporarius, ad tempus; qui temporis causa largitur, aut aliquid agit. 105
Tenere adversum alicui, subaudi *iter*, *cursum*. 5
Tenere navem in anchoris. 15
Tenere secundum imperii gradum. 36
Tenere se domi. 43
Tenere summas imperii. 6
Tenesmus, τηνεσμὸς, crebra & inanis voluntas egerendi. 110
Testæ & *testulæ*, frusta fictilium, quibus utebantur Athenienses ad ferenda suffragia, cum cives ob potentiam suspectos ex urbe pellere volebant. 14. & 16
Testatior, certior. 27
Timere inter se. 40
Tranquillari. 100

V

Vacuefacere, vacuare. 22
Valentissimus pro eloquentissimus. 88
Valere, *id responsum quo valeret*, *cum intelligeret nemo*. 11
Venditare se florentibus. 105
Venire in opinionem. 8. & 10
Ventitare, sæpius venire. 100
Verbosior. 110
Vesperascente cælo. 64
Vicinitas, ipsi vicini. 32
Victoria secunda hoc accidit, i. e. favente. 66
Vinea, genus machinæ militaris. 8
Vinolentus, ebrietati deditus. 32
Vitia emendata virtutibus. 9
Vitulina, *norum*, caro & exta vituli. 71
Undecemviri, magistratus Athenis, cui publice damnati ad supplicium tradi solebant. 82
Vocitare, vocare. 43

FINIS.




UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 059960432